

EuroPsy

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS
PSICHOLOGIJA TRADICIJŲ IR INOVACIJŲ SANDŪROJE
kongreso pranešimų santraukos

2017 m. gegužės 11 – 13 d.
Mykolas Romeris universitetas,
Vilnius

**LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS
PSICHOLOGIJA TRADICIJŲ IR INOVACIJŲ SANDŪROJE****Kongreso organizatoriai:**

Mykolo Romerio universiteto Psichologijos institutas
Lietuvos psichologų sąjunga

Mokslo komiteto nariai:

Pirmininkė Prof. dr. Rita Bandzevičienė (MRU)
Prof. dr. Aistė Diržytė (MRU)
Prof. dr. Aukse Endriulaitienė (VDU)
Prof. dr. Danutė Gailienė (VU)
Prof. dr. Gintautas Valickas (VU)
Prof. dr. Jolanta Sondaitė (MRU)
Doc. dr. Neringa Grigutyte (LPS)
Prof. dr. Rita Žukauskienė (MRU)
Doc. dr. Roma Šimulionienė (KU)
Doc. dr. Rūta Pukinskaitė (MRU)
Prof. dr. Saulė Raižienė (MRU)
Doc. dr. Tomas Lazdauskas (LEU)

Organizacinio komiteto nariai:

Pirmininkas doc. dr. Antanas Valantinas (MRU)
Pirmininko pavaduotoja prof. dr. Rasa Pilkauskaitė Valickienė (MRU)
Audra Balundė (MRU)
Dr. Ingrida Gabrielavičiūtė (MRU)
Renata Garckija (MRU)
Evelina Jauneikaitė (MRU)
Greta Jusevič (LPS)
Dr. Arvydas Kuzinas (MRU)
Oksana Malinauskienė (MRU)
Aušra Naujokaitė (LPS)
Dr. Natalija Norvilė (MRU)
Mykolas Simas Poškus (MRU)
Prof. dr. Danielius Serapinas (MRU)
Dr. Laura Ustinavičiūtė (MRU)
Kristina Vrubliauskaitė (MRU)

Kongreso rėmėjas: Lietuvos Psichodramos Draugija

Už pranešimų turinį atsako pranešimų autoriai
ISBN 978-609-95608-3-0

Turinys

PLENARINIAI PRANEŠIMAI.....	8
<i>Kazumi Sugimura. Emerging adulthood in Europe and Japan.....</i>	9
<i>Rita Žukauskienė. „Kas aš esu?“ Tapatumo raida paauglystėje.....</i>	10
<i>Eugenijus Laurinaitis. Ar taip labai klydo Freudas? Šiuolaikinė neuropsichoanalizė.....</i>	11
<i>Goda Perlavičiūtė. Visuomenės nuomonė apie energijos šaltinius, sistemas ir politiką: Įžvalgos iš aplinkos psichologijos.....</i>	12
<i>Jūratė Aleknavičiūtė. Streso ašis: hormonai, emocijos, sutrikimai.....</i>	13
DISKUSIJOS.....	14
<i>Ala Petrulytė. Mokyklos kaita įtraukiojo ugdymo link ir psichologo vaidmuo.....</i>	15
<i>Antanas Mockus. Nuo "psicho" link "terapijos".....</i>	15
<i>Aušra Mockuvienė. Depresijos gydymas be vaistų: neišnaudotos galimybės.....</i>	16
<i>Marija Miselytė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Giedrė Genevičiūtė-Janonė. Naujos/lanksčios darbo formos - galimybės ir iššūkiai psichologo žvilgsniu.....</i>	16
<i>Janina Klimantavičienė. Psichologinės pagalbos sistema ir resursai tenkinant visuomenės sveikatos stiprinimo ir aktualių problemų sprendimo poreikius.....</i>	17
SIMPOZIUMAI.....	18
<i>Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė. Darbuotojų gerovė organizacijoje: teorija ir praktika. Employees' well-being in organization: Theory and practice.....</i>	19
<i>Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Auksė Endriulaitienė. Kodėl darbdaviui verta rūpintis psichologine darbuotojo gerove: profesinio pervargimo analizė. Why employers should care about employee well-being: The analysis of professional burnout.....</i>	19
<i>Ieva Urbanavičiūtė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Rita Rekašiūtė Balsienė. Nesaugumas dėl darbo ir įsitraukimas: koks bazinių poreikių vaidmuo? Job insecurity and work engagement: Testing the role of basic need satisfaction.....</i>	20
<i>Marija Miselytė, Dalia Bagdžiūnienė. Darbuotojų pasitenkinimo, socialinės paramos ir proaktyvaus elgesio pavyzdžio reikšmė proaktyviam elgesiui organizacijoje. The influence of employee satisfaction, social support and proactive behavior role model on proactive behavior in organization.....</i>	21
<i>Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Rita Rekašiūtė Balsienė. Ar asmeninis gyvenimas lieka namuose? Darbo ir namų sąveikos sąsajų su įsitraukimu į darbą ir perdegimu empirinė analizė. Does private life stay at home? An empirical test of the relationship between work-family interaction, engagement, and burnout.....</i>	22
<i>Rita Rekašiūtė Balsienė. Personalo valdymo sistemos – darbuotojų gerovės kūrimui? Are performance management systems aimed at developing employee well-being?.....</i>	23
<i>Rasa Barkauskienė. Mentalizacija ir probleminis elgesys paauglystėje: teorinė, praktinė ir empirinė perspektyvos. Mentalization and problem behavior in adolescence: theoretical, practical, and empirical perspectives.....</i>	24
<i>Rasa Barkauskienė. Paaugliai, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės: kas jie? Raidos psichopatologijos požiūris. Adolescents assigned to Minimal Care Means: Who are they? Developmental psychopathology approach.....</i>	24
<i>Asta Adler, Danguolė Čekuolienė, Rasa Barkauskienė. Mentalizacija ir agresija: smurtavimo paauglystėje samprata raidos perspektyvoje. Mentalization and aggression: Developmental perspective in understanding of violence in adolescence.....</i>	25
<i>Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Rasa Barkauskienė. Mentalizacijos ir eksternalaus elgesio sunkumų sąsajos ankstyvoje paauglystėje. Relationships between mentalization and external behavior difficulties in young adolescents.....</i>	26
<i>Rita Žukauskienė. Paauglių prisidėjimo prie savo, šeimos ir visuomenės gerovės veiksniai. Factors related to adolescents' contribution to self, family and community.....</i>	27
<i>Goda Kaniušonytė. Paauglių prisidėjimas prie savo, šeimos ir bendruomenės gerovės: tėvų autonomijos palaikymo, psichologinės bei elgesio kontrolės vaidmuo. Contribution to self, family, and community in adolescence: the role of parental autonomy support, psychological control, and behavioral control.....</i>	27
<i>Audra Balundė. Individualių veiksnių reikšmė aplinką tausojančiam elgesiui paauglystėje: Vertybių, tapatumo ir asmeninių normų modelio tikrinimas. The significance of individual factors for</i>	

	<i>pro-environmental behaviour in adolescence: evaluation of Values-Identity-Personal norms model</i>	28
	<i>Lina Jovarauskaitė, Audra Balundė. Kiek vertybės gali prognozuoti paauglių aplinką tausojantį elgesį? How important values are in prognosticating sustainable behavior in adolescence?.....</i>	29
	<i>Inga Truskauskaitė-Kunevičienė. Pozityvios jaunimo raidos ir prisidėjimo prie bendruomenės gerovės skatinimas, siekiant sumažinti paauglių probleminį elgesį: intervencinės programos efektai. Fostering positive youth development and contribution to community to reduce problem behavior in adolescence: the effects of the intervention program.....</i>	30
ŽODINIAI PRANEŠIMAI.....		31
Aplinkos psichologija.....		32
	<i>Lina Jovarauskaitė, Audra Balundė. Ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo operacionalizavimo problematika: teorinės ir empirinės prielaidos. Operationalizing connectedness to nature and environmental identity: theoretical and practical assumptions.....</i>	32
Darbo ir organizacinė psichologija.....		33
	<i>Natalija Norvilė, Edita Stončiūtė, Airida Zavadskė. Vadovų kompetencijų vertinimas logistikos įmonėje: atvejo analizė. Assessment of Managers' Competence in the Logistics Company: Case Study.....</i>	33
	<i>Aurelija Stelmokienė, Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Gabija Jarašiūnaitė, Lina Cirtautienė, Auksė Endriulaitienė. Etiškos lyderystės pliusai ir minusai iš organizacinės psichologijos perspektyvos. Pros and cons of ethical leadership: perspective of organizational psychology.....</i>	34
	<i>Edita Stončiūtė, Airida Zavadskė; Natalija Norvilė. Pabėgėliai: asmenybės portretas ir profesinės galimybės. Refugees: personality profile and job opportunities.....</i>	35
Edukacinė psichologija.....		36
	<i>Marija Mendelė-Leliugienė. Neuroeducaciniai socialiai atsakingos asmenybės ugdymo metodai. Neuroeducational Development Methods for a Socially Responsible Personality.....</i>	36
	<i>Ala Petruolytė, Julita Navaitienė, Vaiva Rimienė. Būsimų pedagogų pykčio ekspresija ir kontrolė, problemų sprendimas ir savirefleksija. Anger expression and control, problem solving and self-reflection of future teachers (high school students).....</i>	36
Klinikinė psichologija.....		37
	<i>Jurgita Rimkevičienė, Danutė Gailienė, Odeta Geleželytė, Jolanta Latakienė, Andrius Lošakevičius, Eglė Mažulytė, Paulius Skruibis. Vilniaus mieste 2016 m. įvykusių savižudybių analizė. Analysis of deaths by suicide in Vilnius in 2016.....</i>	37
	<i>Vaiva Klimaitė, Aušra Stumbrytė, Eglė Šumskienė. Psichikos ligomis sergančių asmenų suvokiamas gydymo psichoterapinėje bendruomenėje efektyvumas. Efficiency of community-based treatment experienced by persons with mental disorders.....</i>	38
	<i>Eglė Mažulytė, Danutė Gailienė. Apsauginiai veiksniai tarpgeneraciniame psichologiniame traumos padarinių perdavimo procese. Protective Factors in the Process of Transgenerational Trauma Transmission.....</i>	39
	<i>Goda Gegieckaitė, Jonas Eimontas, Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas. Streso reakcijų sutrikimų tyrimai Lietuvoje artėjant Tarptautinės ligų klasifikacijos 11 leidimui (TLK-11). Preparation for the upcoming 11th revision of the International Classification of Diseases (ICD-11): Research of stress-related disorders in Lithuania.....</i>	40
	<i>Jonas Eimontas, Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas. Trumpalaikės eklektinės potrauminio streso terapijos (BEPP) veiksmingumo tyrimas Lietuvoje. Effectiveness Study of the Brief Eclectic Psychotherapy for Posttraumatic Stress Disorder (BEPP) in Lithuania.....</i>	40
	<i>Vilmantė Pakalniškienė, Antanas Kairys, Olga Zamalijeva, Vytautas Jurkuvėnas, Albinas Bagdonas. Naudojimas internetu, nerimas ir depresyvumas vyresnio amžiaus asmenų tarpe. Internet use, anxiety, and depression among older adults.....</i>	41
	<i>Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas. Adaptacijos sutrikimo sampratos atnaujinimai. An update of the adjustment disorder concept.....</i>	42
Prevencinės ir intervencinės psichologinės / psichosocialinės / psichoterapinės programos.....		42
	<i>Indrė Arojėvaitė, Liuda Šinkariova. Lietuvos ir Australijos tėvų, auginančių autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus, emocinės būsenos pokyčiai Taikomosios elgesio analizės programos eigoje. Changes in Emotional State in Lithuanian and Australian Parents of Children with Autism Spectrum Disorder During the Applied Behavior Analysis program.....</i>	42
	<i>Gabija Šimkevičienė, Laura Šakurskytė, Benjaminas Burba. Darbuotojų, dirbančių psichikos sveikatos priežiūros įstaigose, patiriamas smurtas ir jo pasekmės. Violence experienced by workers in mental institutions and its consequences.....</i>	43

<i>Rytis Pakrošnis, Viktorija Čepukienė. Kompiuterinė į sprendimus sutelkta savi-pagalbos programa studentams: vystymo prielaidos bei veiksmingumo rezultatai. Computerized solution-focused self-help program for students: premises for development and outcome results.....</i>	44
Raidos psichologija.....	45
Antanas Kairys, Olga Zamalijeva, Albinas Bagdonas, Vytautas Jurkuvėnas, Vilmantė Pakalniškienė. SHARE tyrimas Lietuvoje: galimybės ir iššūkiai. <i>SHARE research in Lithuania: possibilities and challenges.....</i>	45
Visvaldas Legkauskas, Šarūnė Magelinskaitė-Legkauskienė, Albina Kepalaitė. Moksleivių socialinės kompetencijos ir santykių su mokytoja pirmoje klasėje prognostinės sąsajos su dalyvavimu patyčiose antroje klasėje. <i>Predictive Links Between Pupils' Social Competence and Student-Teacher Relationship in the First Grade and Involvement in Bullying in the Second Grade.....</i>	46
Sveikatos psichologija.....	47
Vita Arlickienė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Aistė Pranckevičienė, Douglas R. Tillman, David D. Hof. Įsitikinimai, emocijos, elgesys: kaip sąveikauja būsimų psichikos sveikatos priežiūros specialistų nuostatos psichikos liga sergančių asmenų atžvilgiu? <i>Beliefs, emotions and intentions: how interact attitudes towards mental illness of future mental health specialists?.....</i>	47
Liuda Šinkariova, Laura Alčiauskaitė, Raimonda Petrolienė, Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė, Jurga Misiūnienė. Ar motyvavimo pokalbio konsultacijos yra veiksmingos didinant lėtinėmis ligomis sergančiųjų motyvaciją keisti su sveikata susijusį elgesį? <i>Is motivational interviewing based counselling effective for enhancing motivation to change health behaviour in chronic disease patients?.....</i>	48
Antanas Zigmantas Goštautas. Psichologinių, su sveikata susijusių, veiksnių reikšmė išgyvenamumui 36 metų stebėjimo laikotarpiu. <i>The significance of psychological, health-related factors for survival during 36-year observation period.....</i>	49
Teisės psichologija.....	50
Jolanta Sondaitė. Tėvų atstūmimas: teorinė samprata ir praktinė patirtis. <i>Parental Alienation: Theoretical Understanding and Practical Experience.....</i>	50
Laura Ustinavičiūtė, Ilona Čenienė, Alfredas Laurinavičius. Už smurtinius nusikaltimus teistų vyrų ir moterų psichopatijos bei kriminalinio elgesio rizikos sąsajos. <i>The Relationship Between Psychopathy and Criminal Risk Among Violent Male and Female Offenders.....</i>	51
Kristina Vanagaitė, Gintautas Valickas. Teismo posėdžio dalyvių įstatymų, teisėsaugos institucijų ir pareigūnų elgesio vertinimai: dviejų tyrimų duomenys. <i>Trial participants' assessment of laws, law enforcement institutions and officers' behaviour: The data of two studies.....</i>	52
Verslo psichologija.....	53
Eglė Vaičiukynaitė, Inga Minelgaite Snaebjornsson. Emocijų užkrečiamumas lyderystėje: į sekėją orientuotas požiūris. <i>Emotional Contagion in Leadership: a Follower-Centered Approach.....</i>	53
Vita Mikuličiūtė, Antanas Kairys. Studentų finansinių sprendimų priėmimas: matymo, kaip elgiasi kiti tyrimo dalyviai įtaka sprendimui parduoti akcijas. <i>Students' financial decision-making: influence of watching others' behaviour on decision to sell the stocks.....</i>	53
Kitos taikomosios psichologijos sritys.....	54
Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė. Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, vairavimo saviveiksmingumo ir rizikingo vairavimo sąsaja. <i>Relationship between driving self-efficacy and risky driving in a sample of Lithuanian traffic offenders.....</i>	54
Erikas Simonavičius, Debbie Robson, Andy McEwen, Leonie S. Brose. Jungtinės Karalystės specialistų, padedančių mesti rūkyti, patirtis ir žinios apie rūkančius ir psichikos sutrikimų turinčius asmenis. <i>Cessation support for smokers with mental health problems: a survey of resources and training needs.....</i>	55
Tomas Maceina, Gintautas Valickas. 2016 metų Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai: piliečių sprendimo balsuoti veiksniai. <i>Lithuanian parliamentary elections (October 9th, 2016): prognostic factors of citizens' decision to vote.....</i>	56
Vytautas Jurkuvėnas, Albinas Bagdonas, Antanas Kairys, Vilmantė Pakalniškienė, Olga Zamalijeva. Priešpensinio ir pensinio amžiaus žmonių socialinės paramos matmenų sąsajos su depresyškumu ir beviltiškumu. <i>Relations of dimensions of social support with depressiveness and hopelessness in pre-retirement and post-retirement.....</i>	56
Rasa Markšaitytė, Aistė Pranckevičienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė,	

<i>David D. Hof, Douglas R. Tillman. Bijau, pykstu ir gaila: psichikos liga sergančiuosius stigmatizuojančių emocijų palyginimas JAV ir Lietuvos psichikos sveikatos specialistų grupėse. Fear, anger and pity: comparison of stigmatizing emotions in US and Lithuanian mental health professionals.....</i>	57
<i>Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Laura Šeibokaitė, Justina Slavinskienė. Kas padeda vairavimo egzaminą išlaikyti iš pirmo karto: nuostatos dėl rizikos kelyje ar emocijų valdymas? Which is more important for passing the driving exam on the first attempt: risky driving attitudes or emotion regulation?.....</i>	58
<i>Erikas Simonavičius, Ann McNeill, Deborah Arnott, Leonie S Brose. Kodėl rūkantieji vartoja ar nustoja vartoti elektronines cigaretes? What factors are associated with current smokers using or stopping e-cigarette use?.....</i>	59
STENDINIAI PRANEŠIMAI.....	60
Darbo ir organizacinė psichologija.....	61
<i>Viktorija Jančiauskaitė, Auksė Endriulaitienė. Informacijos apie derybų partnerį svarba pasitikėjimui juo derybų metu. Negotiations: the Importance of Information Characteristics for Trust in Other Party.....</i>	61
<i>Arūnas Žiedelis. Suvokiamas pašaukimas ir slaugytojų įsitraukimas į darbą. Perceived calling and work engagement in nursing.....</i>	61
<i>Birutė Ramoškienė, Kristina Kovalčikienė. Konfliktai sveikatos priežiūroje: mąstymo stilių reikšmė konfliktų sprendimo strategijų taikymui. Conflicts in health care institutions: how thinking styles affects conflict management strategies.....</i>	62
<i>Kristina Kovalčikienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė. Dirbančių ir nedirbančių už universiteto ribų doktorantų profesinio identiteto raiška. Professional identity expression of doctoral students who are employed and unemployed outside the university.....</i>	63
<i>Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Kristina Kovalčikienė. Pedagogo asmenybė ir darbo motyvacija: profesijos pedagogų tyrimo Lietuvoje rezultatai. Personality and work motivation of vocational teacher: results of survey in Lithuania.....</i>	64
<i>Greta Budginaitė, Loreta Bukšnytė-Marmienė. Jei siekiame darbuotojų organizacinio pilietiško: svarbiau organizacijos parama ar asmens - organizacijos suderinamumas? If we seek employees organizational citizenship: more important is perceived organizational support or person – organization fit?.....</i>	64
<i>Daiva Račelytė, Violeta Rapuano. Dirbti savivaldybėje? Asmens – organizacijos vertybių atitikimas, ketinimai išeiti iš darbo ir pilietiškas darbuotojų elgesys vilniaus miesto savivaldybės administracijoje. Working at Municipality? Person-organization fit, turnover intentions and organizational citizenship behavior at Vilnius city Municipality Administration.....</i>	65
<i>Kristina Paradnikė, Rita Bandzevičienė. Karjeros resursų sąsajos su studentų gerove ir akademiniais rezultatais. Career-related Resources and Their Links with Students' Well-being and Academic Performance.....</i>	66
Edukacinė psichologija.....	67
<i>Dalia Antinienė. Akademinių jaunimo tautinių autostereotipų tyrimas 2008 ir 2015 metais. A Study on National Autostereotypes among Academic Youth in 2008 and 2015.....</i>	67
Klinikinė psichologija.....	68
<i>Radvilė Ražauskaitė, Gina Levickienė. Paauglių suicidiškumo ir atleidimo sąsajos. Links between Forgiveness and Suicidality among Adolescents.....</i>	68
Neuropsichologija.....	69
<i>Vytautas Jurkuvėnas, Albinas Bagdonas, Olga Zamalijeva. Informacijos apdorojimo greičio, atminties ir vykdomųjų funkcijų sąsajos su subjektyvia sveikata. Relationship between information processing speed, memory, executive functions and subjective health.....</i>	69
Prevencinės ir intervencinės psichologinės / psichosocialinės / psichoterapinės programos.....	70
<i>Jovita Žibūdaitė, Aidas Perminas. Žinių ir įsitikinimų apie krūties vėžio grėsmę bei jos mažinimo galimybes reikšmė moterų įsitraukimui į krūtų savitikrą. The Impact of the Knowledge, Beliefs and Management of Breast Cancer Threat on Women's Breast Self-Examination.....</i>	70
<i>Vaida Adomaitienė, Kristina Paradnikė. Dailės terapijos poveikis moterų savižinos aiškumui ir savigarbai. The Effectiveness of Art Therapy in Increasing Self-Concept Clarity and Self-Esteem</i>	71
Specialioji psichologija.....	72
<i>Vaida Jakubauskaitė, Liuda Šinkariova. Skirtingų informacijos šaltinių reikšmė sąsajai tarp mokytojų turimų faktinių ir suvokiamų žinių apie autizmo spektro sutrikimą (ASS). The impact of different information sources on the correlation between teachers' factual and perceived knowledge</i>	

<i>of autism spectrum disorder (ASD)</i>	72
Sveikatos psichologija.....	73
<i>Neringa Bagdonaitė, Rasa Pilkauskaitė-Valickienė. Depresijos, impulsyvumo ir aštrių pojūčių simptomų sąsajos su priklausomu elgesiu. The Relationship between Various Addictive Behaviours and Symptoms of Anxiety and Depression, Impulsiveness, and Sensation Seeking.....</i>	73
<i>Viktorija Baranauskaitė, Liuda Šinkariova. Suaugusiųjų asmenų psichologinė gerovė euro valiutos įvedimo proceso metu. Psychological well-being among adults during the transition to European monetary union.....</i>	73
<i>Rūta Pukinskaitė, Jurgita Skiparienė. Arterinė hipertenzija sergančiųjų įsitikinimai apie sveikatą: gydymo nurodymų laikymosi bei klinikinių rodiklių sąsajos. Health believes of patients' with arterial hypertension: The medical adherence and clinical factors relationships.....</i>	74
Teisės psichologija.....	75
<i>Laura Ustinavičiūtė, Alfredas Laurinavičius, Ilona Čėsniėnė. TriPM psichopatijos klausimyno psichometrinės charakteristikos laisvės atėmimo bausmę už smurtinius teisės pažeidimus atliekančių vyrų ir moterų imtyse. Examination of Psychometric Characteristics of the TriPM Measure in Samples of Incarcerated Male and Female Violent Offenders.....</i>	75
Verslo psichologija.....	76
<i>Jurga Gužauskienė, Rasa Pilkauskaitė Valickienė. Darbuotojų asmeninių charakteristikų vaidmuo pilietiško elgesio raiškai organizacijoje: tyrimų apžvalga. The role of personal characteristics on organizational citizenship behavior: research review.....</i>	76
Apie MRU.....	77

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

Kazumi Sugimura.

Emerging adulthood in Europe and Japan

In many post-industrial societies, demographic trends towards a longer time in education and a late age of taking on adult roles have led to the rise of a new life stage at ages 18–29 years, which developmental psychologists term 'emerging adulthood.' In this lecture, the background to, features of, and debates over emerging adulthood are first introduced, then findings from research on the perceptions of emerging adulthood in Europe and Asia are presented. Further on the issues relating to identity formation, which is one of the key features of emerging adulthood, in Europe (including Lithuania) and Japan are discussed. Overall, the lecture invites the audience to share a common picture on the light and dark sides of emerging adulthood that young people in Europe and Japan now face, even though the two areas are geographically far apart.

K. Sugimura yra Hirošimos universiteto Švietimo mokyklos raidos psichologijos profesorė. Žurnalo „Emerging Adulthood“ redaktoriaus pavaduotoja, Tarptautinės tapatumo tyrimų asociacijos (ISRI) programų komiteto narė, Japonijos jaunimo ir paauglystės psichologijos asociacijos valdybos narė. Jos pagrindinė tyrimų tema – tapatumo raida paauglystėje ir vėlesniame amžiuje, o taip pat kultūriniai skirtumai šioje srityje.

Rita Žukauskienė.

„Kas aš esu?“ Tapatumo raida paauglystėje

Jaunimas, kaip socialinė grupė, atskira visuomenės dalis, išsiskiria ne tik dėl amžiaus ypatumų bei tam tikrų išskirtinių savybių, bet ir dėl jiems būdingų specifinių problemų. Iš jaunų žmonių yra tikimasi, kad jie įgis tapatumo jausmą, t.y. išsiaiškins sau, kuo jie nori būti ir ką jie nori daryti su savo gyvenimais, kas jiems yra svarbu, kokią profesiją jie įgis ir su kuo jie norės dalintis savo gyvenimu (Schwartz, Zamboanga, Meca, Ritchie, 2012). Tapatumo paieška paauglystėje ir tapsmo suaugusiu periode ypač akivaizdūs Vakarietiškoje šalyse (Buhl & Lanz, 2007; Nelson & Barry, 2005), Europoje ir JAV, tačiau tokiose greitai besivystančiose Rytų Europos ir Rytų Azijos šalyse kaip Lietuva ir Japonija, duomenų apie tapatumo paieškos ypatumus paauglystėje ir tapsmo suaugusiu periode nėra daug. Be to, tiek Japonija, tiek Lietuva, dėl pokyčių visuomenėse, nors ir atsiradusių dėl skirtingų priežasčių, iš kolektyvistinės kultūros vystosi link individualistinės, ir tie vertybiniai pokyčiai labiausiai matomi 18-29 metų amžiaus grupėje. Tapatumo paieškos siejamos ne tik su kultūra, bet ir su artimesne jaunam žmogui aplinka, t.y. ryšiais su tėvais, kurie šiame amžiuje kinta. Šie sudėtingi procesai, vykstantys 18-29 metų amžiuje, neišvengiamai daro įtaką ir jauno žmogaus gerovei, t.y. jo adaptyviam psichologiniam funkcionavimui ir savęs, kaip suaugusio, suvokimui. Šiame pranešime bus aptariami bendrumai ir skirtumai, naudojant tęstinių tyrimų duomenis, atskleidžiantys, kokie individualūs ir aplinkos veiksniai medijuoja/moderuoja paauglių ir 18-29 metų asmenų, esančių tapsmo suaugusiaisiais periode, tapatumo procesų ryšius su psichosocialiniu funkcionavimu Lietuvoje ir Japonijoje. Bus aptariami ir abipusiai ryšiai tarp tapatumo, depresiškumo ir vienišumo, leidžiantys nustatyti tų ryšių kryptį ir pokyčius laikui bėgant tik Lietuvos imtyje, bei šeimos veiksniai, artimai susiję su tapatumo raida.

R. Žukauskienė yra Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto profesorė. Vadovavo ir vykdė mokslinių tyrimų projektus tiek Lietuvoje, tiek bendruose projektuose su užsienio partneriais. Vadovavo dviems tęstinių tyrimų projektams, kuriais buvo tiriama

jaunuolių raida nuo paauglystės iki tapimo suaugusiu. Šiuo metu vadovauja tarptautiniam projektui "IDELIJA", kuriame kartu su Japonų ir Italų partneriais tyrinėja tapatumo raidą. Prof.dr. Rita Žukauskienė yra 5 knygų autorė ar bendraautorė, parengė keletą apžvalgų Europos komisijos projektams, knygų skyrių. Jos ir jos bendraautorių mokslinių tyrimų rezultatai paskelbti daugiau kaip 90-tyje mokslinių publikacijų, kurių vyraujanti tematika – raidos ypatumų analizė nuo vaikystės iki jaunystės. Daugiau informacijos <http://rzukausk.home.mruni.eu/>

Eugenijus Laurinaitis.

Ar taip labai klydo Freudas? Šiuolaikinė neuropsichoanalizė

Vienas iš fundamentalių Freudo teiginių apie sąmoningą ir pasąmoningą psichikos veiklą ir šių procesų kilmę bei pasekmes mūsų gyvenimui kelia vis naujas ir labai kūrybingas diskusijas, siejančias smegenų raidos, jų fiziologijos tyrimus su psichoanalitinėmis idėjomis (M. Solms, J. Panksepp). Kitas labai gyvas ir kontraversiškas Freudo kūrinys yra „Mokslinės psichologijos projektas“ – knyga, išspausdinta tik praėjus nemažai laiko po Z. Freudo mirties. Šiame kūrinyje Freudas bandė spręsti nuo Antikos laikų iki dabar daug ginčų keliančią problemą – kas yra pirminis: materija ar sąmonė. Šis klausimas domino Freudą visą jo gyvenimą, jis buvo keliamas ir kituose jo darbuose, pradedant nuo kartu su K. Breueriu parašytų „Isterijos studijų“ (1895). „Projektas“ kelia daug minčių ir idėjų ligi šių dienų, parodo didžiulį Freudo indėlį į naujos smegenų veiklos sampratos formavimąsi (K. Pribramas; Z. Lothanas). Apie šią šimto metų senumo idėjų ir naujausių neurofiziologinių tyrimų bei koncepcijų sąšauką ir bus diskutuojama pristatomame pranešime.

E. Laurinaitis yra Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Psichiatrijos klinikos docentas, medicinos daktaras, Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto docentas. Gydytojas psichiatras, psichoterapeutas bei grupių terapeutas, Lietuvos psichoterapijos draugijos prezidentas, Europos psichoterapijos asociacijos (EAP) valdybos narys, EAP prezidentas (2013-2015), EAP generalinio sekretoriaus pavaduotojas (2015 - 2017), EAP Generalinis sekretorius(2017), Pasaulio psichoterapijos tarybos (World Council of Psychotherapy) vykdomojo komiteto narys (2015), Lietuvos grupinės analizės draugijos (LGAD) garbės narys, Latvijos psichodinaminės psichoterapijos draugijos garbės narys, Estijos grupinės analizės draugijos garbės narys. Žurnalų „International Journal of Psychotherapy“, „Skausmo žinios“ ir „Lietuvos medicina“ redkolegijų narys.

Goda Perlavičiūtė.

Visuomenės nuomonė apie energijos šaltinius, sistemas ir politiką: Išvalgos iš aplinkos psichologijos

Energijos šaltiniai ir efektyvus energijos vartojimas šiais laikais yra itin aktualus klausimas, susijęs su pačiomis įvairiausiomis kasdienio gyvenimo sritimis. Pranešime bus pristatomos naujausios teorinės požiūrio į energijos šaltinius ir su jais susijusius klausimus tyrimų kryptys bei išvalgos. Bus aptarta dabartinė aplinkos psichologijos padėtis sprendžiant energijos vartojimo klausimus bei ateities tyrimų perspektyvos šioje bei susijusiose srityse.

G. Perlavičiūtė yra Groningeno universiteto, Elgesio ir socialinių mokslų fakulteto, aplinkos psichologijos docentė (Assistant professor in Environmental psychology). Domisi visuomenės požiūrio į energijos šaltinius, sistemas ir politiką tyrimais, o taip pat teorijos taikymu sprendžiant opias aplinkos ir energetikos problemas.

Jūratė Aleknavičiūtė.

Streso ašis: hormonai, emocijos, sutrikimai

Žmogaus psichologija yra neatsiejama nuo jo fiziologijos. Pranešimo metu bus siekiama atsakyti į klausimą, ar stresinių situacijų sukeltas emocinis sužadinimas lygus ir fiziologiniam sužadinimui. Kaip endokrininė ir autonominė nervų sistemos atsako į stresą. Taip pat, kaip šis atsakas pasireiškia kritinėse situacijose. Dėl kokių priežasčių šios sistemos yra būtinos žmogaus bendrajai, fiziologinei ir psichinei adaptacijai. Kokios yra priežastys mūsų skirtingų reakcijų į stresines situacijas? Ar dėl to galime kaltinti lytinius svyruojančius hormonus? Ir kaip emocijų valdymo sutrikimuose pasireiškia fiziologinių reakcijų skirtumai?

J. Aleknavičiūtė yra Erasmus universiteto medicinos centro vyresnioji mokslinė darbuotoja. Biologinės ir klinikinės psichologijos tyrimų specialistė.

DISKUSIJOS

Ala Petruolytė.

Mokyklos kaita įtraukiojo ugdymo link ir psichologo vaidmuo

ala.petruolyte@leu.lt LPS edukacinės psichologijos komitetas

Įtraukiojo ugdymo siekiamybė – sėkmingas ugdymas(is) ir psichologinė gerovė kiekvienam besimokančiam. Numatoma diskusija apie psichologo vaidmenį įtraukiojo ugdymo (angl. inclusive education) kontekste. Klausimai diskusijai. Mokinių paskirstymas į klases pagal pasiekimo rezultatus, pvz., klasėje mokosi geriausi ir / ar turintys nestiprią negalią kartu; ar vaikų galimybės ir savirealizacija, ar socialinė atskirtis? Įtraukiosios partnerystės veiksniai: kokia institucijos bendruomenės ir šeimos sąveika, kokios psichologo kompetencijų ribos ir sunkumai, bendradarbiaujant su kitais ugdymo proceso subjektais ir teikiant besimokantiems pagalbą? Bus aptariami psichologo gerosios patirties pavyzdžiai įtraukiojo ugdymo(si) kontekste.

Antanas Mockus.

Nuo "psicho" link "terapijos"

mockus.antas@gmail.com Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Nuo "psicho" link "terapijos". Psichoterapijos raida rodo, jog judama nuo "psicho" link "terapijos": mažiau "psicho", reiškia mažiau diagnozavimo, interpretavimo ir pastangų keisti kitą (klientą); daugiau "terapijos", reiškia daugiau savęs įsisąmoninimo per santykį su kitu (terapeutu). Filosofija nuo Sokrato antikoje iki M. Buber ir fenomenologijos teikia teorinius modelius tokiai terapijos praktikai. Diskusijos dalyviai: Gediminas Milašius - filosofas, šiuo metu studijuoja geštalto psichoterapiją "Dialogo" institute, konsultuoja suaugusius ir paauglius; Antanas Mockus – klinikinis psichologas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto lektorius, privati praktika.

Aušra Mockuvienė.

Depresijos gydymas be vaistų: neišnaudotos galimybės

ausra@depresijosgydymas.lt Depresijos gydymo centras

Diskusijoje pranešėja pasidalins savo žiniomis ir patirtimi siūlant klientams nemedikamentinius ir mokliškai pagrįstus efektyvius depresijos gydymo būdus: šviesos terapiją, fizinį aktyvumą; Omega-3 rūgštimis prisotintą mitybą, miego higieną, socialinį aktyvumą ir kt. Pranešėja pasidalins savo požiūriu į tai, kada verta klientui siūlyti medikamentinį gydymą, o kada – jo alternatyvas. Kolegos bus kviečiami pasidalinti savo patirtimi, žiniomis ir matymu dirbant su depresija sergančiais klientais.

Marija Miselytė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Giedrė Genevičiūtė-Janonė.

Naujos/lanksčios darbo formos - galimybės ir iššūkiai psichologo žvilgsniu

organizacine.psichologija@psichologusajunga.lt LPS organizacinės psichologijos komitetas

Koks lanksčių darbo formų poveikis darbuotojo gerovei, savijautai ir produktyvumui? Ar įmonės gali tikėtis nuotoliniu būdu dirbančių darbuotojų lojalumo ir įsipareigojimo? Ar esamos motyvavimo sistemos vis dar efektyvios? Ar atrenkant darbuotojus pakanka vadovautis tais pačiais atrankos kriterijais? Diskusijoje kviečiame dalyvauti organizacinius psichologus ir visus ja besidominčius.

Janina Klimantavičienė.

Psichologinės pagalbos sistema ir resursai tenkinant visuomenės sveikatos stiprinimo ir aktualių problemų sprendimo poreikius.

klimantaviciene@gmail.com LPS sveikatos ir klinikinės psichologijos komitetas

Šiandienos visuomenėje iškilo problemos, kurių prigimtis psichologinė, o sprendimo kelias – sisteminis. Kaip psichologai gali integruotis į egzistuojančią psichologinės pagalbos sistemą (jei ji egzistuoja), prisidėti prie jos tobulinimo ir realiai padėti žmogui kasdieniuose sunkumuose? LPS sveikatos ir klinikinės psichologijos komitetas pastaraisiais metais atliko apklausą, kurios rezultatai leido apžvelgti psichologų praktines problemas, apibendrinti poreikius. Taip pat domėtasi mokslinė šio klausimo analize. Diskusijos metu norima dalyvius supažinti su šia, tikimės, aktualia informacija, Vienos didžiausių problemų šiandienos visuomenėje – agresija, priklausomybės, smurtavimas. Ypač skaudžiai tai liečia vaikus. Diskusijos iniciatorius Sveikatos ir klinikinės psichologijos komitetas tikisi, kad nuomonių išsakymas šiuo opiu klausimu gali padėti įvardinti ne tik agresijos, negatyvumo, smurtavimo ištakas, bet ir surasti būdus įveikai. Vienas iš uždavinių būtų pažvelgti į egzistuojančią sistemą - kaip sveikatos politikos, praktikos, žmonių gyvenimo būdo, kultūros - vienovę, identifikuoti smurto "aktyvatorius" ir prisidėti prie nesmurtinės, taikos kultūros kūrimo. Taip pat tikimasi paliesti sveikatos, kaip visuminės žmogaus gerovės, aspektus sveikatos apsaugos sistemoje, formuluoti konkrečius siūlymus valstybinėms institucijoms dėl gerovės strategijos, konkrečių teisės aktų kūrimo. Diskusijoje planuojama akcentuoti laikmečio visuomenės prioritetus: sveiką gyvenseną; ligų, priklausomybių, savižudybių prevenciją; asmenybės harmoniją. Diskusijos metu numatoma iškelti probleminį klausimą: kiek psichologai yra pasiruošę prisidėti prie šių tikslų įgyvendinimo, prisiimant ekspertinę (specialistų) atsakomybę ir įvertinant realias galimybes sisteminiame kontekste. Diskusijos metu komitetas tikisi išgryninti psichologų nuomonę bei sukonkretinti gaires komiteto ir visų psichologų veiklai. Idėjas išsamiai komitetas planuoja analizuoti spalio mėn. vyksiančioje sveikatos ir klinikinės psichologijos konferencijoje.

SIMPOZIUMAI

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė.

Darbuotojų gerovė organizacijoje: teorija ir praktika.

Employees' well-being in organization: Theory and practice

jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Šiuolaikinės organizacijos tikisi darbuotojų proaktyvumo ir iniciatyvos, įsipareigojimo aukštiesiems veiklos standartams, asmeninės atsakomybės už savo karjerą. Darbuotojų indėlis į organizacijos veiklą tampa esminiu organizacijos sėkmės veiksniumi, todėl vis daugiau dėmesio skiriama darbuotojų gerovei organizacijoje užtikrinimui. Pastaraisiais metais intensyviai gausėja tyrimų, nagrinėjančių darbuotojo gerovės veiksnius ir svarbą organizacijoje (Taris, Schaufeli, 2014). Todėl atsižvelgiant į temos aktualumą, pristatomas simpoziumas, skirtas Lietuvoje atliktiems darbuotojų gerovės tyrimams ir tuo tikslu organizacijoje taikomoms personalo valdymo praktikoms apžvelgti. Simpoziumo pranešimuose pristatomos ir analizuojamos personalo valdymo sistemos ir jų vaidmuo darbuotojų gerovei, empiriškai nagrinėjami svarbiausių šiuolaikinės pozityviosios psichologijos organizacijoje išskiriamų gerovės rodiklių – įsitraukimo ir perdegimo – prielaidos ir padariniai bei jų mechanizmai, analizuojamas darbo ir organizacinių veiksnių poveikis darbuotojui už organizacijos ribų, siekiant atkreipti dėmesį į šiuolaikinėje organizacijoje vis svarbesnę tampančią darbo ir asmeninio gyvenimo dermę.

Giedrė Genevičiūtė-Janonė,^{*1,2} Auksė Endriulaitienė.²

Kodėl darbdaviui verta rūpintis psichologine darbuotojo gerove: profesinio pervargimo analizė.

Why employers should care about employee well-being: The analysis of professional burnout

*g.geneviciutejanoniene@gmail.com ¹Aleksandro Stulginskio universitetas, ²Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Šiuolaikinėje nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje darbuotojams keliami vis nauji kvalifikacijos, tarpasmeninės komunikacijos ir kiti reikalavimai, o ir patys darbuotojai, siekdami būti sėkmingi ar pelnyti didesnę materialinę gerovę, dirba intensyviau ir ilgiau (Suki, Suki, 2011). Visa tai darbuotojams neabejotinai kelia įtampą, o ilgai patiriamas ilgalaikis stresas gali paskatinti išsivystyti profesinį darbuotojų pervargimą. Ši psichologinė būseną, priskirtina prie svarbiausių darbuotojų gerovės rodiklių, sutrikdo tiek darbuotojo sveikatą ir funkcionavimą, tiek ir kokybišką darbo atlikimą, taigi brangiai kainuoja organizacijai (Burke et al., 2010; Schaufeli et al., 2009). Todėl bandant atkreipti darbdavių dėmesį į psichologinės darbuotojų gerovės svarbą, pranešime siekiama nagrinėti, kaip ši psichologinė darbuotojo būseną gali paveikti organizacijos funkcionavimą (t. y. su kokiais organizacijai svarbiais psichologiniais veiksniais yra susijęs profesinis pervargimas). Metodika. Longitudiniame II matavimų, tarp kurių 12 mėn., tyrime dalyvavo 283 darbuotojai iš skirtingų Lietuvos organizacijų. Tyrimo dalyviai dukart pildė klausimyną, kurį sudarė Maslach Profesinio pervargimo klausimynas (MBI-GS; Schaufeli et al., 1996), Darbo motyvacijos skalė (Genevičiūtė-Janonienė, Endriulaitienė, 2010), Ketinimo išeiti iš organizacijos skalė (pagal Meyer et al., 1993), Kūrybiškumo skalė (Zhou, George, 2001), trumpoji Organizacinio įsipareigojimo klausimyno versija (Meyer et al., 1993),

Pasipriešinimo pokyčiams skalė (Oreg, 2003), Pasitenkinimo darbu klausimynas (Spector, 1994), Pilietiško elgesio organizacijoje skalė (Williams, Andersons, 1991). Rezultatai ir diskusija. Rezultatų analizė patvirtino profesinio pervargimo problemos egzistavimą darbe, mat daugiau nei pusė tiriamųjų jaučiasi vidutiniškai arba stipriai emociškai išsekę ir demonstruoja nuasmeninantį elgesį darbe. Koreliacinė analizė atkleidė, kad stipresnis emocinis išsekimas ir dažniau pasireiškiantis nuasmeninantis elgesys yra susiję su silpnesniu įsipareigojimu organizacijai, pasitenkinimu darbu, darbo motyvacija, stipresniu polinkiu priešintis pokyčiams bei ketinimu išeiti iš organizacijos po vienerių metų, o kuo stipriau emociškai išsekę darbuotojai, tuo jų kūrybiškumas praėjus metams yra silpnesnis. Be to, silpnesnis profesinis efektyvumas yra susijęs su silpniau demonstruojamu pilietišku elgesiu po metų. Išvados. Stiprėjant darbuotojų profesiniam pervargimui, organizacija gali susidurti su reikšmingais iššūkiais, apsunkinančiais tinkamą organizacijos funkcionavimą.

Ieva Urbanavičiūtė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Rita Rekašiūtė Balsienė.

Nesaugumas dėl darbo ir įsitraukimas: koks bazinių poreikių vaidmuo?

Job insecurity and work engagement: Testing the role of basic need satisfaction

*ieva.urbanaviciute@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Tyrime nagrinėjamas kokybinio nesaugumo dėl darbo aspektas, pasireiškiantis darbuotojų nerimu dėl galimų neigiamų darbo sąlygų pokyčių (Hellgren, Sverke, & Isaakson, 1999). Remiantis savideterminacijos teorija (Deci & Ryan, 2000) ir JD-R modeliu (Bakker & Demerouti, 2007), buvo tikrinama, kaip kokybinis nesaugumas dėl darbo veikia darbuotojų gerovę. Darbuotojų gerovė šiame tyrime suprantama kaip galimybė darbe patenkinti tris bazinius poreikius (autonomijos, kompetencijos ir susietumo) ir įsitraukimas į darbą (būseną, kai darbuotojas jaučiasi energingas, pilnai pasinėręs ir atsidavęs darbui). Pirma, buvo tikrinama hipotezė, kad tarp nesaugumo dėl darbo ir darbuotojų įsitraukimo yra tiesioginis neigiamas ryšys. Antra, buvo siekiama nustatyti, ar šios neigiamos sąsajos gali būti aiškinamos bazinių poreikių patenkinimo stoka (t.y. tikrinama mediacijos hipotezė). Metodika. Duomenims rinkti ir analizuoti naudota skerspjuvio strategija. Tyrimo anketą užpildė 458 darbuotojai. Kintamiesiems įvertinti buvo naudojama kokybinio nesaugumo dėl darbo skalė, adaptuota iš De Witte et al. (2010), W-BNS skalė (Van den Broeck et al., 2010) ir UWES metodika (Schaufeli et al., 2002). Duomenys buvo analizuojami SPSS ir PROCESS programomis. Taikyta tiesinės regresijos ir mediacijos analizė. Rezultatai. Nesaugumas dėl darbo neigiamai siejosi su darbuotojų įsitraukimu. Taip pat iš dalies patvirtino antroji hipotezė apie netiesiogines sąsajas: autonomijos ir susietumo poreikių patenkinimas statistiškai reikšmingai medijavo aukščiau minėtą ryšį tarp nesaugumo ir įsitraukimo. Diskusija. Gauti rezultatai atskleidžia kokybinio nesaugumo dėl darbo raiškos negatyvius aspektus. Tyrime nustatytos netiesioginės sąsajos tarp kintamųjų rodo, kad bazinių poreikių ribotas patenkinimas gali paaiškinti, kaip ir kodėl nesaugumas yra susijęs su sumažėjusiu įsitraukimu į darbą. Išvados. Kokybinis nesaugumas dėl darbo kelia grėsmę darbuotojų gerovei, nes neigiamai siejasi su autonomijos ir susietumo poreikių patenkinimu, o šie savo ruožtu – su mažesniu įsitraukimu.

Marija Miselytė, Dalia Bagdžiūnienė*

Darbuotojų pasitenkinimo, socialinės paramos ir proaktyvaus elgesio pavyzdžio reikšmė proaktyviam elgesiui organizacijoje.

The influence of employee satisfaction, social support and proactive behavior role model on proactive behavior in organization

*marija.miselyte@gmail.com Vilniaus universitetas

Įvadas. Neabejotina darbuotojų proaktyvaus elgesio svarba organizacijoms, siekiančioms konkurencingumo dinamiško verslo sąlygomis. Šio elgesio prielaidų tyrimuose vis dažniau atkreipiamas dėmesys į socialinės aplinkos ir darbuotojų savijautos svarbą. Nustatyta vadovo paramos (Wu & Parker, 2014), proaktyvaus vadovo pavyzdžio (Galesloot & Belschak, 2013), organizacinės paramos (Kanten & Ulker, 2012) ir pasitenkinimo darbu (Strauss et al., 2013) reikšmė proaktyviam elgesiui. Šio tyrimo tikslas siejamas su iki šiol mažai tirtų potencialių proaktyvaus elgesio prielaidų analize, ieškomos sąsajos tarp proaktyvaus elgesio ir pasitenkinimo organizacija bei gyvenimu, vadovų, kolegų ir organizacijos demonstruojamais proaktyvaus elgesio pavyzdžiais, o taip pat vadovo, kolegų ir organizacijos parama. Metodika. Tyrime dalyvavo 207 darbuotojai (79 vyrai ir 128 moterys, amžius nuo 19 iki 64 metų). Metodai: proaktyvaus elgesio skalė (Parker et al., 2010); suvokiamos organizacinės, vadovo ir bendradarbių paramos skalės (Eisenberger et al., 1986; Rhoades et al., 2001; Ladd & Henry, 2000); proaktyvaus elgesio pavyzdžio skalės (Griffin et al., 2007); klausimai apie pasitenkinimą darbu, gyvenimu ir organizacija. Duomenims apdoroti taikyti aprašomosios statistikos, tiesinės regresijos metodai. Rezultatai. Darbuotojų proaktyvų elgesį prognozuoja pasitenkinimas darbu, organizacijos ir vadovo proaktyvaus elgesio pavyzdys, organizacijos bei kolegų parama. Nors kolegų proaktyvaus elgesio pavyzdys tiesiogiai nenumato aukštesnio darbuotojų proaktyvaus elgesio, jis tampa reikšmingu, jei darbuotojai gauna paramą iš kolegų. Tai išryškina ypatingą kolegų paramos vaidmenį proaktyviam elgesiui: ji tiesiogiai numato aukštesnį proaktyvų darbuotojų elgesį ir kartu pasireiškia kaip moderatorius kolegų proaktyvaus elgesio pavyzdžio ir darbuotojų proaktyvaus elgesio sąsajose. Diskusija. Šiuo tyrimu papildėme proaktyvaus elgesio prielaidų tyrimus, nustatydami kolegų paramos ir proaktyvaus elgesio kaip pavyzdžio kolegų bei organizacijos lygmenimis. Remiantis rezultatais, organizacijoms, siekiančioms stiprinti proaktyvų elgesį, tikslinga didinti darbuotojų pasitenkinimą darbu, skatinti proaktyvaus elgesio apraiškas kolegų, vadovavimo ir organizacijos lygiuose, formuoti tarpasmeninių santykių ir bendravimo kultūrą, įtvirtinančią tarpusavio paramos principus. Išvados. Pasitenkinimas darbu, vadovo ir organizacijos proaktyvaus elgesio pavyzdys, kolegų ir organizacijos parama padeda numatyti darbuotojų proaktyvų elgesį.

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Rita Rekašiūtė Balsienė.*

Ar asmeninis gyvenimas lieka namuose? Darbo ir namų sąveikos sąsajų su įsitraukimu į darbą ir perdegimu empirinė analizė.

Does private life stay at home? An empirical test of the relationship between work-family interaction, engagement, and burnout

*jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Tyrėjai jau daugiau nei dešimtmetį kelia klausimą, kur ir kokia yra riba tarp darbo ir asmeninio gyvenimo (Geurts, Demerouti, 2003). Šis klausimas yra ypač svarbus šiuolaikinėje organizacijoje, kuomet dėl lanksčių darbo formų ir ypač išplitusių informacinių technologijų didėja nuolatinis darbuotojo pasiekiamumas. Esami tyrimai dažniausiai susitelkia ties neigiama darbo-namų sąveika (Geurts et al., 2005). Tuo tarpu šiame tyrime, remiantis Darbo reikalavimų-išteklių modeliu (Bakker, Demerouti, 2014), keliami prielaidai, kad darbo ir namų sąveika gali turėti ne tik neigiamą poveikį darbuotojo gerovei, bet ir tapti asmeniniu ištekliumi teigiamai emocinei ir fizinei būsenai darbe palaikyti. Todėl atliktas tyrimas, kurio tikslas – nustatyti darbo ir namų sąveikos formų vaidmenį darbuotojo įsitraukimui į darbą ir perdegimui. Metodika. Tyrime anketinės apklausos būdu tirti 475 darbuotojai. Tyrime dalyvavo 369 (77,7%) moterys ir 106 (22,3%) vyrai, vidutinis amžius – 39,86 (SD=10,72). 100 (21,1%) tyrimo dalyvių buvo vadovai. Dauguma tyrimo dalyvių 281 (59,2%) buvo vedę/ištekėjusios, 94 (19,8%) – nevedę/netekėjusios, 52 (10,9) – išsiskyre/-usios, 39 (8,2%) nurodė gyvenant su partneriu/-e, o 9 (1,9%) buvo našliai/-ės. Tyrimo prielaidoms tikrinti buvo taikyta tiesinė regresija. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė darbo ir namų sąveikos svarbą įsitraukimui į darbą ir darbe patiriamam perdegimui. Darbo ir namų sąveikos formos paaiškino daugiau nei 20 proc. įsitraukimo ir beveik 50 proc. perdegimo variacijos. Didžiausią prognostinę vertę įsitraukimui į darbą turėjo teigiamas darbo poveikis asmeniniam gyvenimui bei teigiamas namų poveikis darbui, o labiausiai įsitraukimą mažino neigiamų asmeninio gyvenimo potyrių perkėlimas į darbą. Perdegimas darbe labiausiai priklausė nuo neigiamo darbo poveikio namams, o jį mažino teigiama darbo ir namų sąveika. Diskusija. Gauti rezultatai atskleidžia tiek teigiamos, tiek neigiamos darbo ir namų sąveikos svarbą darbuotojui. Abiejų gyvenimo sričių sąveikos formos pasižymi tiek pozityviu, tiek negatyviu poveikiu darbuotojo įsitraukimui į darbą ir perdegimui. Išvados. Darbo ir asmeninio gyvenimo dermė yra svarbus darbuotojų gerovės veiksnys, kuriam turi būti skiriamas deramas dėmesys organizacijoje.

Rita Rekašiūtė Balsienė.

Personalo valdymo sistemos – darbuotojų gerovės kūrimui?

Are performance management systems aimed at developing employee well-being?

rita.rekasiute@fsf.vu.lt Vilniaus Universitetas

Įvadas. Pasaulyje ir Lietuvoje įdiegtos arba diegiamos įvairios personalo valdymo sistemos. Beveik kasmet jos kinta – tiksliau, yra tobulinamos, – siekiant atliepti į naujausias pasaulines tendencijas, tyrimus ar tiesiog egzistuojančias madingas tendencijas. Šio pranešimo tikslas – sistemiškai apžvelgti, kaip Lietuvos organizacijose esamos ir taikomos personalo valdymo sistemos (ne)kuria darbuotojų gerovę. Metodika. Atlikta sisteminė pagrindinių personalo valdymo sistemų – socializacijos, veiklos valdymo/vertinimo, mokymų ir atleidimo iš darbo procedūrų (angl. outplacement) – analizė. Visos diegiamos ir taikomos personalo valdymo sistemos skirtos sistemingam, nuosekliam dirbančiųjų įsitraukimo, motyvacijos ir pasitenkinimo darbu bei bendrai gyvenimu didinimui. Rezultatai ir diskusija. Apžvelgdami ir analizuodami visas sistemas ir jų pokyčius siekiame atsakyti į klausimą, ar yra personalo valdymo sistema, kuri nepriklausytų nuo ją taikančiųjų požiūrio į kitą žmogų ir ar esama būdų, leidžiančių tai suvaldyti. Gauti analizės rezultatai atskleidžia, kad praktikoje susiduriame su labai įvairiais rezultatais. Socializacijos (darbuotojų adaptacijos) programos, turinčios pagreitinti darbuotojų pasijautimą „savais“ organizacijoje, sukelia didžiausią nerimą, nes dažnai tiesiog techniškai tenka atlikti gana asmenišką ar net intymias užduotis, pavyzdžiui, sužinoti apie visų bendradarbių šeimą ar hobį. Veiklos vertinimo sistema, turinti didinti darbuotojų įsitraukimą, įsipareigojimą ir pagerinti rezultatų pasiekimą, sukelia panikos priepuolius dėl numanomo susidorojimo galimybės. Mokymai, kurie iš esmės skirti kompetencijos kėlimui, sutrikdo kasdienes darbinės veiklas ir atitinkamai padidina darbo kiekį, kurį reikia atlikti po mokymų. Galiausiai, pateikiamos naudos per atleidimo procedūras sumažina saviveiksmingumo lygį iki minimumo, nes „net CV pati(s) parašyti nemoku!“. Pranešime taip pat pateikiamos praktinių rezultatų pritaikymo galimybės. Išvados. Atlikta analizė atskleidžia nevienareikšmiškus personalo valdymo sistemų rezultatus bei šių sistemų diegimo problematiką ir sudėtingumą, siekiant užtikrinti darbuotojų gerovę organizacijoje.

Rasa Barkauskienė.

Mentalizacija ir probleminis elgesys paauglystėje: teorinė, praktinė ir empirinė perspektyvos.

Mentalization and problem behavior in adolescence: theoretical, practical, and empirical perspectives

rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Mentalizacija – tai individo gebėjimas suvokti, pripažinti ir turėti nuoseklią ir suprantamą savo ir kitų psichinių būsenų sampratą, suprasti savo ir kitų vidinį pasaulį ir tuo remiantis aiškinti elgesio priežastis. Gebėjimas mentalizuoti, kurio formavimuisi svarbios ankstyvosios saugumo patirtys ir tėvų reflektyvumas, laikomas viena pagrindinių charakteristikų, gerinančių frustracijų įveiką ir savireguliaciją ir užtikrinančių savęs kaip veiksmų autoriaus patyrimą. Kita vertus, mentalizacija gali būti ir paauglio funkcionavimą sunkinančiu veiksniu, ypač tuomet, kai paaugliai turi netinkamos socialinės ir trauminės patirties savo raidoje. Tad mentalizacijos gebėjimai tampa svarbiu fokusu ir vienu centrinių konstruktyvų siekiant suprasti įvairius funkcionavimo paauglystėje aspektus. Šis simpoziumas skirtas aptarti mentalizacijos funkcijas paauglių elgesio sunkumų kontekste. Pranešimuose į mentalizacijos ir elgesio sunkumų sąveiką žvelgiama (1) analizuojant paauglių, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės, grupę jų psichosocialinio funkcionavimo, raidos trajektorijos aspektais bei (2) pateikiant populiacijos grupės paauglių empirinio tyrimo duomenis. Simpoziumo pranešimai parengti vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą (sutarties Nr. GER-004/2017).

Rasa Barkauskienė.

Paaugliai, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės: kas jie? Raidos psichopatologijos požiūris.

Adolescents assigned to Minimal Care Means: Who are they? Developmental psychopathology approach

rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Lietuvoje paaugliai, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės (MPP), yra itin mažai pažinti: stokojama platesnių ir patikimų mokslinių duomenų apie jų psichosocialinio funkcionavimo profilį, nėra aišku, kokie specifiniai sunkumai slypi už dažniausiai teisiniu požiūriu vertinamo jų delinkventaus (taisykles ir visuomenės normas pažeidžiančio) elgesio. Atliktos negausios analizės Lietuvoje rodo, kad paaugliai, kuriems skiriamos MPP, gali būti labai įvairūs psichikos sveikatos problemų, patirčių ugdymosi ir socialinėje aplinkoje aspektais. Jų psichosocialinio funkcionavimo profilio pažinimas būtų svarbi diferencijuotos pagalbos jiems prielaida. Dar daugiau, praktika Lietuvoje rodo, kad didžioji dalis šios grupės paauglių yra iš socialinės rizikos šeimų arba globos namų, kas implikuoja įvairias traumines ir sutrikdyto prieraišumo saugumo patirtis raidoje. Kitų šalių empiriniai tyrimai rodo, kad nuo 70 iki 90% paauglių, kurie patenka į justicijos sistemą, turi įvairaus pobūdžio trauminę patirtį, o nuo 32 iki 52% jų potrauminio streso simptomatika atitinka klinikinį sutrikimo lygmenį. Nors ryšys tarp traumos ir delinkventaus elgesio yra gerai įrodytas, tačiau mažiau aišku, kokie mechanizmai atsakingi už šį ryšį: kitaip tariant,

kokiomis aplinkybėmis ir kokių procesų dėka trauminis stresas transformuojamas į asocialų elgesį? Šalia keleto hipotezių ieškant šio atsakymo bus apžvelgtas mentalizacijos kaip raidos aspekto ir veiksnio specifiškumas sąsajoje tarp traumos ir delinkventaus elgesio. Šio pranešimo tikslas yra apžvelgiant raidos psichopatologijos empirinius tyrimus ir teorinius požiūrius į delinkventaus elgesio ir trauminio patyrimo sąveikos mechanizmus paauglystėje nužymėti pagrindinius kontūrus, leidžiančius pagrįsti paauglių, kuriems skiriamos MPP, psichosocialinio funkcionavimo ir mentalizacijos, kaip jo veiksnio, empirinį tyrimą Lietuvoje. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

Asta Adler,¹Danguolė Čekuolienė²Rasa Barkauskienė.³

Mentalizacija ir agresija: smurtavimo paauglystėje samprata raidos perspektyvoje.

Mentalization and aggression: Developmental perspective in understanding of violence in adolescence

astazb@gmail.com¹, danguole.cekuoliene@fsf.vu.lt², rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt³

Vilniaus universitetas

Žmonės gimsta su potencialu būti agresyviais ir smurtauti, t. y., naudoti fizinę jėgą ir energiją prieš kitus. Tam tikroje aplinkoje smurtas yra reikalingas, kaip antai, siekiant išgyventi, tačiau kartais tai tampa visiškai neadaptivu, nes nutraukia prasmingą bendradarbiavimą. Taigi agresija yra potencialiai reikalinga, bet mes turime galėti suvaldyti šiuos impulsus, savireguliuotis. Tai ypač aktualu tampa paauglystėje, kuomet jaunuoliai aktyviai siekia savo autonomijos, įsitraukia į įvairias grupes bei kartais agresyviai įtvirtina savo tapatumą. Būtent šiuo laikotarpiu, anot Fonagy (2003), ypač reikalingas išvystytas mentalizacijos gebėjimas, leidžiantis suvokti savo ir kitų elgesį psichinių būsenų kontekste. Būtent šis gebėjimas užtikrina, jog aplinkiniai yra suvokiami kaip subjektai turintys savo jausmus ir išgyvenimus, o toks supratimas stabdo agresijos išveikas – smurtą. Empirinės studijos (Bjorkvist, Lagerspetz, & Kaukianen, 1992; Cote et al., 2007) atskleidžia, kad normalioje raidoje ankstyvosios vaikystės fizinės agresijos apraiškos su amžiumi mažėja, tačiau raidos linija tų, kurie išlieka agresyvūs ir tampa smurtaujantys, pažymėta tuo, kad jų tėvai turėjo auklėjimo strategiją, kuriai būdinga mažiau pozityvių interakcijų, priešiškas, neefektyvus auklėjimas ir didesnė šeimos disfunkcija. Taigi šiame agresijos „sutramdymo“, reguliacijos ir socializacijos procese svarbią vietą atlieka prierašumas bei trauminė patirtis. Tokia skausminga ankstyvoji patirtis veda prie neadekvataus tarpasmeninių santykių supratimo dėl socialinio pažinimo stokos ir riboto elgesio lankstumo atsižvelgiant į aplinkos reikalavimus. Pranešime bus aptariama mentalizacijos samprata, pateikiamas teorinis požiūris į jos sąsają su elgesio išveikomis paauglystėje bei šiais aspektais analizuojamas praktinis atvejis, siekiant iliustruoti galimas agresijos bei smurto paauglystėje sąsajas su prierašumo ypatumais, traumine patirtimi raidoje bei mentalizacijos galimybėmis. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Rasa Barkauskienė.

Mentalizacijos ir eksternalaus elgesio sunkumų sąsajos ankstyvoje paauglystėje.

Relationships between mentalization and external behavior difficulties in young adolescents

*lina.gervinskaite@fsf.vu.lt, Vilniaus universitetas

Dėl paauglystėje vykstančių emocinių ir kognityvinių pokyčių mentalizacija įsitvirtina kaip kompleksinis gebėjimas, apimantis vidinių būsenų atpažinimą, emocijų supratimą, gebėjimą, remiantis vidinėmis būsenomis, reflektuoti save ir kitą artimuose santykiuose bei socialinėse situacijose. Gera mentalizacija gali būti viena svarbių sėkmingo funkcionavimo sąlygų, o prasta – sietis su paauglių elgesio sunkumais. Esami tyrimai pateikia duomenų apie atskirus mentalizacijos aspektų ir elgesio sunkumų ryšius vaikystėje (Sharp, 2008), vėlesnėje paauglystėje (Taubner & Curth, 2013; Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2014). Tačiau nėra aišku, kokia elgesio sunkumų ir mentalizacijos sąveika ankstyvoje paauglystėje, kuomet galimi dėl brendimo vykstantys, bet dar neįsitvirtinę, mentalizacijos pokyčiai. Šio tyrimo tikslas atskleisti skirtingų mentalizacijos aspektų ir elgesio sunkumų sąsajas ankstyvoje paauglystėje. Tyrime dalyvavo 11 – 14 metų paaugliai (48,2 % vaikinių) iš skirtingų mokyklų. Mentalizacijos aspektams vertinti naudota Reflektyviosios funkcijos klausimynas jaunuoliams (Sharp et al., 2009), Emocinio supratingumo lygių skalė vaikams (Bajgar et al., 2005), Situacinės istorijos (Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2015), Vidinių būsenų atpažinimo iš akių testas (Baron-Cohen et al., 2001). Elgesio sunkumai įvertinti 11–18 metų jaunuolio savęs vertinimo lapu (Achenbach & Rescorla, 2001). Tyrimo rezultatai rodo, kad elgesio sunkumai susiję su žemesniu visų vertintų mentalizacijos aspektų lygiu. Opoziciskumą vertinant dimensiškai, atsiskleidžia skirtingos sąsajos su mentalizacija: aukštesnis opoziciskumo lygis susijęs su prastesniu gebėjimu reflektuoti save ir kitą santykiuose, tačiau ir su geresniu kito emocijų supratimu ir motyvų bei emocijų identifikavimu aiškinant elgesio priežastis. Lyginant elgesio sunkumų rizikos neturinčius ir turinčius paauglius, rezultatai rodo, kad pastarieji prasčiau reflektuoja save ir kitą santykiuose ir pasižymi prastesniu emocijų supratimu. Tarpgrupinis palyginimas taip pat atskleidė, kad paaugliai, turintys opozicinio neklusnumo riziką prasčiau nei jos neturintys nurodė galimas kitų žmonių mintis, aiškindami jų elgesį. Rezultatai parodo, kad ankstyvoje paauglystėje eksternalaus elgesio sunkumai yra susiję su įvairiais mentalizacijos aspektais, tačiau išryškėja ir diferencijuota elgesio sunkumų ir opozicinio neklusnumo sąveikos su mentalizacija struktūra. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

Rita Žukauskienė.

Paauglių prisidėjimo prie savo, šeimos ir visuomenės gerovės veiksniai.

Factors related to adolescents' contribution to self, family and community

rzukausk@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Paauglių raidos teorijos ir tyrimai nurodo, kad prisidėjimas prie savo, kitų ir bendruomenės gerovės yra būtinas visuomenės klestėjimui. Lerner ir kt. (2005) pozityvią jaunimo raidą apibūdina kaip sėkmingą jaunuolių funkcionavimą įvairiose gyvenimo srityse, kuris leidžia pasireikšti šeštajam „C“ – prisidėjimui. Prisidėjimas gali pasireikšti įvairiomis formomis: tai rūpinimusi savo stipriųjų pusių puoselėjimu, šeimos gyvenimo gerinimu, neatlygintinu talkinimu bendruomenei pagalbą teikiančiose organizacijose, socialiai atsakingu elgesiu, kaip pvz., aplinkos bei jos resursų tausojimu ir saugojimu ir kt. Kita vertus, pozityvi jaunimo raida gali būti paskatinta ir specialių intervencijų pagalba. Simpoziumo pranešėjai pristatys pozityvios jaunimo raidos ir socialiai atsakingo elgesio tyrimus bei pozityvios jaunimo raidos skatinimo programos rezultatus.

Goda Kaniušonytė.

Paauglių prisidėjimas prie savo, šeimos ir bendruomenės gerovės: tėvų autonomijos palaikymo, psichologinės bei elgesio kontrolės vaidmuo.

Contribution to self, family, and community in adolescence: the role of parental autonomy support, psychological control, and behavioral control

godakan@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Įvadas: Prisidėjimas prie savo, šeimos ir bendruomenės gerovės suvokiamas kaip aktyvios jaunuolių pastangos pagerinti savo ir juos supančių žmonių gyvenimus bei yra laikomas pagrindine pozityvios jaunimo raidos (PJR) išdava. Pozityvios jaunimo raidos modelis (Lerner et al., 2005) greta individualių savybių svarbos paauglystėje, kaip vieną iš esminių kontekstų pabrėžia šeimą ir tėvų-vaikų santykius (Lerner et al., 2017). Remiantis savideterminacijos teorija pagrindiniai tėvų elgesio aspektai yra autonomijos palaikymas, elgesio kontrolė ir psichologinė kontrolė. Taigi pagrindinis šio tyrimo tikslas yra išnagrinėti sąsajas tarp tėvų elgesio aspektų ir prisidėjimo prie savo, šeimos ir bendruomenės gerovės. Metodai: Tėvų elgesį sudarė: tėvų elgesio kontrolė (matuota keturis kartus naudojant tėvų stebėsenos skalę, Small & Kerns, 1993), tėvų psichologinė kontrolė (matuota tris kartus atskirai tėvui ir motinai naudojant psichologinės kontrolės skalę, Barber 1996) ir autonomiją palaikantis elgesys (matuotas tris kartus atskirai tėvui ir motinai naudojant transformacinės tėvystės skalę, Morton et al., 2011). Prisidėjimas buvo matuotas tris kartus naudojant multidimensinę prisidėjimo skalę, 3DCON (Truskauskaitė-Kunevičienė ir Kaniušonytė, priduota spaudai). Tyrimo imtį sudarė 458 Lietuvos paaugliai (52 proc. merginos) matuoti keturis kartus kasmet nuo devintos (M =15,14 SD = 0,48) iki dvyliktos klasės. Rezultatai ir išvados: Kintančio tėvų elgesio klasėms išskirti buvo pasitelktas paralelinių procesų latentinių klasių modeliavimas, leidžiantis rasti grupes pasižyminčias skirtingomis visų tėvų elgesio aspektų kartu pokyčio tendencijomis. Buvo išskirtos keturios tėvų elgesio klasės. Šios klasės buvo palygintos pagal prisidėjimą prie

savo, šeimos ir bendruomenės gerovės. Rezultatai atskleidė, kad gautos tėvų elgesio klasės išties skyrėsi pagal visas prisidėjimo dimensijas. Aukščiausiu prisidėjimu prie savo, šeimos ir bendruomenės gerovės ir savo ruožtu optimaliu funkcionavimu pasižymėjo paaugliai turintys stipriai autonomiją palaikančius bei pakankamai elgesį kontroliuojančius tėvus, kurie beveik netaiko psichologinės kontrolės elementų.

Audra Balundė.

**Individualių veiksnių reikšmė aplinką tausojančiam elgesiui paauglystėje:
Vertybių, tapatumo ir asmeninių normų modelio tikrinimas.**

*The significance of individual factors for pro-environmental behaviour in adolescence:
evaluation of Values-Identity-Personal norms model*

audra.balunde@gmail.com Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Aplinkos problemos yra vienos didžiausių su kuriomis šiandien susiduria žmonija. Mokslininkai vieningai sutaria, kad minėtos problemos yra atsiradusios dėl žmogaus veiklos ir kelia pavojų visų gyvybės rūšių gerovei. Neigiamas poveikis aplinkai galėtų būti sumažintas jei žmonės keistų savo elgesį. Dėl šios priežasties yra būtina ieškoti ne tik technologinių aplinkos išsaugojimo sprendimų, tačiau ir aplinką tausojantį elgesį lemiančių psichologinių veiksnių. Van der Werff ir Steg (2016) sukūrė Vertybių-Tapatumo-Normų modelį, apimančią bendrus faktorius, kuriuos veikiant pasitelkus intervencijas galima būtų skatinti įvairius, aplinką tausojančio elgesio būdus (Steg, 2016). Tai ypač aktualu paauglystės laikotarpiu, kuomet formuojasi vertybinės orientacijos ir įsitvirtina įgyti įpročiai. Todėl šio tyrimo tikslas yra nustatyti ar individualūs veiksniai paauglystėje gali būti susiję su skirtingais aplinką tausojančio elgesio būdais. Minėtas modelis iki šiol dar nebuvo tikrintas Lietuvos paauglių imtyje. Metodai. Individualūs veiksniai buvo matuoti šiais instrumentais: vertybinių orientacijų skalė (Steg et al., 2014), aplinkos tapatumo skalė (Van der Werff et al., 2013), asmeninių normų (t.y. moralinio įsipareigojimo elgtis tam tikru aplinką tausojančiu būdu) skalė ir paskutiniųjų dviejų mėnesių aplinką tausojantį elgesį (rūšiavimas, gamtai draugiško transporto naudojimas ir vartojimas) įvertinantys klausimai. Tyrime dalyvavo 638 Klaipėdos gimnazijų mokiniai: 48.6 proc. sudarė merginos; 39.5 proc. sudarė 14-15 metų ir 60.5 proc. 16-19 metų amžiaus paaugliai. Šis tyrimas yra didesnio tęstinio tyrimo dalis. Buvo vertinami ir kiti kintamieji, kurie šiame pranešime neaptariami. Rezultatai ir išvados. Biosferinių vertybių, aplinkos tapatumo, asmeninių normų ir aplinką tausojančio elgesio būdų sąsajoms patikrinti buvo taikytas struktūrinių lygčių modeliavimo metodas. Nustatyta, kad su paauglių aplinką tausojančiu elgesiu biosferinės vertybės susijusios netiesiogiai per tarpinius kintamuosius – aplinkos tapatumą ir asmenines normas. Šie ryšiai iš esmės nesiskyrė tarp trijų elgesio būdų. Kadangi gauti rezultatai patvirtina užsienio tyrėjų rastus dėsningumus suaugusiųjų imtyse, tolesni tyrimai galėtų būti orientuoti į intervencijų, skirtų skatinti aplinką tausojantį elgesį efektyvumo įvertinimą, kai siekiama aktyvuoti paauglių biosferines vertybes ir/ar formuoti aplinkos tapatumą.

Lina Jovarauskaitė, Audra Balundė.

Kiek vertybės gali prognozuoti paauglių aplinką tausojantį elgesį?

How important values are in prognosticating sustainable behavior in adolescence?

[*jovarauskaite.lina@gmail.com](mailto:jovarauskaite.lina@gmail.com) Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Į klausimą, kodėl vieni labiau tausoja aplinką o kiti – ne, dažnai galima atsakyti išsiaiškinus, kokiais vertybiniais orientyrais asmuo yra linkęs vadovautis. Pagal aplinką tausojančio elgesio skatinimo teorinius modelius (pvz.: Vertybių-įsitikinimų-normų modelį (Stern et al., 1999, Vertybių-tapatumo-asmeninių normų modelį (van der Werff & Steg, 2016) ir kt.), vertybės nėra tiesiogiai susijusios su aplinką tausojančiu elgesiu, tačiau reikšmingai prisideda prie šio elgesio skatinimo. Paauglystė - tai laikotarpis, kuriame formuojasi jaunuolių vertybės. Dėl šios priežasties tyrinėti vertybes, jų prognostinę reikšmę aplinką tausojančio elgesio kontekste tampa ypač aktualu. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti vertybių (geranoriškumo, universalizmo, hedonizmo bei galios) prognostinę vertę aplinką tausojančiam elgesiui. Metodika. Tyrime dalyvavo 2641 9-12 kl. moksleivis iš įvairių Klaipėdos apskrities mokyklų (43.8 proc. (n = 1158) vaikinių ir 56.2 proc. (n = 1483) merginų). Vertybės buvo matuojamos pasitelkiant portretinę vertybių skalę (PWQ, Schwartz, 2000). Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausiama apie aplinką tausojantį elgesį (šiukšlių rūšiavimą, makulatūros rinkimą, dalyvavimą aplinkos tvarkymo talkose ir kt.). Rezultatai. Geranoriškumas ir universalizmas statistiškai reikšmingai prognozavo paauglių aplinką tausojantį elgesį. Universalizmas buvo stipriausiai teigiamai susijęs su aplinkos tausojimu. Hedonizmas bei galia buvo neigiamai susiję su aplinkos saugojimu, tačiau tik hedonizmas statistiškai reikšmingai neigiamai prognozavo aplinką tausojantį elgesį. Diskusija. Šio tyrimo rezultatai panašūs į kitų tyrėjų gautus rezultatus suaugusiųjų imtyse ir patvirtina vertybių įtaką paauglių aplinką tausojančiam elgesiui. Vertybės, tokios kaip geranoriškumas ir universalizmas, atspindinčios asmens ir gamtos vienybę, polinkį padėti yra labiau susijusios su aplinkos tausojimu. Hedonizmo bei galios vertybės, atskleidžiančios turto, pinigų, malonumo siekimą, yra mažiau susijusios su polinkiu tausoti aplinką. Išvados. Vertybės yra reikšmingas faktorius, skatinant paauglius tausoti aplinką. Reikalingi tolimesni tyrimai identifikuojantys vertybių bei aplinką tausojančio elgesio moderuojančius ir medijuojančius veiksnius.

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė.

Pozityvios jaunimo raidos ir prisidėjimo prie bendruomenės gerovės skatinimas, siekiant sumažinti paauglių probleminį elgesį: intervencinės programos efektai.

Fostering positive youth development and contribution to community to reduce problem behavior in adolescence: the effects of the intervention program

inga.truskauskaite@gmail.com Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Tęstiniais tyrimais įrodyta, kad probleminis elgesys, toks kaip alkoholio vartojimas ar pamokų praleidimas, paauglystėje turi ilgalaikes pasekmes, pasireiškiančias suaugystėje (Marshal, 2014; Monahan ir kt., 2014). Pozityvios jaunimo raidos teorinė koncepcija siūlo, kad skatinant pozityvią paauglių raidą turėtų mažėti ir probleminis elgesys (Lerner ir kt., 2005; 2015). Vis dėlto, remiantis neseniai atliktos pozityvios jaunimo raidos intervencijų apžvalgos rezultatais, dalyvavimas programose tiesiogiai neapsaugo nuo probleminio elgesio tokio kaip alkoholio vartojimas (Melendez-Torres, 2016). Roth ir Brooks-Gunn (2016) siūlo, kad siekiant atskleisti intervencinių programų poveikį, nepakanka vertinti tiesioginius efektus, o pilną programų potencialią galima matyti tik vertinant raidos mechanizmą ir veiksnių tarpusavio sąveikas. Metodika. Pirmą kartą Lietuvoje buvo sukurta ir įgyvendinta trumpalaikė pozityvios jaunimo raidos skatinimo programa "Pasimatuok savanorystę". Šio tyrimo tikslas yra įvertinti ilgalaikius tiesioginius ir netiesioginius programos efektus pozityvios jaunimo raidos komponentams, prisidėjimui prie bendruomenės gerovės ir probleminiam elgesiui. Siekiant įvertinti programos efektyvumą, buvo naudojamas kvazi-eksperimentinis tyrimo dizainas. Tiriamieji buvo vertinami 4 kartus: prieš programos įgyvendinimą, iš karto po programos įgyvendinimo, praėjus 4 mėnesiams ir praėjus 16 mėnesių po programos įgyvendinimo. Siekiant įvertinti tiesioginius programos efektus, buvo atliekama dviejų grupių (intervencinės ir kontrolinės) augimo modelių analizė, išskiriant normatyvinę ir poveikio trajektorijas. Siekiant įvertinti netiesioginius efektus, buvo atliekamas struktūrinis pokyčio kintamųjų modeliavimas (Mplus, Muthén & Muthén, 1998-2012). Tyrimui buvo pasitelkta tikslinė imtis, kurią sudarė 613 moksleivių (43.1 % merginos; 57.3% intervencinėje grupėje), besimokančių 9-10 klasėse (amžius $M = 15,26$ ($SD = 0,66$)). Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pozityvios jaunimo raidos skatinimo programa "Pasimatuok savanorystę" tiesiogiai veikia pozityvios jaunimo raidos komponentus ir prisidėjimą prie bendruomenės gerovės. Programos poveikis probleminiam elgesiui yra netiesioginis, t.y. pozityvios jaunimo raidos komponentai ir prisidėjimas medijuoja ryšį tarp dalyvavimo programoje ir probleminio elgesio. Išvados. Tyrimo rezultatai patvirtina pozityvios jaunimo raidos skatinimo programų įgyvendinimo prasmingumą bei prisidėjimo prie bendruomenės gerovės naudą, siekiant mažinti probleminį paauglių elgesį.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

Aplinkos psichologija

Lina Jovarauskaitė, Audra Balundė.*

Ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo operacionalizavimo problematika: teorinės ir empirinės prielaidos.

Operationalizing connectedness to nature and environmental identity: theoretical and practical assumptions

*jovarauskaite.lina@gmail.com Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Ryšys su gamta ir aplinkos tapatumas yra svarbūs veiksniai formuojant teigiamas nuostatas į mus supančią aplinką bei skatinant aplinką tausojantį elgesį (Hinds & Sparks, 2008; van der Werff & Steg, 2016). Operacionalizuojant minėtus konstruktus galima orientuotis į jų skirtingus aspektus (pvz.: emocinius, kognityvinius, fizinius ir pan.). Dėl konstruktyvumo matavimo instrumentų, apibrėžimo įvairovės bei panašaus teorinio pagrindo tyrėjams gali būti sudėtinga nuspręsti, kuris konstruktas yra reikalingas atitinkamam tyrimui ir kokie matavimo instrumentai turėtų būti pasirenkami. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo sąsajas. Metodika. Ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo sąsajoms nustatyti buvo atlikta sisteminė analizė 8 mokslo publikacijų duomenų bazėse (Academic Search Complete, ERIC, PsyArticles, GreenFile, Science Direct, SocINDEX, Taylor & Frances, Web of Science). Pagal iš anksto apibrėžtus atrankos kriterijus buvo rastos 6 mokslo publikacijos su 23 atvejais. Sisteminė analizė buvo atliekama dviejų nepriklausomų tyrėjų. Rezultatai. Sisteminės analizės rezultatai parodė, kad sąsajos tarp ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo yra nevienareikšmiškos. Minėtus konstruktus sieja teigiamas ryšys, kuris gali būti silpnas (22,72 proc.), vidutiniškas (9,09 proc.) ir stiprus (68,18 proc.). Diskusija. Nevienareikšmiškos ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo sąsajos gali būti sąlygotos nepakankamai tikslaus ir vieningo minėtų konstruktyvumo operacionalizavimo moksliniuose tyrimuose. Nepaisant panašaus teorinio pagrindo ir persidengimo tikimybės, konstruktai išlieka autonomiškais ir negali būti pakeisti vienas kitu. Išvados. Siekiant išvengti metodologinių netikslumų, renkantis ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo matavimo instrumentus būtina atkreipti dėmesį, kuriems konstruktyvumo aspektams nustatyti matavimo instrumentas yra skirtas. Reikalingi tolimesni moksliniai tyrimai atskleidžiantys ryšio su gamta ir aplinkos tapatumo apibrėžimo bei matavimo instrumentų specifiką.

Darbo ir organizacinė psichologija

Natalija Norvilė,^{1,2} Edita Stončiūtė,² Airida Zavadskė.²

Vadovų kompetencijų vertinimas logistikos įmonėje: atvejo analizė.

Assessment of Managers' Competence in the Logistics Company: Case Study

info@addelse.com ¹Mykolo Romerio universitetas, ²Addelse

Įvadas. Siekiant efektyvaus vadovavimo konkurencingame logistikos sektoriuje itin svarbu tikslingai ir objektyviai nustatyti, kokių vadovų kompetencijų ugdymas yra prioritetas. Iš čia kyla klausimas: kaip kuo objektyviau įvertinti vadovo kompetencijas, nustatyti ugdymo kryptis ir stebėti kompetencijų pokytį? Tikslas - įvertinti, kaip per metus pakito vidurinės grandies vadovų savęs vertinimas ir aplinkinių vertinimas, susijęs su profesinėmis kompetencijomis. Metodika. Naudoti metodai: CheckPoint 360 laipsnių vadovų kompetencijų vertinimo metodika. Vertintos kompetencijos: komunikacija, kitų ugdymas, užduočių įgyvendinimas, lankstumas, santykiai, lyderystė, asmeninis tobulėjimas. Klausimyno skalių vidinio suderinamumo koeficientas Cronbacho alfa svyruoja nuo 0,55 iki 0,86. Tyrimo dalyviai ir eiga: Tyrime dalyvavo vienos logistikos įmonės darbuotojai. Vertinti vidurinės grandies vadovai: 2015 m.- 18, 2016 m. – 17. Apie juos klausimą užpildė jų kolegos, pavaldiniai bei tiesioginiai vadovai. Gauti rezultatai buvo aptariami su kiekvienu tiriamuoju individualiai, sudaromas ugdymo planas. Po metų vertinimo ciklas vyko pakartotinai. Rezultatai. Rezultatai parodė, jog vidutinis vadovų savo kompetencijų vertinimas antraisiais metais beveik nepakito (2015 m. - 4,08 balai, o 2016 m. - 4,12 balai penkiabalėje sistemoje). Aplinkiniai vadovo kompetencijas įvertino geriau: 2015 m. - 4,02, 2016 m. - 4,21). Rezultatai pagerėjo vadovams, kurie daugiau dėmesio skyrė rezultatų analizei ir dėjo pastangas savo kompetencijų ugdymui. Diskusija. Kasmetinis vadovų kompetencijų vertinimas naudingas tiek įmonei, tiek vadovams. Tai padeda siekti geresnių rezultatų, susijusių su žmogiškojo kapitalo indėliu; pažinti ir ugdyti darbuotojus; kurti pozityvų darbdavio įvaizdį. Įtraukus CheckPoint360 vertinimą į personalo valdymo sistemą, vadovų veiklos vertinimas tampa objektyvesnis ir sistemingesnis. Vertinamas vadovas gauna grįžtamąjį ryšį iš aplinkinių bei ugdymosi gaires, o tai sudaro galimybes augti ir tobulėti savo profesinėje srityje. Išvados. Savo profesinių kompetencijų įsivertinimas ir grįžtamojo ryšio gavimas iš aplinkinių skatina vadovų sąmoningumą, nukreipia konkretaus tikslo link. Pakartotinas vertinimas – veiksminga motyvavimo ir pastangų įvertinimo priemonė.

Aurelija Stelmokienė,^{*1} Giedrė Genevičiūtė-Janonė,² Gabija Jarašiūnaitė,¹ Lina Cirtautienė,¹ Auksė Endriulaitienė.¹

Etiškos lyderystės plusai ir minusai iš organizacinės psichologijos perspektyvos.

Pros and cons of ethical leadership: perspective of organizational psychology

*aurelija.stelmokiene@vdu.lt ¹Vytauto Didžiojo universitetas, ²Aleksandro Stulginskio universitetas

Sparčiai kintančios rinkos sąlygos skatina organizacijas ieškoti naujų sprendimų, kaip išlikti ir sėkmingai funkcionuoti. Šiuolaikinėse organizacijose dėmesys fokusuojamas į žmogiškuosius išteklius, todėl organizacinio psichologo rekomendacijos tampa itin vertingos. Dar daugiau, vadovavimas išskiriamas kaip vienas iš esminių organizacijos pranašumų (Archer, 2013; Dinh ir kt., 2014), todėl organizacijos pasirengusios investuoti būtent į vadovų vystymo programas. Etiškos lyderystės vystymas organizacijose atliepia tiek efektyvaus valdymo rekomendacijas ir ES prioritetus („2020 Europa“, „Valdymo tvarumo vadovas“, ISO26000 – Socialinė atsakomybė), tiek ir ilgalaikes Lietuvos prioritetų įgyvendinimo kryptis (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“). Be to, etiška lyderystė sulaukia išskirtinio mokslininkų ir praktikų dėmesio dėl žiniasklaidoje gausėjančios informacijos apie neetišką vadovų elgesį ir didėjančio poreikio spręsti šią opią problemą. Todėl šio pranešimo tikslas – pristatyti teorinės etiškos lyderystės pasekmių darbuotojams ir organizacijai analizės rezultatus. Mokslinės literatūros apie etiškos lyderystės pasekmes analizė atskleidžia kontraversiškus rezultatus. Nors nemažai tyrimų patvirtina teigiamas etiškos lyderystės pasekmes: didesnė organizacijos socialinė atsakomybė, teigiama reputacija klientų akimis, pilietiškas darbuotojų elgesys ir papildomos jų pastangos, didesnė psichologinė darbuotojų gerovė (Chughtai, Byrne, Flood, 2015; Lu, 2014; Mayer ir kt., 2012; Walumbwa, Schaubroeck, 2009), kai kurie tyrėjai pateikia duomenų ir apie neigiamus šio vadovavimo aspektus: nerezultatyvios organizacijos įvaizdis, profesinis darbuotojų pervargimas ir netinkamas elgesys darbe, konfliktai (Hayes, 2015; van Gils ir kt., 2015; Jaramilo ir kt., 2013; Johnson, 2013; Liu ir kt., 2013). Be to, Lietuvoje trūksta mokslinių tyrimų apie etišką lyderystę, ypač iš organizacinės psichologijos perspektyvos. Todėl mokslininkai turėtų gauti labai aiškų užsakymą – moksliniais įrodymais patvirtinti ar paneigti etiškos lyderystės kuriamą vertę organizacijoms bei jų darbuotojams. Praktikams šie atsakymai itin aktualūs, nes pastaruoju metu visuomenės požiūrį į lyderius stipriai formuoja tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje nuvilnijantys etiniai skandalai. Vis dėlto, ar etiška lyderystė turėtų būti pasiūlyta kaip tinkamiausias būdas spręsti išskylančius iššūkius turėtų padėti atsakyti mokslinių tyrimų, atliktų Lietuvoje, rezultatai.

Edita Stončiūtė,¹ Airida Zavadskė,¹ Natalija Norvilė.^{1,2}

Pabėgėliai: asmenybės portretas ir profesinės galimybės.

Refugees: personality profile and job opportunities

*edita@addelse.com ¹Addelse, ²Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Lietuva įsipareigojo per dvejus metus priimti 1105 pabėgėlius iš Artimųjų Rytų. Siekiant, kad pabėgėlių integracija visuomenėje būtų veiksminga, viena iš pagrindinių užduočių – sėkmingas įdarbinimas, sukuriantis vertę tiek jiems, tiek visuomenei. Taigi, kyla klausimas, kokie darbai geriausiai atitiktų pabėgėlių asmenines savybes? Kokios bendros asmenybės tendencijos būdingos Lietuvoje gyvenantiems pabėgėliams? Tikslas – nustatyti į Lietuvą atvykusių pabėgėlių asmenybės bruožų tendencijas bei profesines galimybes. Metodika. Naudoti metodai: ProfileXT klausimynas, tiriantis žmogaus mąstymo gebėjimus, asmenines savybes, interesus bei įvertinantis asmens tinkamumą tam tikroms pareigoms. Klausimyną sudaro 305 klausimai/užduotys; skalių vidinio suderinamumo koeficientas Cronbacho alfa svyruoja nuo 0,73 iki 0,95. Tyrimo dalyviai ir eiga: Tyrime dalyvavo 20 Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių. Tiriamieji užpildė klausimynus arabų kalba internetu. Tyrimą koordinavo Lietuvos darbo biržos specialistė, duomenys buvo apdoroti Profiles International sistemos, sudarytos ir ekspertų išanalizuotos pabėgėlių asmenybės tendencijos, į kurias atsižvelgiant nustatytos geriausiai jiems tinkančios veiklos kryptys. Rezultatai. Pastebėtos tyrime dalyvavusiems pabėgėliams būdingos asmenybės bruožų tendencijos: žemi pozityvumas, prisitaikymas ir objektyvumas, aukštas ryžtingumas, aukštesnis nei vidutinis socialumas, žemesnis nei vidutinis paklusnumas. Labiausiai išreikštas interesas - paslaugos. Tokiomis savybėmis dažniausiai pasižymi sėkmingi smulkieji verslininkai, kurių veikla susijusi su prekyba, pardavimais, klientų aptarnavimu. Diskusija. Šio tyrimo dėka galima geriau pažinti pabėgėlių asmenybes ir nustatyti labiausiai jiems tinkančias veiklos sritis, o tai gali suteikti naudingos informacijos tarpkultūrinės ir asmenybės psichologijos mokslo kontekste. Pabėgėlių kaip asmenybių, o ne kaip kitos kultūros atstovų, pažinimas gali sumažinti vyraujančius neigiamus stereotipus visuomenėje. Lietuvoje panašių tyrimų kol kas nėra atlikta. Siekiant daryti labiau pagrįstas išvadas, ateityje rekomenduojama atlikti tyrimą su didesne tiriamųjų imtimi. Išvados. Stebima tendencija, kad į Lietuvą atvykusiems pabėgėliams yra būdinga: aukštesnis nei vidutinis socialumas, žemesnis nei vidutinis paklusnumas, žemi prisitaikymas, objektyvumas ir pozityvumas, aukštas ryžtingumas. Šiomis savybėmis dažnai pasižymi smulkieji verslininkai, asmenys, susiję su pardavimais ir klientų aptarnavimu.

Edukacinė psichologija

Marija Mendelė-Leliugienė.

Neuroedukaciniai socialiai atsakingos asmenybės ugdymo metodai.

Neuroeducational Development Methods for a Socially Responsible Personality

marija.mendele@gmail.com Asmenybės ugdymo institutas „Rafaelis“

Įvadas. Vienas iš būdų atsakyti į kylančius globalius socialinius iššūkius yra plėtoti ir diegti inovacijas švietimo sistemoje. Inovacijų diegimas tiesiogiai siejamas su socialiniu kapitalu (SK) ir žmogiškuoju kapitalu (ŽK) bei socialine atsakomybe. Pagrindinė problema: Socialiai atsakingos asmenybės ugdymo programų (SAAUP) ir jose taikomų inovatyvių – neuroedukacinių metodų kokybė ugdant socialiai atsakingą asmenybę ir stiprinant žmogiškąjį ir socialinį kapitalą. Tyrimo tikslas – patikrinti SAAUP „Aš esu kūrėjas“ ir joje taikomų neuroedukacinių ugdymo metodų (dailės terapijos, vizualizacijos, testų ir pratimų) efektyvumą dirbant su mokiniais per pamokas ir popamokinio ugdymo metu ir atskleisti, ar patys mokymai buvo naudingi specialistams stiprinant savo pačių asmenines kompetencijas. Tyrimo metodas – kiekybinis tyrimas naudojant anketinės apklausos metodą. Tyrimas atliktas penkiose skirtingų Lietuvos miestų mokyklose. Mokymuose dalyvavo 111 mokytojų. Parengti specialistai (ekspertai) dirbo su 1407 mokiniais. Rezultatai. Tyrimas parodė, kad specializuoti mokymai, atskleidžiantys neuroedukacinių ugdymo metodų taikymo galimybes, yra naudingi patiems specialistams (ekspertams), nes mokymų metu sustiprėjo šios jų asmeninės kompetencijos: 1) gebėjimo valdyti konfliktus; 2) savęs pažinimo; 3) pozityvaus mąstymo; 4) požiūrio pokyčių; 5) empatijos. Taip pat pagerėjo jų šeiminiai ir darbiniai santykiai. Tyrimas patvirtino, kad mokyklose taikyta SAAUP „Aš esu kūrėjas“ pagerino klasės mikroklimatą. Toliau pateikiama, koks procentas specialistų (ekspertų) kokį klasės mikroklimato pokytį nurodė: 98 proc. – mažiau triukšmo, t. y. destruktivus elgesys virto pozityviu. 96 proc. – sumažėjo patyčių. 99 proc. – sustiprėjo empatija. 100 proc. – pagerėjo emocijų valdymas. 96 proc. – pagerėjo drausmė per pamokas. 95 proc. – sustiprėjo mokymosi motyvacija. 97 proc. – padidėjo atsakingumas. Tyrimo išvada. Apibendrinus tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad SAAUP „Aš esu kūrėjas“ ir joje taikomi neuroedukaciniai ugdymo metodai yra efektyvūs dirbant su mokiniais ir naudingi patiems specialistams stiprinant savo asmenines kompetencijas.

Ala Petrulytė, Julita Navaitienė, Vaiva Rimienė.*

Būsimų pedagogų pykčio ekspresija ir kontrolė, problemų sprendimas ir savirefleksija.

Anger expression and control, problem solving and self-reflection of future teachers (high school students)

*ala.petrylyte@leu.lt Lietuvos edukologijos universitetas

Įvadas. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012) pabrėžiama, kad pedagogas yra pavyzdys ugdytiniams kaip asmenybė ir daro jų pasiekimams poveikį. PISA (2014) tyrime teigiama, kad mokymosi pasiekimus lemia palanki mokymosi aplinka, kuri labai priklauso nuo pedagogų profesionalumo. Lietuvoje yra tyrinėtos asmenybės pedagogo, ugdančio vaikus, turinčius specialiųjų poreikių (Krikščiūnas, 2003), socialinių

pedagogų asmenybės savybės (Jonutyte, 2007), pedagogų savęs vertinimas (Kepalaitė, 2003), pedagogo asmenybės bruožai (Juodkūnė, 2015; Petrulytė, 2016 ir kt.), tačiau tokių tyrimų nėra daug, ir jie iki šiol yra epizodiški. Pedagogai savo profesinėje veikloje susiduria su įvairiomis probleminėmis, konfliktinėmis, stresinėmis situacijomis, kurių metu jų elgesys turi atitikti profesijos keliamus reikalavimus. Tačiau priimti sprendimai pedagogo veikloje ne visada apsvarstomi racionaliai, neretai patiriami intensyvūs pykčio jausmai, o pyktis išreiškiamas mažiau adaptyviais būdais (Spielberger, 2005; Kahneman, 2011; Karagun, 2015; Arbinaga, 2017 ir kt.). Tyrimo tikslas: Ištirti būsimų pedagogų pykčio ekspresiją ir kontrolę, problemų sprendimą, savirefleksiją ir jų sąsajas. Tyrimo strategija: kiekybinis empirinis tyrimas. Tyrimo metodikos: problemų sprendimo (Epstein, 2011), pykčio valdymo (Spielberg, 1999) ir savirefleksijos (Grant et al., 2002) klausimynai. Tiriamieji: savanoriškoji imtis būsimų pedagogų (aukštųjų mokyklų studentai). Tyrimo rezultatai ir išvados. Pagal mūsų tiriamųjų duomenis, tyrimo metodikos yra pakankamai validžios ir patikimos. Stebimi būsimų pedagogų problemų sprendimo, pykčio valdymo ir savirefleksijos išreikštumo skirtumai tarp vyrų ir moterų. Priimdami sprendimus vyrai pasižymi reikšmingai aukštesniais racionalumo įverčiais nei moterys, o moterys aukštesniais intuicijos įverčiais nei vyrai. Taip pat moterys pasižymi aukštesniu pykčio ekspresijos indeksu nei vyrai. Nustatyti teigiami ryšiai tarp studentų sprendimų priėmimo racionalumo ir savirefleksija, bei neigiama koreliacija racionalumo ir pykčio-bruožo. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidas, kad būsimų pedagogų problemų sprendimas, pykčio valdymas ir savirefleksija yra reikšmingi jų pedagogo profesinės raidos kontekste.

Klinikinė psichologija

Jurgita Rimkevičienė, Danutė Gailienė, Odeta Geleželytė, Jolanta Latakienė, Andrius Lošakevičius, Eglė Mažulytė, Paulius Skruibis.*

Vilniaus mieste 2016 m. įvykusių savižudybių analizė.
Analysis of deaths by suicide in Vilnius in 2016

*jurgita.rimkeviciene@gmail.com Vilniaus universitetas

Tyrimo tikslas – įvertinti savižudybių prevencijos sistemos funkcionavimą Vilniuje ir pateikti rekomendacijas bei išvadas sistemos tobulinimui. Šiuo tikslu atlikta savižudybių, įvykusių 2016 m. sausio-lapkričio mėnesiais Vilniuje, analizė. Tyrimo metodas. Tyrimą atliko Vilniaus universiteto Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedros tyrėjai bendradarbiaudami su Policijos departamentu. Naudojant policijos registruojamų įvykių registro duomenis buvo identifikuoti 103 galimi savižudybių atvejai. Pavyko gauti 56 artimųjų kontaktus, iš jų 40 sutiko dalyvauti tyrime, iš viso atlikti 33 interviu. Tyrimas atliktas pusiau struktūruoto interviu principu, pagal iš anksto numatytus klausimus apie mirties aplinkybes, tyrimo dalyvių numanomas mirties priežastis, ankstesnius mėginimus nusižudyti, iki savižudybės gautą pagalbą bei jos kokybę ir kt. Demografinės nusižudžiusiųjų charakteristikos. Lytis: 24 vyrai (73%) ir 9 moterys (27%). Nusižudžiusiųjų amžius svyravo nuo 13 iki 86 metų (amžiaus vidurkis 54,21; standartinis nuokrypis 19,19). Toks pasiskirstymas pagal amžių ir lytį atitinka Higienos instituto duomenis apie 2016 m. įvykusias savižudybes Vilniaus mieste. Savižudybės būdas ir vieta. Didžioji dalis nusižudžiusiųjų – 28 asmenys (85%) pasikorė, 3 asmenys (9%) nusišovė, 2 asmenys (6%) savižudybei įvykdyti panaudojo vaistus ir alkoholį. Tyrimo dalyviai. Apie savo artimųjų

savižudybę informaciją tyrimo vykdytojams suteikė nusižudžiusiųjų vaikai (11 / 33%), sutuoktiniai arba partneriai (8 / 24%), tėvai (4 / 12%), seserys arba broliai (4 / 12%) ir kiti artimieji (6 / 18%). Rezultatai. Dažniausiomis savižudybės priežastimis artimieji įvardino psichikos sveikatos problemas (52%), fizinės sveikatos problemas (46%), finansines problemas (33%) ir sunkumus dėl alkoholio vartojimo (24%). Beveik visais atvejais artimieji įvardindavo bent po kelias savižudybės priežastis. Šios priežastys paprastai buvo persipynusios, pvz. (1) neteko artimojo, atsirado sveikatos problemų, ėmė dar labiau vartoti alkoholį, prarado darbą; pvz. (2) susirgo psichikos liga, atsirado finansinių problemų. Pranešime bus pristatytos pagrindinės tyrimo metu nustatytos savižudybių prevencijos spragos ir rekomendacijos, kaip pasiekti, kad prevencija būtų efektyvesnė. Tyrimą užsakė ir finansavo Vilniaus miesto savivaldybė.

Vaiva Klimaitė,* Aušra Stumbrytė, Eglė Šumskienė.

Psichikos ligomis sergančių asmenų suvokiamas gydymo psichoterapinėje bendruomenėje efektyvumas.

Efficiency of community-based treatment experienced by persons with mental disorders

*vaiva.kl@gmail.com Vilniaus universitetas

Įvadas. Lietuvoje perėjimas nuo medicininio prie biopsichosocialinio požiūrio į psichikos sveikatą vyksta labai pamažu ir susiduria su nemenkais iššūkiais. Psichoterapijai ir kitoms nemedikamentinėms gydymo priemonėms vis dar nėra teikiama pakankamai dėmesio, psichoterapinių paslaugų pasiūla yra fragmentuota ir nepakankama (Pūras ir kt., 2013). Viena geriausiai biopsichosocialinį požiūrį atitinkančių gydymo formų yra psichoterapinės bendruomenės (Tollinton, 1969). Tačiau Lietuvoje toks psichikos ligų gydymas mažai prieinamas. Šio tyrimo tikslas – ištirti, kokį subjektyviai suvokiamą vaidmenį psichikos ligų gydyme turi psichoterapinės bendruomenės. Metodika. Tyrime dalyvavo 30 atsitiktinės atrankos būdu atrinktų pacientų iš dviejų psichikos sveikatos centrų Vilniuje. Tyrimo dalyviai sirgo įvairiomis psichikos ligomis (afekciniais sutrikimais, šizofrenija, nerimo sutrikimais, ir kt.). Pagal gauto gydymo tipą tyrimo dalyviai paskirstyti į tris grupes: gydyti tik medikamentais (n=9), medikamentų ir psichoterapijos deriniu (n=11) ir psichoterapinėje bendruomenėje (n=10). Duomenys buvo renkami pusiau struktūrinančio interviu metodu apklausiant tyrimo dalyvius praėjus 2 mėn. po paskutiniojo gydymo epizodo. Duomenys analizuoti indukcinės teminės analizės būdu. Rezultatai ir jų aptarimas. Tyrimo dalyvių patyrimu, vien medikamentinis gydymas efektyvus tik trumpalaikiam simptomų sumažinimui. Dalyviai įvardino, kad sunku įvertinti vaistų poveikį dėl informacijos apie juos trūkumo. Be to, vaistų vartojimą lydi baimė tapti priklausomu, kontrolės jausmo praradimas. Psichoterapinis gydymas, ypač psichoterapinės bendruomenės kontekste, tyrimo dalyvių buvo suvokiamas kaip pagrindinė gydymo dalis, padedanti susitaikyti ir gyventi su liga, integruoti skausmingą patirtį. Ši gydymo forma taip pat leidžia pacientui jaustis atsakingam už savo gydymą bei gyvenimą apskritai. Tyrimo dalyvių teigimu, gydymas psichoterapinėje bendruomenėje labiausiai efektyvus dėl pacientų ir gydančio personalo bendruomenės socialinių interakcijų ir dinamikos, bei tuo, kad personalo pagalba prieinama bet kuriuo metu. Tačiau, nors tyrimo rezultatai atliepia kitų šalių tyrimų rezultatus apie psichoterapinių bendruomenių efektyvumą psichikos ligų gydyme, visi tyrimo dalyviai visų pirma buvo gydomi medikamentais, o dalis dalyvių visai nebuvo informuoti apie gydymo psichoterapinėje bendruomenėje ar apskritai psichoterapinio gydymo galimybę. Išvados. Gydymas psichoterapinėje bendruomenėje –

efektyvi gydymo forma, suteikianti pacientams įvairiapusės (medicininės, psichologinės ir socialinės) pagalbos galimybę (medikamentinį gydymą, individualią ir grupės psichoterapiją, pacientų tarpusavio pagalbą, savipagalbą).

Eglė Mažulytė, Danutė Gailienė.*

Apsauginiai veiksniai tarpgeneraciniame psichologinių traumos padarinių perdavimo procese.

Protective Factors in the Process of Transgenerational Trauma Transmission

*egle.mazulyte@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, jog traumuojanči šeimoms istorija gali turėti ne tik neigiamas, bet ir pozityvias psichologines pasekmes tiesiogiai traumavimo nepatyrusioms vėlesnėms kartoms. Šio tyrimo tikslas – įvertinti apsauginius veiksnius šeimoms traumuojančios istorijos psichologinių padarinių perdavimo iš kartos į kartą procese. Tyrimo metu buvo apklausta per 1000 Lietuvos gyventojų nuo 18 iki 75 metų amžiaus. Tyrimo imtis buvo sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis apie Lietuvos gyventojų sudėtį, pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir gyvenamąją vietovę. Tyrimo dalyviai užpildė į psichologinio atsparumo skalę RS-14 (Wagnild, 2011), geros savijautos rodiklio PSO-5 (WHO, 1998), optimizmo LOT-R (Scheier ir kt., 1994), potencialiai traumuojančių gyvenimo įvykių LEC (Gray ir kt., 2004) ir traumos simptomų TSQ (Brewin ir kt., 2002) klausimynus. Taip pat atsakė į klausimus apie savo šeimoms narių nukentėjimo nuo sovietinių politinių represijų patirtį, bei atsakė į klausimus apie pokalbių šeimoje apie istorinius traumuojančius įvykius pobūdį ir tapatinimąsi su savo šeimoms istorija. Tyrimas buvo finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis, pagal visuotinės dotacijos priemonę. Tyrimo rezultatai atskleidė pozityvias psichologines šeimoms istorinio traumavimo pasekmes bendrojoje Lietuvos populiacijoje – nors tyrimo dalyviai, kilę iš nukentėjusių nuo sovietinių represijų šeimoms, patys per gyvenimą patyrė reikšmingai daugiau potencialiai traumuojančių įvykių, jų potrauminio streso simptomai nebuvo labiau išreikšti, o psichologinis atsparumas, optimizmas bei psichologinė gerovė buvo reikšmingai didesnė nei tyrimo dalyvių, kurių šeimoms politinių represijų nepatyrė. Sudarytas struktūrinių lygčių modelis (SEM) patvirtino tapatinimosi su savo šeimoms istorija svarbą pozityvioms psichologinėms šeimoms istorinio traumavimo pasekmėms. Sudaryti hierarchinės regresijos modeliai atskleidė ypatingą liūdesio raiškos šeimoms pasakojimuose apie skaudžius Antrojo pasaulinio karo ir pokario metų įvykius Lietuvoje reikšmę asmens tapatinimuisi su savo šeimoms istorija. Gauti tyrimo rezultatai leidžia geriau suprasti apsauginius veiksnius tarpgeneraciniame psichologinių traumos padarinių perdavimo procese ir šeimoms komunikacijos apie skaudžius istorinius įvykius svarbą.

Goda Gegieckaitė,*Jonas Eimontas, Paulina Želvienė,Evaldas Kazlauskas.
Streso reakcijų sutrikimų tyrimai Lietuvoje artėjant Tarptautinės ligų
klasifikacijos 11 leidimui (TLK-11).

Preparation for the upcoming 11th revision of the International Classification of Diseases (ICD-11): Research of stress-related disorders in Lithuania

*goda.gegieckaite@gmail.com Vilniaus universitetas

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) šiuo metu atnaujinama Tarptautinę ligų klasifikaciją (TLK). Planuojamame TLK-11 leidime 2018 m. bus įtrauktas naujas streso reakcijų sutrikimų skyrius. Šio pranešimo tikslas yra pristatyti VU traumų psichologijos tyrimų grupės vykdomus tyrimus, kuriuose yra analizuojama TLK-11 potrauminio streso (PTSS) ir kompleksinio potrauminio streso sutrikimo (KPTSS) struktūra bei rengiamas PTSS ir KPTSS įvertinimui skirtas instrumentas Lietuvos populiacijoje. Lietuvoje yra validuojamas TLK-11 Traumos klausimynas (ICD-TQ), kuris skirtas vertinti PTSS ir pirmą kartą į TLK planuojamą įtraukti KPTSS. Prie tyrimo duomenų rinkimo prisideda virš 50 psichologų praktikų visoje Lietuvoje. Tyrime apklausta 930 tiriamųjų, 60,8% (n = 567) moterų, nuo 18 iki 84 metų, amžiaus vidurkis 34,96 (SD = 14,36), 80,6% iš miestų, 18,6% kaimų. Duomenų analizė parodė, kad PSO siūloma potrauminio streso ir kompleksinio potrauminio streso sutrikimų struktūra Lietuvos imtyje atitinka pasiūlymus TLK-11. Pirminių duomenų analizė patvirtina geras ICD-TQ psichometrines charakteristikas. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-006/2015).

Jonas Eimontas,*Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas.
Trumpalaikės eklektinės potrauminio streso terapijos (BEPP) veiksmingumo
tyrimas Lietuvoje.

Effectiveness Study of the Brief Eclectic Psychotherapy for Posttraumatic Stress Disorder (BEPP) in Lithuania

*jonas.eimontas@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Augant psichologinės pagalbos poreikiui, atsiranda ir vis didesnė pagalbos būdų pasiūla. Kuriamos naujos intervencijos, tradicinės intervencijos perkeliamos į skaitmeninę erdvę. Siekiant užtikrinti, kad klientams teikiamos paslaugos būtų kokybiškos ir veiksmingos, svarbu, kad psichologinių intervencijų veiksmingumas būtų patvirtintas moksliniais tyrimais. Pranešime pristatomi Vilniaus universiteto (VU) Traumų psichologijos tyrimų grupės vykdytos trumpalaikės eklektinės potrauminio streso terapijos veiksmingumo studijos rezultatai. Metodika. Trumpalaikė eklektinė potrauminio streso sutrikimo (PTSS) psichoterapija (angl. Brief Eclectic Psychotherapy for PTSD, BEPP) - tai profesoriaus B. Gersons iš Olandijos sukurtas psichologinės pagalbos būdas skirtas asmenims patyrusiems traumas. BEPP terapiją sudaro 16 kassavaitinių sesijų, kurių metu yra taikomos įvairios psichoterapinės technikos: sąlytis su trauma, relaksacija, rašymas. Prieš priimant dalyvį į studiją, buvo atliekamas išsamus vertinimas, kurio metu siekiama išsiaiškinti apie kandidato į tyrimą patirtas traumas patirtis (BTQ), patiriamų PTSS simptomų intensyvumą (IES-R) bei kita reikšminga informacija. Rezultatai. Iš viso per studijos laikotarpį buvo įvertinti daugiau nei 140 asmenų. Šiame pranešime įtraukti 20 asmenų duomenys, kurie pabaigė BEPP terapiją ir kurie sudalyvavo terapijos ilgalaikių

efektų įvertinime praėjus pusei metų po BEPP. Po intervencijos dalyvių būklė reikšmingai pagerėjo ir 90 proc. dalyvių nebeatitiko PTSS kriterijų. Pakartotinis vertinimas po šešių mėnesių parodė, kad terapiniai efektai yra stabilūs laike. Apibendrinimas. Šis tyrimas prisideda prie moksliniais tyrimais paremtų psichologinių pagalbos būdų plėtojimo Lietuvoje. Gauti rezultatai Lietuvos imtyje patvirtino, kad BEPP yra veiksmingas PTSS terapijos metodas ir galėtų būti diegiamas praktikoje.

Vilmantė Pakalniškienė,* Antanas Kairys, Olga Zamalijeva, Vytautas Jurkuvėnas, Albinas Bagdonas.

Naudojimasis internetu, nerimas ir depresyvumas vyresnio amžiaus asmenų tarpe.

Internet use, anxiety, and depression among older adults

*vilmante.pakalniskiene@fsf.vu.lt Vilniaus Universitetas

Įvadas. Praktiškai visoje Vakarų Europoje stebimas spartus visuomenės senėjimas. Vyresnio amžiaus žmonės susiduria su depresyvumo rizikos veiksniais, tokiais, kaip socialinė izoliacija, siaurėjantis socialinių kontaktų ratas (Bradley & Poppen, 2003). Naudojimasis internetu ir komunikacija internetu gali sumažinti patiriamą socialinę izoliaciją bei vienišumą (Cotten, 2009). Taigi, šie tyrimai rodo, kad naudojimasis internetu gali būti gerovę stiprinantis ir depresyvumo riziką mažinantis veiksnys. Tačiau yra ir kita tyrimų grupė, kurie nustato, kad naudojimasis internetu gali turėti negatyvų poveikį žmonių psichologinei gerovei (Nie & Erbring, 2000). Tad šio pranešimo tikslas – įvertinti priešpensio ir pensinio amžiaus asmenų naudojimosi internetu ypatumus ir jų sąsajas su patiriamu nerimu bei depresyvumu. Metodika: Buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio metu buvo ištirti 800 asmenų (50 m. ir vyresnių). Tyrimo imtis savo struktūra atitinka Lietuvos 50 m. ir vyresnių gyventojų populiacijos struktūrą. Buvo tiriama vyresnio amžiaus asmenų nerimastingumas (naudotas Beck nerimo aprašas), depresiškumas (naudota Beck depresijos aprašas-II), naudojimosi internetu ypatumai bei asmenybės bruožai (naudotas NEO-FFI klausimynas), gerovė, psichikos sveikata bei psichosocialiniai ir ekonominiai veiksniai. Rezultatai ir diskusija. Beveik 48 % visų tyrime dalyvavusių asmenų pastoviai naudojami internetu, dažniausiai – informacijos paieškai. Didžioji dalis asmenų, kurie naudojami internetu, naudojami ir programomis, skirtomis socialinių kontaktų palaikymui. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp naudojimosi internetu dažnumo pensinio ir priešpensinio amžiaus asmenų grupėse, internetu dažniau naudojami priešpensinio amžiaus asmenys. Taip pat rastas asmenų, kurie naudojami socialinių kontaktų palaikymo programomis ir jomis nesinaudoja, nerimo lygio skirtumas, o depresyvumo lygis nesiskyrė. Regresinės analizės rezultatai liudija, kad naudojimasis internetu prognozuoja žemesnius nerimo ir depresyvumo įverčius. Pastebėtina, kad socialinių kontaktų palaikymui skirta veikla leidžia nuspėti žemesnius nerimo įverčius tik priešpensinio amžiaus žmonių tarpe. Išvada: Naudojimosi internetu ypatumai leido prognozuoti tiek priešpensinio, tiek pensinio amžiaus žmonių nerimo ir depresyvumo lygį. Dažnesnis interneto naudojimas siejasi su mažesniu nerimo ir depresyvumo lygiu. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutartis Nr. GER-15111).

Paulina Želviene, Evaldas Kazlauskas.*

Adaptacijos sutrikimo sampratos atnaujinimai.

An update of the adjustment disorder concept

*p.zelviene@gmail.com Vilniaus universitetas

Įvadas. Adaptacijos sutrikimas yra vienas dažniausiai diagnozuojamų psichikos sveikatos sutrikimų, tačiau taip pat jis yra vienas rečiausiai tyrinėjamų psichikos sveikatos sutrikimų moksliniuose tyimuose. Atsižvelgiant į tai, kad kyla daug neaiškumų dėl adaptacijos sutrikimo sampratos ir diagnozės, Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) darbo grupė stresinių sutrikimų diagnozių atnaujinimui pasiūlė atnaujintą adaptacijos sutrikimo sampratą Tarptautinės ligų klasifikacijos 11 leidimui (TLK-11). Šio tyrimo tikslas buvo analizuoti pasiūlytą TLK-11 adaptacijos sutrikimo struktūrą Lietuvos populiacijoje. Metodika. Tyrime dalyvavo 649 suaugę Lietuvos gyventojai per pastaruosius dvejus metus patyrę bent vieną reikšmingą stresorių. Stresinė patirties ir adaptacijos sutrikimo požymiai buvo vertinami naudojant lietuvišką Adaptacijos sutrikimo naujo modelio skalę (ADNM-20). Adaptacijos sutrikimo struktūra buvo analizuojama naudojant patvirtinamąją faktorių analizę. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad apie 80 proc. Lietuvos gyventojų patiria reikšmingų stresorių per pastaruosius dvejus metus. Dažniausi stresoriai buvo susiję su profesiniais stresoriais, tarpasmeninių santykių stresoriais ir ligomis ar netektimis. Patvirtinamoji faktorių analizė parodė, kad siūloma dviejų pagrindinių požymių TLK-11 adaptacijos sutrikimo struktūra yra tinkama Lietuvos populiacijoje. Adaptacijos sutrikimą sudaro įkyrus galvojimas apie stresorių ir su stresoriumi susiję prisitaikymo sunkumai, kurie gali pasireikšti miego, dėmesio ar kitų sutrikimų požymiais. Išvados. Ši studija patvirtino siūlomą adaptacijos sutrikimo atnaujinimą TLK-11 leidimui. Taip pat šis tyrimas prisideda prie adaptacijos sutrikimo struktūros analizės tyrimų, kurie svarbūs rengiant adaptacijos sutrikimo psichodiagnostinius įvertinimo instrumentus ir pagalbos būdus.

Prevencinės ir intervencinės psichologinės / psichosocialinės / psichoterapinės programos

Indrė Arojevaitė, Liuda Šinkariova.*

Lietuvos ir Australijos tėvų, auginančių autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus, emocinės būsenos pokyčiai Taikomosios elgesio analizės programos eigoje.

Changes in Emotional State in Lithuanian and Australian Parents of Children with Autism Spectrum Disorder During the Applied Behavior Analysis program

*indre_arojevaite@yahoo.com Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Tėvai, auginantys autizmo spektro sutrikimą (ASS) turinčius vaikus pasižymi aukštesniais nerimo, depresiškumo ir tėvystės streso (Soltanifar et. al., 2015) rodikliais nei tėvai, auginantys įprastos raidos vaikus. Su prastesne tėvų emocine būsena labiausiai susiję vaiko elgesio sunkumai bei sutrikę socialiniai ir kognityviniai gebėjimai (Baker-Ericzen, Brookman-Frazee, Stahmer, 2005). Taikomoji elgesio analizė, TEA (angl. Applied Behavior Analysis, ABA) yra biheavioristinis intervencinis metodas, orientuotas į

neadaptivaus elgesio keitimą socialiai priimtiniu elgesiu (Baer, Wolf, Risley, 1968). Kadangi TEA yra plačiausiai naudojamas pagalbos vaikams su ASS metodas (Lancioni et al., 2010), koreguojantis vaiko socialinius, kognityvinius ir elgesio sunkumus, šiuo tyrimu siekta nustatyti tėvų emocinės būsenos pokyčius vaikams dalyvaujant TEA programoje. Taip pat, siekiant įvertinti TEA universalumą tarpkultūriniame kontekste, buvo palyginti Lietuvos ir Australijos tėvų emocinės būsenos rodikliai. Metodika. Tiriamieji – 11 Lietuvos ir 18 Australijos tėvų, kurių vaikams buvo taikyta TEA programa. Apklausa atlikta du kartus – pradėjus taikyti TEA ir praėjus 5 mėn. Nerimo ir depresiškumo įvertinimui naudota Depresiškumo, nerimo ir streso skalė (DASS21, 1995). Tėvystės streso įvertinimui naudota Tėvystės streso skalė (PSS, 1995). Programa bei apklausa Lietuvoje atlikta lietuvių k., Australijoje – anglų k. Rezultatai. Lietuviai tyrimo pradžioje pasižymėjo aukštesniais depresiškumo rodikliais ($p=0,032$), nei australai. Skirtumų tarp nerimo ir tėvystės streso rodiklių nenustatyta. Kartotinio matavimo rezultatai atskleidė, kad sumažėjo tiek lietuvių nerimo ($p=0,04$), depresiškumo ($p=0,001$) ir tėvystės streso ($p=0,001$) rodikliai, tiek australų nerimo ($p=0,005$) depresiškumo ($p=0,003$) ir tėvystės streso ($p=0,001$) rodikliai. Palyginus minėtų reiškinų pokyčių dydį tarp šalių skirtumų nenustatyta, taigi TEA programos metu emocinė tėvų būseną abiejose šalyse kito panašiai. Diskusija. Nors lietuviai tyrimo pradžioje pasižymėjo aukštesniais depresiškumo rodikliais nei australai, dalyvaujant TEA programoje emocinė būseną reikšmingai pakito abiejose šalyse. Galima manyti, kad TEA yra universalus į vaiko problemines sritis orientuotas metodas, nepriklausantis nuo kultūrinių skirtumų. Išvados. Tėvams, kurių vaikams su ASS taikyta TEA, per 5 mėnesių laikotarpį sumažėjo nerimo, depresiškumo ir tėvystės streso rodikliai. Minėtų reiškinų pokyčių dydis Lietuvos ir Australijos tėvų nesiskyrė.

Gabija Šimkevičienė,* Laura Šakurskytė, Benjaminas Burba.

Darbuotojų, dirbančių psichikos sveikatos priežiūroje įstaigose, patiriamas smurtas ir jo pasekmės.

Violence experienced by workers in mental institutions and its consequences

*gabija.kalausyte@gmail.com Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno klinikų psichiatrijos klinika

Įvadas: Agresija ir smurtas yra dažnas nepageidaujamas reiškinys klinikinėje praktikoje. Patirtas smurtas gali turėti įtakos gyvenimo kokybei, būti susijęs su planais išeiti iš darbo. Darbo tikslas: Įvertinti darbuotojų, dirbančių psichikos sveikatos priežiūroje įstaigose, patiriamo smurto paplitimą, sociodemografinius veiksniai, prevencijos priemonės bei smurto įtaką gyvenimo kokybei. Metodika: Tyrime dalyvavo 208 asmenys (172 moterys, 36 vyrai), dirbantys psichikos sveikatos priežiūroje įstaigose. Amžiaus vidurkis $41,35 \pm 13$ metai. Apklausta 86 slaugytojai, 55 gydytojai, 45 pagalbinio personalo darbuotojai, 11 psichologų, 10 socialinių darbuotojų, 1 meno ir užimtumo terapeutas. Tyrime naudotas tyrėjų sudarytas klausimynas, vertinantis sociodemografinius duomenis, smurto paplitimą, prevencijos priemonių prieinamumą darbovietėse, bei gyvenimo kokybės klausimyno trumpoji forma (angl. WHO Quality of Life-HIV BREF). Visi tiriamieji anonimiškai užpildė anketas. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 21.0 programos paketą. Rezultatai: Iš apklaustų respondentų 127 (61,1%) darbe jaučiasi nesaugūs, 141 (67,8%) yra patyrę smurtą darbe. 134 (64,4%) darbuotojai smurtą patyrė iš pacientų, iš pacientų artimųjų 65 (31,3%), iš darbdavio ir kolegos užimančio aukštesnes

pareigas 39 (18,8%). Dažniausiai patiriamas smurtas buvo žodinis 119 (57,2%), psichologinis 85 (40,9%), fizinis 77(37,0%), rečiausiai -seksualinis 12 (5,8%). Net 51 (24,5%) darbuotojas dėl patiriamo smurto svarstė galimybę išeiti iš darbo. 174 (83,7%) darbuotojai saugumą vertino kaip nepakankamą. Nenustatyta reikšmingo skirtumo vertinant gyvenimo kokybės sferas, tarp tų asmenų, kurie patyrė smurtą ir kurie jo nepatyrė ($p>0,5$). Diskusija: Dėl didelio smurto paplitimo psichikos sveikatos įstaigose yra būtina imtis veiksmingų priemonių smurto prevencijai. Turi būti svarstoma pagalbos priemonės darbuotojams, kurie patyrė smurtą darbovietėse, kad būtų sumažintos patirto smurto pasekmės tiek asmeniniam gyvenimui, tiek tolimesnei darbinei veiklai. Išvados: 1) Nustatyta, kad smurtą yra patyrę daugiau nei pusė psichikos sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių darbuotojų. 2) Ketvirtadalis darbuotojų dėl patirto smurto svarstė galimybę išeiti iš darbo. 3) Trys ketvirtadaliai darbuotojų nurodo, kad taikomos saugos priemonės darbovietėse nėra pakankamos norint užtikrinti saugumą.

Rytis Pakrošnis,* Viktorija Čepukienė.

Kompiuterinė į sprendimus sutelkta savi-pagalbos programa studentams: vystymo prielaidos bei veiksmingumo rezultatai.

Computerized solution-focused self-help program for students: premises for development and outcome results

*r.pakrosnis@smf.vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Pastarąjį dešimtmetį mokslininkai fiksuoja augantį psichologinius sunkumus patiriančių studentų skaičių, o pagalbos į specialistus kreipiasi tik maža sunkumus išgyvenančių studentų dalis. Tai skatina universitetų konsultavimo centrus ieškoti būdų, kaip padidinti pagalbos prieinamumą ir patrauklumą. Kompiuterinė savi-pagalba, dėl didelio prieinamumo, patogumo, interaktyvumo, anonimiškumo ir patvirtinto veiksmingumo, vertinama kaip viena tinkamiausių ir labiausiai studentiško amžiaus klientų įpročius bei poreikius atitinkančių alternatyvų. VDU Psichologijos klinikoje, siekiant išplėsti psichologinės pagalbos paslaugas, nuo 2014 m. studentams pradėta siūlyti pranešimo autorių sukurta kompiuterinė į sprendimus sutelkta savi-pagalbos programa. Atlikti Programos veiksmingumo tyrimai atskleidė jos naudą vartotojams, tačiau, nepaisant didelio studentų susidomėjimo Programa, dalyvių nubyrijimo procentas buvo gana didelis. Taigi, autoriai, išanalizavę programos dalyvių grįžtamąjį ryšį bei mokslinę literatūrą, apie įsitraukimą į tokio pobūdžio programas didinančius veiksnius, 2016 m. Programą atnaujino. Programa trunka mėnesį, yra pilnai automatizuota ir pasiekama internetu, skirta spręsti įvairias psichologines problemas, turi interaktyvių-žaidybinių elementų, kviečia dalyvį analizuoti savo stiprybes, sėkmę praeityje, kelti tikslus ir nusimatyti jų siekimo būdus. Šio pranešimo tikslas – pristatyti Programos atnaujinimo prielaidas bei preliminarius atnaujintos Programos veiksmingumo rezultatus. Metodika. Tyrimo dalyviai – studentai, kurie Programos pagalba siekia turimų psichologinių problemų sprendimo ar asmeninio tobulėjimo. Tiriamųjų psichologinio funkcionavimo pokyčiai analizuojami remiantis subjektyviomis vertinimo skalėmis ir standartizuotu klausimynu (OQ-45.2), kurie dalyviams pateikiami prieš pradėdant Programą ir praėjus savaitei po jos pabaigimo. Be to, baigiamojo vertinimo metu dalyvių klausama apie pasitenkinimą Programa ir jos naudingumą. Rezultatai. Pranešime pristatomi esminiai Programos vaizdo, turinio ir techninių elementų atnaujinimai bei jų tikslai, Programoje dalyvavusių studentų psichologinio funkcionavimo bei sprendžiamų problemų pokyčiai dalyvavimo Programoje

laikotarpiu, atnaujintos Programos ir pirminės jos versijos veiksmingumo rezultatų palyginimas. Diskusija ir išvados. Pranešime aptariamos gairės mokslininkams, kuriantiems ir tyrinėjantiems psichologines kompiuterines savi-pagalbos programas, akcentuojančios veiksnius, susijusius su dalyvių įsitraukimu bei Programos pritaikymo praktiniame psichologų darbe galimybės.

Raidos psichologija

Antanas Kairys*, Olga Zamalijeva, Albinas Bagdonas, Vytautas Jurkuvėnas, Vilmantė Pakalniškienė.

SHARE tyrimas Lietuvoje: galimybės ir iššūkiai.

SHARE research in Lithuania: possibilities and challenges

*antanas.kairys@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Specialiosios psichologijos laboratorija

Įvadas. Senėjimas – vienas aktualiausių modernių visuomenių iššūkių. Senstanti visuomenė kelia daugybę klausimų ir sudėtingų situacijų praktiškai visoms vakarų valstybėms. Lietuvoje, dėl mažėjančio gimstamumo, gyvenimo trukmės ilgėjimo, didelės emigracijos ir kitų veiksnių, senstančios visuomenės problema ypač aštri. Tokie demografiniai pokyčiai ne tik sudaro papildomą spaudimą sveikatos apsaugos bei socialinės rūpybos sistemoms, profesionalams, dirbantiems su vyresnio amžiaus žmonėmis, bet ir reikalauja atlikti mokslinius tyrimus, siekiant suprasti vyresnio amžiaus žmonių funkcionavimą, gerovę bei jos veiksnius. Prie tokio pobūdžio duomenų gavimo gali prisidėti ir Lietuvoje pradedamas Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimas. Tai unikalus tyrimas, vienu metu atliekamas 28 šalyse, analizuojantis skirtingus vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo aspektus. Šio pranešimo tikslas – išanalizuoti tarpdisciplininio, tarpkultūrinio ir longitudinalinio senėjimo tyrimo Lietuvoje poreikį ir rezultatų panaudojimo galimybes. Metodika: pranešimas grįstas Lietuvoje atliktų senėjimo tyrimų bei Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją tyrimo galimybių ir sunkumų analize. Rezultatai ir diskusija. Lietuvoje stokojant patikimų ir palyginamų (tarpkultūriškai ir laike) duomenų apie vyresnio amžiaus asmenų funkcionavimą ir gerovę, SHARE tyrimas gali būti ypač svarbus indėlis į visuomenės senėjimo procesų Lietuvoje supratimą. Stipriosiomis SHARE tyrimo pusėmis yra kultūrinis palyginamumas, longitudinalinis dizainas ir tarpdiscipliniškumas. Be to, siekiant užtikrinti surinktų duomenų kokybę, griežti reikalavimai keliami tiriamųjų imčiai: taikoma tik tikimybinė atsitiktinė tiriamųjų atranka bei aukštas minimalus atsakymų rodiklis. Pranešime bus analizuojami ir SHARE tyrimo metodologiniai bei organizaciniai trūkumai, kurių pagrindiniais laikytini tyrimo sudėtingumas bei kaina, ex-ante harmonizacijos keliami sunkumai bei įtrauktų kintamųjų analizės gilumo ir platumo santykis. Taip pat bus pristatyta tyrimo eiga, suteikta informacija, kada ir kaip bus prieinami SHARE tyrimo Lietuvoje duomenys. Išvada: nepaisant metodologinių sunkumų, SHARE tyrimas Lietuvai gali suteikti unikalių ir vertingų žinių, padedančių suprasti senėjimo procesus ir jų socialines pasekmes. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-010/2015).

Visvaldas Legkauskas, Šarūnė Magelinskaitė-Legkauskienė, Albina Kepalaitė.*

**Moksleivių socialinės kompetencijos ir santykių su mokytoja pirmoje klasėje
prognostinės sąsajos su dalyvavimu patyčiose antroje klasėje.**

*Predictive Links Between Pupils' Social Competence and Student-Teacher Relationship in the
First Grade and Involvement in Bullying in the Second Grade*

*v.legkauskas@smf.vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Jau daugelį metų patyčios išlieka opia problema Lietuvos mokyklose. Nors vaikai pradeda įsitraukti į patyčias nuo pat pirmos klasės, tyrinėtojų ir visuomenės dėmesio dažniau sulaukia patyčios tarp paauglių. Šio tyrimo tikslas – įvertinti pirmoje klasėje išmatuotos vaiko socialinės kompetencijos ir santykių su mokytoja prognostines sąsajas su dalyvavimu patyčiose antroje klasėje. Pirmame tyrimo matavime dalyvavo 408 pirmokai (183 berniukai ir 225 mergaitės) besimokantys 14 Kauno mokyklų. Antrojo matavimo metu atkrito 5 tiriamieji (1 berniukas ir 4 mergaitės), todėl jo metu buvo surinkti duomenys apie 403 tiriamuosius. Vaikų socialinė kompetencija buvo vertinama Š. Magelinskaitės-Legkauskienės ir kolegų (2016) sudarytos Socialinės kompetencijos pradinėje mokykloje skalės trumpąja versija sudaryta iš Mokymosi veiklos socialinės kompetencijos poskalės bei Bendravimo socialinės kompetencijos poskalės. Santykių su mokytoja kokybė buvo vertinama R.C. Pianta Mokinio ir mokytojo tarpusavio santykių skalės trumpąja versija, kurią sudaro Santykių artimumo poskalė ir Santykių konfliktiškumo poskalė. Dalyvavimas patyčiose buvo vertinamas K. Rigby ir P.T. Slee Santykių su bendraamžiais klausimyno priekabautojo poskale ir patyčių aukos poskale. Rezultatų analizė atlikta struktūrinių lygčių modelyje naudojant socialinę kompetenciją ir santykius su mokytoja pirmoje klasėje dalyvavimui patyčiose antroje klasėje prognozuoti. Modelio tinkamumo parametrai ($\chi^2(50) = 39,734$, $p = 0,054$; $RMSE = 0,034$; $CFI = 0,99$, $TLI = 0,98$, $SRMR = 0,019$) patvirtino gerą modelio atitikimą tyrimo duomenims. Rezultatų analizė atskleidė, kad žemesnė pirmoje klasėje išmatuota mokymosi veiklos socialinė kompetencija prognozavo dažnesnį dalyvavimą patyčiose priekabautojo vaidmenyje antroje klasėje ($\beta = -0,18$; $p = 0,04$), o mažesnis santykių su mokytoja artimumas ($\beta = -0,16$; $p < 0,01$) bei didesnis konfliktiškumas ($\beta = -0,16$; $p = 0,02$) išmatuotas pirmoje klasėje prognozavo dažnesnį dalyvavimą patyčiose aukos vaidmenyje antroje klasėje. Tyrimo vykdymą finansavo Lietuvos mokslo taryba, sutarties Nr. MIP-003/2015

Sveikatos psichologija

Vita Arlickienė,^{*1} Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė,¹ Rasa Markšaitytė,¹ Aukšė Endriulaitienė,¹ Aistė Pranckevičienė,² Douglas R. Tillman,³ David D. Hof.³

Įsitikinimai, emocijos, elgesys: kaip sąveikauja būsimų psichikos sveikatos priežiūros specialistų nuostatos psichikos liga sergančių asmenų atžvilgiu?

Beliefs, emotions and intentions: how interact attitudes towards mental illness of future mental health specialists?

*arlickiene.vita@gmail.com ¹Vytauto Didžiojo universitetas, ²Lietuvos Sveikatos mokslų universitetas, ³Nebraskos universitetas Kearnyje

Įvadas. Psichikos sveikatos priežiūros specialistai turėtų būti pavyzdys visuomenei, kaip reikia bendrauti su psichikos liga sergančiais asmenimis, mažinti stigmatizaciją ir atskirtį ar jaustis psichikos ligomis sergančių asmenų atžvilgiu. Visgi mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad psichikos sveikatos priežiūros specialistų požiūris į sergančiuosius dažnai yra nepalankus ir stigmatizuojantis. Stigmatizuojančias nuostatas dėl psichikos ligos galima apibūdinti per tris komponentus: kognityvinį (apima įvairius įsitikinimus apie asmenis, sergančius psichikos liga), emocinį (apima tokias stigmatizuojančias emocijas, kaip pyktis, gailestis ir baimė) bei elgesio (apima asmens poreikį atsiriboti nuo sergančiųjų psichikos liga). Tačiau dar nėra nustatyta, kaip šie trys komponentai siejasi tarpusavyje. Šiuo tyrimu siekiama įvertinti kognityvinių, emocinių ir elgesio nuostatų dėl psichikos liga sergančiųjų, sąsajas psichologiją ir socialinį darbą studijuojančių asmenų imtyje. Metodika. Tyrime dalyvavo 713 psichologijos (58,6 %) ir socialinio darbo (41,4 %) bakalauro bei magistro studijų programose studijuojantys studentai. Vidutinis tiriamųjų amžius – 23,38 metai. Buvo įvertinti tokie stigmatizuojančių nuostatų komponentai kaip įsitikinimai apie psichikos ligas, stigmatizuojančių emocijų stiprumas ir poreikis atsiriboti nuo psichikos liga sergančių asmenų. Šiems komponentams įvertinti naudojamos: Atsiribojimo nuo psichikos liga sergančių asmenų skalė, Stigmatizuojančių emocijų skalė bei Įsitikinimų dėl psichikos ligos skalė. Šios skalės sukurtos specialiai šiam tyrimui remiantis moksline literatūra ir stigmos sampratomis bei elementais, arba naudojant jau egzistuojančias skales. Rezultatai. Tyrimo rezultatai rodo, kad tik du stigmatizuojančių nuostatų komponentai, emocinis ir elgesio, siejasi tarpusavyje. Nustatyta, kad būsimų psichikos sveikatos priežiūros specialistų stipresnis poreikis atsiriboti susijęs su stigmatizuojančiomis emocijomis: stipresnis pyktis prognozuoja didesnį poreikį atsiriboti nuo socialinių, o didesnis gailestis – nuo asmeninių santykių. Tiek socialinių, tiek asmeninių santykių vengimą ar visišką atsiribojimą gali nulemti stipresnis baimės jausmas. Priešingai nei buvo tikėtasi, kognityviniai įsitikinimai apie psichikos ligas nelemia nei būsimųjų psichologų ir socialinių darbuotojų stigmatizuojančių emocijų stiprumo, nei didesnio siekio atsiriboti. Išvados ir diskusija. Tai, kad būsimos specialisto emocijos, bet ne įsitikinimai ar žinios apie psichikos ligas didina norą atsiriboti nuo potencialių pacientų, rodo, jog specialistų rengimo procese daugiau dėmesio reikia skirti emocijų ir empatijos ugdymui (pvz., emocijų-elgesio ryšiai analizuoti, stigmatizuojančių emocijų įsisaugonimui ir t.t.), o ne vien žinių apie įvairias psichikos ligas suteikimui.

Liuda Šinkariova, Laura Alčiauskaitė, Raimonda Petrolienė, Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė, Jurga Misiūnienė.*

Ar motyvavimo pokalbio konsultacijos yra veiksmingos didinant lėtinėmis ligomis sergančiųjų motyvaciją keisti su sveikata susijusį elgesį?

Is motivational interviewing based counselling effective for enhancing motivation to change health behaviour in chronic disease patients?

*liuda.sinkariova@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas: Sveikatai palankaus elgesio laikymasis pagerina lėtinėmis ligomis sergančiųjų sveikimą, tačiau pacientai dažnai stokoja vidinės motyvacijos keisti jiems įprastą elgesį, ir tai nulemia poveikio priemonių neveiksmingumą. Motyvavimo pokalbis (MP) – tai konsultavimo metodas, kuriuo siekiama sužadinti kliento norą keisti sveikatai nepalankų elgesį. Tyrimo tikslas – įvertinti MP efektyvumą didinant lėtinėmis ligomis sergančiųjų motyvaciją keisti su sveikata susijusį elgesį reabilitacijos laikotarpiu ir praėjus 3 mėnesiams po jos. Metodologija: Tyrimo metodas – kvaziekperimentas. Tiriamieji -362 Abromiškių reabilitacijos ligoninės kardiologinio skyriaus (KR) pacientai (264 vyrai ir 98 moterys), iš kurių 191 buvo atsitiktinai priskirti poveikio, o 171 – kontrolinei grupei; bei 134 artrologinio skyriaus (ART) pacientai (40 vyrų ir 94 moterys), iš kurių 73 buvo atsitiktinai priskirti poveikio, o 61 – kontrolinei grupei. Su sveikata susijusio elgesio (alkoholio vartojimo, rūkymo, fizinio aktyvumo, mitybos) pokyčiams išmatuoti naudotas pasirengimo pokyčiams klausimynas (Prochaska, DiClemente, 1986), sudarytas pagal transteorinį modelį ir atspindintis 3 motyvacijos keisti elgesį stadijas: nesusimąstymo, svarstymo ir veiksmo. Tiriamieji klausimynus pildė tris kartus – reabilitacijos pradžioje, pabaigoje ir praėjus 3 mėn. po reabilitacijos. Poveikio grupei per gydymosi laikotarpį buvo taikomos 1–4 MP konsultacijos ir jų elgesio pokyčio stadijos palygintos su kontroline grupe. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Sutarties Nr. MIP-081/2014). Rezultatai: Nustatyta, jog MP yra veiksmingas didinant KR pacientų motyvaciją keisti alkoholio vartojimą, fizinį aktyvumą ir mitybą reabilitacijos laikotarpiu, tačiau motyvacija mažinti rūkymą nepakito. MP konsultacijos reabilitacijos laikotarpiu didina ir ART pacientų motyvaciją mažinti rūkymą ir didinti fizinį aktyvumą, bet nemotyvuoja jų sveikai maitintis ir vartoti mažiau alkoholio. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad KR ir ART pacientų motyvacijos keisti sveikatai nepalankų elgesį pokyčiai praėjus 3 mėn. po reabilitacijos nebeišlieka. Išvados: Reabilitacijos metu MP didina KR ir ART pacientų motyvaciją keisti skirtingus sveikatai nepalankaus elgesio aspektus. Šia patirtimi gali pasinaudoti sveikatos priežiūros įstaigų specialistai planuojant įrodymais pagrįstų psichologinių poveikio metodų taikymą.

Antanas Zigmantas Goštautas.

Psichologinių, su sveikata susijusių, veiksnių reikšmė išgyvenamumui 36 metų stebėjimo laikotarpiu.

The significance of psychological, health-related factors for survival during 36-year observation period

antanas.gostautas@gmail.com Vytauto Didžiojo Universitetas

Įvadas: Įsigalint sisteminiam požiūriui į sveikatą ir ligas, PSO papildė sergamumo, mirštamumo ir gyvenimo trukmės rodiklių sąrašą psichologiniais, savo vertinamos sveikatos, emocinės įtampos ir gyvenimo kokybės rodikliais. Sprendžiant lėtinių ligų ir ankstyvos mirties problemas, svarbu nustatyti ilgalaikę psichosocialinių veiksnių įtaką. Kardiologijos instituto medicinos psichologijos laboratorijoje 1976 m., įgyvendinta epidemiologinės programos psichologinių tyrimų paprogramė. Rezultatų duomenys plačiai publikuoti iki 1995 m. Šios analizės tikslas nustatyti vidutinio amžiaus vyrų savo vertinamos sveikatos, elgesio rizikos bei psichologinio prisitaikymo rodiklių ryšio su išgyvenamumu tęstinumą ilgalaikio stebėjimo duomenimis iki 2014. Metodika: Tyrimuose dalyvavo 3459 vyrai, 40 - 59 metų. Išsilavinimas: pradinis 6%, vidurinis 27,1% , profesinis-techninis 32,7%, aukštasis 34,2%. Taikyti metodai - skalės: savo sveikatos, gyvenimo stiliaus, psichologinio elgesio tipo įvertinimui. Prisitaikymo lygio nustatymui panaudotos klinikinės originalaus MMPI klausimyno skalės. Mirties priežastys klasifikuotos pagal TLK, paruoštos prof. A. Tamošiūno, pagal mirčių registrą. Statistinei analizei naudoti Kaplan-Mejerio kreivės ir Kokso regresijos modelis. Rezultatai: Aukščiausias išgyvenamumas nustatytas tarp dalyvių, geriausiai įvertinusių savo sveikatą, pirminio ištyrimo metu, mirties nuo išeminės širdies ligos (IŠL) ir kitų lėtinių ligų grupėje. Rūkymas ir alkoholio vartojimas buvo informatyvus požymis mirčiai nuo įvairių priežasčių numatyti. Psichologinio prisitaikymo rodiklis, sudarytas iš aukštesnių negu 65 T balai skaičiaus ir skyrium paimta 1Hs skalė mirties nuo IŠL grupėje. Diskusija: Ilgalaikio stebėjimo duomenys patvirtino ryšį tarp psichologinių, asmeniškai įvertintų su sveikata susijusių veiksnių ir išgyvenamumo. Daugiausiai sąsajų tarp išgyvenamumo ir psichologinių veiksnių nustatyta grupėse mirusių dėl IŠL ir kitokių lėtinių ligų nei IŠL; mažiausiai – mirusių nuo vėžio ir nuo traumų. Stipriausi ryšiai visose mirties priežasčių grupėse, nustatyti su žinomais elgesio rizikos faktoriais. Silpniausiai patikimi ryšiai išgyvenamumo su savo įvertinta sveikata bei somatiniais nusiskundimais ir psichologinio prisitaikymo rodikliais. Ryšio nenustatyta su situaciniais savęs vertinimais, nerimastingumu, intraversija, emocine įtampa, laimingumu. Išvados: Tyrimas patvirtina tarpdisciplininio bendradarbiavimo svarbą, sveikatos (medicinos) psichologo integracijos reikalingumą, sprendžiant faktais grindžiamos prevencijos uždavinius sveikatos priežiūros sistemoje.

Teisės psichologija

Jolanta Sondaitė.

Tėvų atstūmimas: teorinė samprata ir praktinė patirtis.

Parental Alienation: Theoretical Understanding and Practical Experience

jsondait@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Skyrybos Lietuvoje yra dažnas reiškinys. Vienas iš neigiamų konfliktiškų skyrybų pasekmių yra tėvų atstūmimo (angl. Parental Alienation) pasireiškimas. Tėvų atstūmimą suprasti ir atpažinti yra itin svarbu specialistams dirbantiems su konfliktiškas skyrybas ir/ar atsiskyrimą išgyvenančiomis šeimomis, nes tėvų atstūmimo pasekmės vaikams yra neigiamos. Tyrimai rodo, jog suaugę asmenys, kurie buvo patyrę vaikystėje tėvų atstūmimą, yra linkę į saviDestrukcinį elgesį, dažnai pasireiškiantį kaltės jausmą, pasižymi labiau sutrikusiu realybės testavimu ir patiria bendras emocines bei psichologines problemas (Baker, 2005). Šio pranešimo tikslas yra dvejopas: atlikti kritinę tėvų atstūmimo sampratos teorinę analizę ir išnagrinėti tėvų atstūmimo pasireiškimą šeimos mediacijos situacijose. Metodika. Taikyti tyrimo metodai: 1) teorinės analizės metodas, tai yra mokslinės literatūros lyginimas, apibendrinimas ir duomenų interpretavimas; 2) atvejo studijos metodas (remiamasi atvejais, kuriuose tyrimo autorė pati atliko šeimos mediaciją ir pastebėjo tėvų atstūmimo pasireiškimą). Rezultatai. Teorinė analizė parodė, kad mokslinėje literatūroje tėvų atstūmimas yra apibūdinamas dvejopai: akcentuojant tėvų (globėjų) elgesį, kuris gali sukelti vaiko (-ų) ir vieno iš tėvų santykio sutrikimą arba akcentuojant vaiko reakciją į tėvus pasikeitimą, kai vaikas tampa vieno iš tėvų sąjungininku, o kitą iš tėvų atmeta. Atvejo studijų metodas parodė, kad gali pasireikšti tėvo (motinos) elgesys, galintis sukelti vaiko ir vieno iš tėvų santykio sutrikimą, tačiau vaiko (-ų) reakcijos į tėvus dar nėra pasikeitusios. Taip pat gali pasireikšti tėvo (motinos) elgesys, galintis sukelti vaiko ir vieno iš tėvų santykio sutrikimą ir vaiko reakcijos į tėvus jau yra pasikeitusios. Diskusija. Praktikoje itin svarbu yra laiku atpažinti tėvų elgesį, kuris gali paskatinti vaiko reakciją į tėvus pasikeitimą ir jį sustabdyti, kad būtų užkirstas kelias vaiko (-ų) reakcijų į tėvus pasikeitimui. Šeimos mediacija gali būti prevencine priemone tėvų atstūmimui. Išvados. Būtina į tėvų atstūmimo sampratą įtraukti ir tėvų elgesį, galintį paskatinti vaiko reakciją į tėvus pasikeitimą, ir vaiko (-ų) pasikeitusias reakcijas į tėvus (vaikas tampa vieno iš tėvų sąjungininku, o kitą iš tėvų atstumia). Literatūra Baker, A. J. L. (2005). The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 289-302.

Laura Ustinavičiūtė, Ilona Česnienė, Alfredas Laurinavičius.

Už smurtinius nusikaltimus teistų vyrų ir moterų psichopatijos bei kriminalinio elgesio rizikos sąsajos.

The Relationship Between Psychopathy and Criminal Risk Among Violent Male and Female Offenders

*lustinaviciute@gmail.com Vilniaus universitetas

Smurtinius teisės pažeidimus darančių teisės pažeidėjų nusikaltimai sudaro nedidelę visų daromų teisės pažeidimų dalį, tačiau šių nusikaltimų pasekmės visuomenei ir nusikaltimo aukoms yra labai skaudžios. Dėl šios priežasties tokių asmenų psichologinis įvertinimas yra itin svarbus, ypač sprendžiant šios teisės pažeidėjų grupės priežiūros ir korekcijos problemas. Psichopatija yra klinikinis asmenybę apibūdinantis konstruktas, turintis ilgą istoriją psichiatrijoje ir psichologijoje bei iki šiol taikomas teisės pažeidėjų vertinimui. Šis konstruktas apima emocinės, tarpasmeninės bei elgesio sferų sutrikimus ir yra siejamas su didesne pakartotinio teistumo rizika, ir ypač už smurtinio pobūdžio nusikaltimą. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti psichopatijos (savybių) reikšmę kartotinio teistumo rizikos vertinimo situacijoje, ypatingą dėmesį skiriant smurtinio elgesio rizikos vertinimui. Tyrime dalyvavo patogios atrankos būdu pasirinkti 99 vyrai ir 50 moterų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę dvejose Lietuvos pataisos įstaigose ir kurių paskutinis padarytas teisės pažeidimas buvo smurtinio pobūdžio. Psichopatijos vertinimui buvo naudojamas Psichopatijos klausimynas: atrankos versija PCL: SV (Hart, Cox & Hare, 1995), kartotinio teistumo rizikos vertinimui buvo naudojama Teisės pažeidėjo įvertinimo sistema OASys (Home Office, 2002), o smurto rizikos vertinimui buvo taikoma 20 istorinių, klinikinių ir rizikos valdymo veiksnių schema HCR-20 (Webster, Eaves, Douglas, & Wintrup, 1995). Abejose imtyse rezultatai parodė reikšmingas sąsajas tarp tyrimo dalyvių psichopatijos savybių ir kriminalinio elgesio rizikos (bendro pobūdžio nusikaltimo ar smurtinio nusikaltimo konkrečiai). Visos nustatytos koreliacijos buvo teigiamos ir jų efekto dydis svyravo nuo mažo ($r > .1$) iki didelio ($r > .5$). Abejose imtyse PCL: SV socialinės deviacijos faktoriaus koreliacijos su bendro kriminalinio elgesio ar smurtinio elgesio rizikos įverčiais buvo stipriau išreikštos, jas lyginant su PCL: SV tarpasmeniniu/emociniu faktoriumi. Gauti rezultatai patvirtina prielaidas apie tai, kad psichopatija yra kriminalinio elgesio riziką didinantis veiksnys. Šis pranešimas yra parengtas kaip sudėtinė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo mokslininkų grupių projekto "Laisvės atėmimo bausmę atliekančių smurtautojų asmenybės bruožų ir kriminalinės rizikos veiksnių sąsajos" (MIP-004/2015) dalis.

Kristina Vanagaitė,* Gintautas Valickas.

Teismo posėdžio dalyvių įstatymų, teisėsaugos institucijų ir pareigūnų elgesio vertinimai: dviejų tyrimų duomenys.

Trial participants' assessment of laws, law enforcement institutions and officers' behaviour: The data of two studies

*kristina.vanagaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Žmonių nuomonė apie teismų darbą yra susijusi su daugeliu justicijos sistemai svarbių aplinkybių (pvz., žmonių paklusnumu įstatymams ir teismų sprendimams, pasitenkinimu byloje priimtu sprendimu). Todėl teismų darbo vertinimams pastaruoju metu skiriama vis daugiau dėmesio. Mūsų tyrimų tikslas – ištirti įvairių Lietuvos teismų (bendrosios kompetencijos, specializuotų, skirtingų instancijų) posėdžių dalyvių nuomonę, bei palyginti skirtingų tyrimų (2012 ir 2015 m.) duomenis. Teismų posėdžių dalyviai (pvz., ieškovai, atsakovai, liudytojai, nukentėjusieji, stebėtojai) buvo pasirinkti todėl, kad jie savo nuomonę gali pagrįsti realia susidūrimo su teismais patirtimi. Siekiant atskleisti tiriamųjų nuomonę, buvo panaudotas mūsų sukurtas „Žmonių požiūris į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimynas (skalių vidinis patikimumas aukštas – Kronbacho α reikšmės svyruoja nuo 0,716 iki 0,962). 2012 metais buvo apklausti 397, o 2015 – 289 tiriamieji (abu tyrimai buvo atliekami bendradarbiaujant su Nacionaline teismų administracija). Gauti rezultatai atskleidė du svarbiausius momentus: 1) tiek 2015, tiek 2012 metais daugeliu atvejų buvo nustatyti teigiami teismų posėdžių dalyvių vertinimai; 2) antrojo tyrimo metu, palyginti su pirmojo, daugelis tiriamųjų vertinimų pagerėjo. Pavyzdžiui, nustatyta, kad 2015 metais, palyginti su 2012, teismų posėdžių dalyviai buvo: a) labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams ($p < 0,01$), b) palankiau vertino tiek policijos pareigūnų, tiek teisėjų elgesį ($p < 0,001$), c) daugiau tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pagerėjo (atitinkamai 59 proc. ir 41,4 proc.; $p < 0,001$), taip pat teismais daugiau ar mažiau pasitikėjo daugiau posėdžių dalyvių (atitinkamai 87,4 proc. ir 75,3 proc.; $p < 0,001$). Galiausiai, 2015 metais, palyginti su 2012, pagerėjo tiek skirtingo išsilavinimo, tiek skirtingas teisinės žinias turinčių tiriamųjų grupių vertinimai (kai kurie iš jų – statistiškai reikšmingai). 2015 metų rezultatai, palyginti su 2012, rodo, kad teismo posėdžiuose dalyvavę tiriamieji yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, daug palankiau vertina pareigūnų elgesį, o jų požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus per pastaruosius metus keitėsi teigiamai ir yra labiau teigiamas nei neigiamas.

Verslo psichologija

Eglė Vaičiukynaitė,^{*1} Inga Minelgaite Snaebjornsson.²

Emocijų užkrečiamumas lyderystėje: į sekėją orientuotas požiūris.

Emotional Contagion in Leadership: a Follower-Centered Approach

[*egle.vaiciukynaite@gmail.com](mailto:egle.vaiciukynaite@gmail.com) ¹Kauno Technologijų universitetas, ²School of Business University of Iceland

Recently, the processes of emotion contagion play a crucial role in organizational interactions, notably in studies of a follower-centered approach. Emotion contagion, the transfer of emotions between a leader and a follower, and explains the tendency to “catch” other individuals’ emotions driven primarily by subconscious and automatic motor mimicry mechanisms. This paper aims to refine a conceptualization of the emotional contagion in leadership and provide a comprehensive understanding of how emotional contagion occurs in leadership process, emphasizing the follower-centric approach that is both theoretically and practically innovative and relevant. A review of leading leadership journals, augmented by a review of (social) neuroscience and psychology journals, over the past several years was undertaken. In contrast to the more established leadership literature, conceptualization of emotional contagion is limited and often captured at the individual level. The review extends understanding of emotional contagion in leader-follower interactions and highlights how the process is organized in the dyad. Furthermore, the review provides a conceptual model and insights in areas of the research methodology for the model that reflects the recent multidisciplinary literature and emphasizes new research pathways that make a significant contribution to leadership literature. The proposed model responds to gaps within academia’s current understanding of emotional contagion theory, particularly within a follower-centered approach context. Theoretical implications and a practical significant contribution of these findings are discussed.

Vita Mikuličiūtė, Antanas Kairys.*

Studentų finansinių sprendimų priėmimas: matymo, kaip elgiasi kiti tyrimo dalyviai įtaka sprendimui parduoti akcijas.

Students’ financial decision-making: influence of watching others’ behaviour on decision to sell the stocks

[*mikuliciute@gmail.com](mailto:mikuliciute@gmail.com) Vilniaus universitetas

Įvadas. Norint, kad grupė priimtų teisingą sprendimą, turi būti kelios prielaidos. Svarbiausia jų - kad grupės nariai sprendimus priimtų nepriklausomai, t.y, grupės nario sprendimas nepasikeistų sužinojus kito grupės nario sprendimą (Luan et al., 2012). Visgi nėra iki galo aišku, kiek ši prielaida įgyvendinama priimant finansinius sprendimus. Finansinės krizės pasaulyje dažnai aiškinamos būtent atsakymų priklausomybe: vieni žmonės pamatę, kad akcijas parduoda kiti, patys puola parduoti akcijas, nors realios grėsmės patirti nuostolius gali ir nebūti. Todėl šio tyrimo tikslas yra išsiaiškinti, ar individo sprendimas parduoti akcijas priklauso nuo kitų grupės narių atsakymų. Metodika. Tikslui pasiekti buvo taikyta eksperimento schema. Buvo simuliuojamas akcijų kurso svyravimas, tiriamieji matydavo akcijų kainą kiekvieną savaitę ir turėdavo nuspręsti, kurią savaitę jas

visas parduos. Grupės atsitiktiniu būdu buvo priskiriamos vienai iš dviejų sąlygų: vienu grupių tiriamieji matydavo, kada kiti grupės nariai nusprendžia parduoti akcijas, kiti šios informacijos neturėjo. Tyrimo dalyviai. Iš viso dalyvavo 204 įvairių specialybių Vilniaus universiteto studentai (vyrai – 20,3 proc., moterys – 78,9 proc.). Vidutinis amžius 23,14 m. (SD = 7,1). Rezultatai. Nustatyta, kad nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp dviejų eksperimentinių grupių – tiek matantieji, kaip sprendimus priima kiti, tiek nematantys, sprendimus priimdavo panašiai. Tik 13,20-13,40 proc. tyrimo dalyvių linkę parduoti akcijas tuomet, kai jų kainą didžiausia ir net 50-53,5 proc. tyrimo dalyvių akcijas parduoda tuomet, kai yra priversti jas parduoti, tokiu būdu patirdami didžiausią nuostolį. Tyrimo rezultatai gali būti aiškinami status quo arba nenoro patirti nuostolius efektais. Taip pat gali būti, kad simuliuotoje situacijoje kitų dalyvių elgesys neskatina akcijų pardavimo. Išvados. Priimant finansinius sprendimus simuliuotoje situacijoje tyrimo dalyvių neveikia kitų žmonių atsakymai, t.y. pasireiškia atsakymų nepriklausomybė.

Kitos taikomosios psichologijos sritys

Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Aukšė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė.*

Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, vairavimo saviveiksmingumo ir rizikingo vairavimo sąsaja.

Relationship between driving self-efficacy and risky driving in a sample of Lithuanian traffic offenders

*justina.slavinskiene@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimai atskleidžia, kad dauguma vairuotojų pasižymi aukštu vairavimo saviveiksmingumu, t.y. pervertina savo vairavimo gebėjimus (Sundström, 2011). Tačiau, iki šiol nėra aišku kaip siejasi vairuotojų, kurie buvo nubausti už rizikingą elgesį kelyje, vairavimo saviveiksmingumas, rizikingas elgesys vairuojant ir neigiamos vairavimo pasekmės. Todėl, šio tyrimo tikslas – nustatyti vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, vairavimo saviveiksmingumo sąsają su rizikingu vairavimu ir patirtomis neigiamomis vairavimo pasekmėmis. Tyrime dalyvavo 683 vairuotojai (611 vyrai, 72 moterys), netekę teisės vairuoti transporto priemonę dėl įvairių kelių eismo taisyklių pažeidimų. Rizikingas vairavimas buvo įvertintas vairuotojų elgesio klausimynu (Reason ir kt., 1990) ir penkiais atskirais klausimais apie praeityje patirtas neigiamas vairavimo pasekmes (pvz., sukeltas avarijas). Vairavimo saviveiksmingumas buvo įvertintas Adelaidės vairavimo saviveiksmingumo skale (George ir kt., 2007). Visų tyrime naudotų metodų patikimumas buvo pakankamas. Be to, tyrimo dalyviai buvo prašomi atsakyti į klausimus, susijusius su socialiniu pageidaujamumu bei buvo prašomi nurodyti lytį, amžių, vairavimo stažą bei padaryto KET pažeidimo pobūdį. Tyrimo metu nustatyta, kad didėjant pažeidėjų vyrų vairavimo saviveiksmingumui mažėjo subjektyviai vertinamų vairavimo klaidų ir tyčinių pažeidimų skaičius. Pažeidėjai vyrai, pasižymintys didesniu vairavimo saviveiksmingumu, nurodė, kad dažniau buvo stabdomi policijos. Didėjant pažeidėjų moterų vairavimo saviveiksmingumui mažėjo subjektyviai vertinamų vairavimo klaidų skaičius bei subjektyviai vertinamas patekimas į eismo įvykius, kai sužalojami žmonės. Tačiau, kaip ir pažeidėjai vyrai, pažeidėjos moterys, pasižyminčios didesniu vairavimo saviveiksmingumu, nurodė, kad buvo dažniau stabdomos policijos pareigūnų. Rezultatai gauti atsižvelgiant į

socialinio pageidaujamo efekto. Rezultatai patvirtina, kad vairuotojai pažeidėjai, pasitikintys savo vairavimo gebėjimais, nepaisant prisimenamų dažnesnių policijos pareigūnų stabdymų, teigia nevairuojantys rizikingai dėl įsivaizduojamo savo meistriškumo, kuris, jų nuomone, nesusijęs su rizika vairuojant.

Erikas Simonavičius,^{*1} Debbie Robson,¹ Andy McEwen,² Leonie S. Brose.¹

Jungtinės Karalystės specialistų, padedančių mesti rūkyti, patirtis ir žinios apie rūkančius ir psichikos sutrikimų turinčius asmenis.

Cessation support for smokers with mental health problems: a survey of resources and training needs

*erikas.simonavicius@kcl.ac.uk ¹King's College London, ²National Centre for Smoking Cessation and Training

Įvadas. Beveik trečdalis rūkančiųjų turi psichikos sveikatos sutrikimų, o tarp psichikos sveikatos paslaugų vartotojų rūkančiųjų skaičius dukart, tarp hospitalizuotųjų - triskart didesnis nei bendrojoje populiacijoje. Nustojus rūkyti pagerėja psichikos sveikata, tačiau rūkymo sukelta žala tarp psichikos sveikatos paslaugų vartotojų nemažėja ir išlieka iššūkiu sveikatos specialistams. 1999 m. Jungtinė Karalystė (JK) tapo pirmąja šalimi, siūlančia nemokamą pagalbą norintiems neberūkyti. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti JK specialistų, padedančių mesti rūkyti, žinias bei patirtį dirbant su rūkančiais, turinčiais psichikos sveikatos sutrikimų. Metodika 2016 m. birželį internetu vykusioje apklausoje 1056 pirminės sveikatos priežiūros specialistai, padedantys norintiems neberūkyti, atsakė į klausimus apie savo patirtį, požiūrį bei pasiruošimą dirbti su rūkančiais, turinčiais psichikos sveikatos sutrikimų. Duomenys buvo statistiškai apibendrinti ir palyginti tarp specialistų, darbe turinčių galimybę konsultuoti rūkymo ir psichikos sveikatos klausimais, ir tų, kurie tokios paramos darbe neturi. Specialistų grupių požiūriai bei žinios apie rūkančiuosius, turinčius psichikos sveikatos sutrikimų, palyginti naudojant χ^2 kriterijų, o pasiruošimas dirbti su šia rūkančiųjų grupe įvertintas naudojant Stjudento t kriterijų dviems nepriklausomoms imtims. Rezultatai. Dauguma apklaustųjų (65,1%) manė, kad rūkymas padeda žmonėms, turintiems psichikos sveikatos problemų, jaustis geriau, 47,7% pritarė įsitikinimui, jog mėginimas mesti rūkyti pablogina rūkančiųjų psichikos sveikata. Daugiau nei ketvirtis apklaustųjų (27%) darbovietėje patys buvo atsakingi arba galėjo konsultuoti su kolegomis, atsakingais už psichikos sveikatos sutrikimų turinčius rūkančiuosius. Pastarieji specialistai labiau pasitikėjo savimi dirbdami su rūkančiais, turinčiais psichikos sutrikimų, ir buvo mažiau linkę sutikti, jog mėginimas mesti rūkyti apsunkina rūkančiųjų psichikos sveikata. Dauguma specialistų išreiškė norą sužinoti daugiau apie rūkymo ir psichikos sveikatos sąsajas: metimo rūkyti įtaką psichotropinių vaistų efektyvumui (84,8%) ir psichikos sveikatai (78%), rūkymo ir psichikos sveikatos sąsajas (77,5%), bei kaip pritaikyti pagalbą rūkantiesiems, turintiems psichikos sveikatos problemų (82,7%). Išvados. Jungtinės Karalystės specialistų, padedančių mesti rūkyti, požiūris bei ribotos žinios apie rūkymo ir psichikos sveikatos sąsajas gali trukdyti suteikti efektyviausią pagalbą. Visgi dauguma linkę mokytis ir efektyviau padėti atsisakyti rūkymo žmonėms, turintiems psichikos sutrikimų.

Tomas Maceina,* Gintautas Valickas.

2016 metų Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai: piliečių sprendimo balsuoti veiksniai.

Lithuanian parliamentary elections (October 9th, 2016): prognostic factors of citizens' decision to vote

*maceina.t@gmail.com Vilniaus universitetas

Palyginti su pirmaisiais Seimo rinkimais, vykusiais po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, pastarąjį dešimtmetį stebimas ženklus rinkėjų aktyvumo sumažėjimas (1992 m. dalyvavo 75,3 proc. rinkėjų, 2004 m. – 46,08 proc., 2008 m. – 48,95 proc., 2012 m. – 52,93 proc., 2016 m. – 50,64 proc.). Mūsų tyrimo tikslas – nustatyti veiksniai, leidžiančius prognozuoti piliečių sprendimą balsuoti Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose. Siekiant šio tikslo, parengtas specialus klausimynas, kuriuo buvo vertinami šie psichologiniai aspektai: rinkėjų nuostatos į skirtingas politines partijas ir jų atstovus, tautinių mažumų kandidatus į Seimą, suvoktas tautinių mažumų pasitenkinimas Lietuvos Respublikos politine sistema, suvoktas politinių partijų ir jų kandidatų įvaizdis (pasirinktas penkių faktorių modelis pasižymėjo pakankamai geru tikimu gautiems duomenims: $\chi^2 = 997,214$, $df = 356$, $p < 0,001$; RMSEA = 0,068; GFI = 0,852; CFI = 0,935; NFI = 0,903), taip pat – politinis išsprusimas. Klausimyną užpildė 425 tyrimo dalyviai, kurių amžius – nuo 18 iki 88 metų ($M = 39,65$, $SD = 13,5$). Piliečių sprendimo balsuoti 2016 metų Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose veiksniai įvertinti, pritaikius žingsninės logistinės regresijos modelį. Galutinis modelis teisingai klasifikavo 74,5 proc. respondentų, $\chi^2 = 80,686$, $df = 12$, $p < 0,01$, $R^2 = 0,295$. Nustatyta, kad priklausymas politinei partijai ($\beta = 1,063$; $p < 0,01$) ar visuomeninei organizacijai ($\beta = 0,879$; $p < 0,05$), svarba to, už ką balsuoja respondento šeimos nariai ($\beta = 1,071$; $p < 0,01$), domėjimasis politinės tematikos informacija internete ($\beta = 0,696$; $p < 0,05$), taip pat pozityvios nuostatos į centro-dešinės krypties partijas ir jų atstovus ($\beta = 0,403$; $p < 0,01$) teigiamai veikia piliečio apsisprendimą balsuoti rinkimuose, o politinės žinios ($\beta = -0,233$; $p < 0,05$) ir religingumas ($\beta = -0,707$; $p < 0,05$) – neigiamai. Atlikto tyrimo rezultatai gali būti naudingi tiek Vyriausiajai rinkimų komisijai (pvz., siekiant sukurti efektyvesnius piliečių informavimo apie rinkimus būdus ar tobulinant balsavimo procedūras), tiek politinėms partijoms (pvz., formuojant modernias piliečių vertybines orientacijas).

Vytautas Jurkuvėnas,* Albinas Bagdonas, Antanas Kairys, Vilmantė Pakalniškienė, Olga Zamalijeva.

Priešpensinio ir pensinio amžiaus žmonių socialinės paramos matmenų sąsajos su depresišku ir beviltišku.

Relations of dimensions of social support with depressiveness and hopelessness in pre-retirement and post-retirement

*vytautas.jurkuvenas@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Sparčiai senstant visuomenei, vyresnio amžiaus žmonių psichosocialinių problemų, tokių kaip depresija ar beviltiškumas veiksnių paieškai skiriama vis daugiau dėmesio. Pereinamasis pasiruošimo ir išėjimo į pensiją laikotarpis taip pat siejamas su pokyčiais socialinių ryšių sferoje – kinta bendravimo ypatumai, pasitenkinimas esamais ryšiais ir

pan. Pastebėtina ir tai, kad pokyčiai susiję su socialiniais ryšiais neretai lydimi prastesnės emocinės būsenos bei psichologinio distreso, depresiškumo ar beviltiškumo. Šiame tyrime keliamas klausimas, kaip skirtingi socialinių ryšių matmenys siejasi su depresiškumu ir beviltiškumu priešpensiniame bei pensiniame amžiuje. Tyrimo imtį sudaro 799 tiriamieji (amžius nuo 50 iki 95 m., $M=64,4$, $SD=10,2$; 59,8% moterys). Kiek daugiau nei pusė tiriamųjų (53,7%) buvo susituokę. Tyrimo imtis savo struktūra atitinka Lietuvos populiacijos struktūrą ir apima priešpensinio ($N=372$) ir pensinio ($N=427$) amžiaus asmenys. Socialinių ryšių ypatumams įvertinti buvo naudojami 26 klausimai iš Lietuvos psichologinės gerovės skalės ir šiam tyrimui sukurto klausimyno. Klausimai suskirstyti į 5 grupes: pasitenkinimo santykiais su artimaisiais, pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais, santykių su artimaisiais kiekis, tarpasmeninių santykių kiekis ir bendruomeniniai santykiai. Konstrukto validumas buvo įrodytas patvirtinančiosios faktorių analizės būdu ($\chi^2=597,2$; $df=262$; $p<0,001$; $RMSEA=0,040$; $CFI=0,918$; $TLI=0,907$). Tiriamųjų depresiškumas įvertintas Beck depresijos skale (BDI-II), o beviltiškumas, Beck beviltiškumo skale (BHS). Nustatyta, kad depresiškumą ir beviltiškumą leidžia prognozuoti pasitenkinimo santykiais su artimaisiais, pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais ir bendruomeninių santykių skalės, tačiau bendrose modeliuose santykių su artimaisiais kiekis ir tarpasmeninių santykių kiekis nebuvo reikšmingais prediktoriais. Šie rezultatai rodo, kad subjektyvus santykių kokybės vertinimas, bet ne kiekybiniai rodikliai yra svarbus psichologinio distreso veiksnys. Tolimesni tyrimai būtini plėtojant šių sąsajų supratimą, o tikslesniam ryšių įvertinimui svarbūs longitudinaliniai tyrimai. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-011/2015).

Rasa Markšaitytė,¹ Aistė Pranckevičienė,^{1,2} Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė,¹ Auksė Endriulaitienė,¹ David D. Hof,³ Douglas R. Tillman.³

Bijau, pykstu ir gaila: psichikos liga sergančiuosius stigmatizuojančių emocijų palyginimas JAV ir Lietuvos psichikos sveikatos specialistų grupėse.

Fear, anger and pity: comparison of stigmatizing emotions in US and Lithuanian mental health professionals

*rasa.marksaityte@vdu.lt ¹Vytauto Didžiojo universitetas, ²Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, ³Nebraskos universitetas Kearnyje

Įvadas. Paprastai iš psichikos sveikatos priežiūros specialistų tikimasi, teigiamesnio požiūrio į psichikos liga sergančius asmenis, o didėjant profesinėms žinioms apie psichikos ligas bei kaupiantis darbo patirčiai tarsi natūraliai turėtų mažėti ir šiomis ligomis sergančiųjų baimė, gailestis bei pyktis jiems. Šiuo tyrimu siekiama palyginti stigmatizuojančių emocijų dinamiką priklausomai nuo psichologijos ir socialinio darbo studentų bei specialistų profesinės patirties Lietuvoje bei JAV. Metodika. Tyrime dalyvavo 828 būsimi bei 295 jau dirbantys psichikos sveikatos priežiūros specialistai. 632 tiriamieji buvo psichologai (77,7 % lietuvių; 74,5 % studentų), 491 socialinis darbuotojas (73,9 % lietuvių; 72,7 % studentų). Siekiant įvertinti stigmatizuojančių emocijų dinamiką priklausomai nuo tiriamųjų profesinės patirties studentai buvo suskirstyti į tris grupes (1-2 kurso bakalaurai, 3-4 kurso bakalaurai bei magistrantai), o profesionalai – į dvi grupes (trumpesnę ir ilgesnę darbo patirtį turintys). Remiantis moksline literatūra specialiai šiam tyrimui buvo sudarytas 13 klausimų klausimynas stigmatizuojančių emocijų (baimės, gailės, pykčio) stiprumui įvertinti. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje tiek psichikos sveikatos priežiūros sistemoje dirbantys psichologai bei socialiniai darbuotojai,

ties šių sričių studentai pasižymi stipriau išreikštomis stigmatizuojančiomis emocijomis lyginant su JAV tiriamaisiais. Nustatytas tik vienas reikšmingas stigmatizuojančios baimės skirtumas priklausomai nuo tiriamųjų turimos profesinės patirties: daugiau darbo patirties turintys socialiniai darbuotojai lietuviai išsakė mažiau baimės lyginant su mažiau profesinės patirties turinčiais kolegomis bei 1-2 kurso studentais. Kitų baimės, pykčio bei gailėsčio skirtumų priklausomai nuo JAV ar lietuvių tiriamųjų patirties nenustatyta. Išvados ir diskusija. Tai, kad didėjant psichikos sveikatos srities specialistų žinioms bei profesiniam patyrimui (ties studijų metu, ties profesinėje praktikoje) jų baimė, pyktis ir gailėstis psichikos ligomis sergantiems asmenims nekinta, rodo, jog specialistų rengimo procese didesnę dėmesį reikia skirti šių emocijų potencialios žalos tiek pacientams, tiek ir patiems specialistams analizei.

Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Laura Šeibokaitė, Justina Slavinskienė.*

Kas padeda vairavimo egzaminą išlaikyti iš pirmo karto: nuostatos dėl rizikos kelyje ar emocijų valdymas?

Which is more important for passing the driving exam on the first attempt: risky driving attitudes or emotion regulation?

*rasa.marksaityte@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Nustatyta, jog tiek rizikai palankios nuostatos, tiek nesugebėjimas tvarkytis su kylančiomis emocijomis yra svarbūs rizikingo elgesio kelyje veiksniai. Tačiau dar nėra nustatyta, kuris šių veiksnių yra svarbesnis. Be to, tyrimuose mažai dėmesio skiriama ypatingos vairavimo situacijos analizei – vairavimo egzaminui, kada daugelio egzaminuojamųjų koncentracija bei siekis pasirodyti maksimaliai gerai yra itin dideli, o vairavimo patirties sukaupta nėra. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti kas – nuostatos dėl nerizikavimo kelyje ar emocijų valdymo ypatumai – geriau paaiškina tai, kad praktinio vairavimo egzaminą išlaikyti pavyksta iš pirmo karto. Metodika. Tyrime dalyvavo 419 (40,6 % vyrų; amžiaus vidurkis – 23,9 metai) būsimų vairuotojų, apklaustų registracijos praktiniam vairavimo egzaminui VI „Regitra“ metu. Nuo dalyvavimo tyrime iki vairavimo egzamino paprastai praedavo apie mėnuo. 227 tiriamieji vairavimo egzaminą išlaikė iš pirmo karto, 124 tiriamiesiems – egzaminą laikyti reikėjo daugiau nei 1 kartą, o 68 – per pusę metų taip ir nepavyko išlaikyti vairavimo egzamino. Apklausos metu buvo įvertintos 6 būsimų vairuotojų nuostatos dėl rizikavimo kelyje (Ulleberg, Rundmo, 2002) ir 6 emocijų reguliavimo sunkumai (Gratz, Roemer, 2004). Rezultatai. Tyrimo rezultatai rodo, kad iš pirmo karto vairavimo egzaminą išlaikę tiriamieji labiau pritarė greičio viršijimui, tačiau mažiau pritarė vairavimui eismo sraute nesilaikant taisyklių bei tyčiniams KET pažeidimams. Nei vienas emocijų valdymo sunkumas neskyrė vairavimo egzaminą iš pirmo ir ne iš pirmo karto išlaikiusiųjų tiriamųjų. Įdomu ir tai, kad egzaminą kelis kartus jau laikę ir vis dar jo neišlaikę asmenys nuo kitų būsimų vairuotojų grupių nesiskiria nei savo nuostatomis, nei emocijų valdymo ypatumais. Išvados ir diskusija. Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad būsimų vairuotojų nuostatos dėl rizikavimo kelyje geriau nei emocijų reguliavimo ypatumai paaiškina tai, ar vairavimo egzaminą pavyks išlaikyti iš pirmo karto. Tačiau netikėtas rezultatas, jog egzaminą iš pirmo karto išlaikiusieji pasižymėjo rizikingesne nuostata dėl greičio viršijimo. Todėl siekiant įvertinti nuostatų reikšmę sėkmei vairavimo egzamino metu būtų naudinga atsižvelgti ir į kitus veiksnius (pavyzdžiui saviveiksmingumą).

Erikas Simonavičius,^{*1} Ann McNeill,¹ Deborah Arnott,² Leonie S Brose.¹

Kodėl rūkantieji vartoja ar nustoja vartoti elektronines cigaretes?

What factors are associated with current smokers using or stopping e-cigarette use?

erikas.simonavicius@kcl.ac.uk ¹King's College London, ²Action on Smoking and Health

Įvadas. Daugiau nei 4% britų – daugiausia iš Europos šalių gyventojų – vartoja elektronines cigaretes; dauguma – buvę ar esami rūkantieji. Dalis pradėję vartoti elektronines cigaretes meta rūkyti, tačiau dažniausiai rūkantieji vartoja elektronines ir tabako cigaretes kartu arba pabandę elektronines grįžta tik prie tabako rūkymo. Dvigubas elektroninių bei tabako cigarečių vartojimas nemažina rūkymo keliamos žalos, tačiau nesutariama, kaip tai susiję su motyvacija mesti rūkyti. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti motyvaciją mesti rūkyti tarp skirtingas elektroninių cigarečių vartojimo patirtis turinčių rūkančiųjų bei išskirti veiksnius, susijusius su pasirinkimu vartoti ar nustoti vartojus elektronines cigaretes. Metodika. Tyrime naudoti 1489 rūkančiųjų duomenys buvo išskirti iš suaugusius Didžiosios Britanijos gyventojus reprezentuojančios imties, apklaustos internetu 2016 m. kovo mėnesį. Kasmetinė apklausa užsakoma labdaros organizacijos „Action on Smoking and Health“ ir vykdoma visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos „YouGov“. Dalyvių klausiami apie elektroninių cigarečių vartojimo patirtį, priežastis pradėti ar nustoti vartojus elektronines cigaretes bei rūkymą, įskaitant priklausomybės nikotinui rodiklį (Heaviness of Smoking Index; Heatherton et al.,1989) ir motyvaciją mesti rūkyti (Motivation To Stop Smoking; Kotz et al.,2013). Taikant dvinarę logistinę regresiją įvertinti motyvacijos mesti rūkyti skirtumai tarp niekada nevirtojusių, virtojusių praeityje ar vartojančių elektronines cigaretes šiuo metu. Daugianarės logistinės regresijos būdu nustatytos elektroninės cigaretės vartojimo sąsajos su rūkymo įpročiais ir elektroninės cigaretės vartojimo priežastimis. Rezultatai. Kartu su tabaku vartojantys elektronines cigaretes buvo labiau motyvuoti mesti rūkyti nei rūkantieji, bandę elektronines cigaretes praeityje (AOR=1.95, 95%CI: 1.10-3.46). Lyginant su buvusiais vartotojais, elektronines cigaretes vartojantys rūkantieji buvo mažiau priklausomi nuo nikotino (AOR=0.54, 95%CI: 0.35-0.86) bei labiau linkę vartoti elektronines cigaretes norėdami sumažinti surūkomo tabako kiekį (AOR=2.40, 95%CI: 1.59-3.64) ar vartoti vietose, kur draudžiama rūkyti (AOR=2.03, 95%CI: 1.22-3.38). Rūkantieji dažniausiai nustojo vartoti elektronines cigaretes, nes jos nepriminė tabako arba nesumažino abstinencijos nikotinui. Išvados. Rūkantieji kartu vartojantys elektronines cigaretes yra labiau motyvuoti mesti rūkyti bei mažiau priklausomi nuo tabako nei praeityje bandę, tačiau nebevartojantys elektroninių cigarečių.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

Darbo ir organizacinė psichologija

Viktorija Jančauskaitė, Auksė Endriulaitienė.*

Informacijos apie derybų partnerį svarba pasitikėjimui juo derybų metu.

Negotiations: the importance of information characteristics for trust in other party

*jancauskaite.v@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Tyrimai patvirtina, jog informacija, pateikiama derybų metu, turi reikšmingos įtakos derybininkų elgesiui ir derybų rezultatams. Visgi tyrimų, analizuojančių, kaip informacijos ypatumai veikia pasitikėjimą derybų dalyviais, yra mažai. Kadangi pasitikėjimas derybų metu yra svarbus teigiamiems derybų rezultatams pasiekti, šio darbo tikslas buvo nustatyti, kaip derybose pateikiama informacija apie derybininko asmenybę ir jo prioritetus derybose veikia pasitikėjimą derybų dalyviais. Metodika. Kvaziekspimente dalyvavo 241 darbuotojas (169 moterys, 72 vyrai) iš įvairių Kauno ir Vilniaus miestuose esančių organizacijų. Jie buvo atsitiktinai suskirstyti į tris grupes, kurioms pateikiama po vieną derybų scenarijų su skirtinga informacija apie derybų partnerį. Tiriamieji turėjo įvertinti savo pasitikėjimą scenarijuje aprašytu derybų partneriu, naudojant Cummings, Bromiley (1996) Organizacinio pasitikėjimo klausimyno trumpąją versiją. Nepriklausomas kintamasis šiame tyrime buvo skirtinga informacija apie derybininką (neutrali, akcentuojanti asmenybės bruožus, akcentuojanti asmens prioritetus derybose). Polinkis pasitikėti žmonėmis, kaip šalutinis kintamasis, buvo matuojamas L. R. Goldberg (1999) skale. Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad derybų partneriu labiau pasitiki tie, kurie yra gavę papildomos informacijos apie būsimo derybų partnerio asmenybę, lyginant su tais, kurie nėra gavę tokios informacijos. Asmenų, kurie buvo gavę informacijos apie kito derybininko prioritetus derybose, pasitikėjimas derybų partneriu nesiskyrė nuo asmenų, kurie nebuvo gavę tokios informacijos. Derybose iš anksto derybų partneriu labiau pasitiki tie, kurie pasižymi aukštu polinkiu pasitikėti žmonėmis, lyginant su tais, kurie pasižymi vidutiniu ar žemu polinkiu pasitikėti žmonėmis. Diskusija ir išvados. Asmenys, kuriems būdingas žemas polinkis pasitikėti žmonėmis, yra labiau jautrūs pateikiamos informacijos apie derybininką pobūdžiui, nei tie, kuriems būdingas aukštas polinkis pasitikėti žmonėmis. Tolesniuose tyrimuose būtų naudinga patikrinti, kaip kitokio pobūdžio informacijos ypatumai veikia derybininkų pasitikėjimą vienas kitus ir realų derybų elgesį.

Arūnas Žiedelis.

Suvokiamas pašaukimas ir slaugytojų įsitraukimas į darbą.

Perceived calling and work engagement in nursing

arunas.ziedelis@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Įsitraukimas į darbą, suvokiamas kaip afekto-motyvacinė būseną, apibrėžiama per energingumo, atsidavimo ir pasinėrimo į darbą dimensijas (Leiter & Bakker, 2010), tradiciškai yra kildinamas iš motyvuojančių darbo aplinkos prielaidų (Bakker & Demerouti, 2014). Toks požiūris yra sunkiai pritaikomas kalbant apie slaugytojus, kurių darbo sąlygos nėra palankios, tačiau atlikti kokybiniai tyrimai (Vinje, 2007) suteikia pagrindo prielaidai, jog jų įsitraukimas į darbą gali būti susijęs su darbo kaip prasmingo pašaukimo suvokimu. Suvokiamas pašaukimas darbe yra konstruktas, apibūdinantis

specifinį savo darbo, kaip prasmingo, skirto padėti kitiems bei pasirinkto veikiant išorinei determinacijai suvokimą (Dik & Duffy, 2007). Remiantis Veiksmų identifikavimo teorijos (Vallacher & Wegner, 2012) teze, kad veiksmo suvokimas lemia jo atlikimą, ir dėl to laikantis prielaidos, jog slaugytojų suvokiamas pašaukimas darbe gali būti susijęs su didesniu jų įsitraukimu į darbą, net ir atsižvelgiant į darbo aplinkos veiksnius, buvo iškeltas tyrimo tikslas – įvertinti suvokiamo pašaukimo darbe sąsajas su slaugytojų įsitraukimu į darbą. Metodika. Visoje Lietuvoje dirbantys slaugytojai (n = 351) užpildė tyrimo anketa, kurią sudarė Išplėstinė slaugytojų streso skalė (French et al., 2000), leidžianti įvertinti svarbiausius slaugytojų darbo reikalavimus, Darbo dizaino klausimyno (Morgeson & Humphrey, 2006) autonomijos, užduočių įvairovės, užduočių reikšmingumo, socialinės paramos ir grįžtamojo ryšio subskalės, leidžiančios įvertinti ankstesnių metaanalizių identifikuotus geriausiai įsitraukimą į darbą prognozuojančius darbo išteklius, Pašaukimo darbe klausimynas (Dik et al., 2012), bei Utrechto įsitraukimo į darbą skalė (Schaufeli & Bakker, 2003). Rezultatai. Hierarchinė daugialypė regresinė analizė atskleidė, jog savo darbo kaip pašaukimo suvokimas leidžia prognozuoti slaugytojų įsitraukimą į darbą net ir kontroliuojant darbo aplinkos veiksnius. Diskusija ir išvados. Slaugytojos, kurios suvokia savo darbą kaip prasmingą pašaukimą yra labiau linkusios į jį įsitraukti ir šis ryšys išlieka svarbus net ir kontroliuojant įsitraukimui į darbą svarbių darbo aplinkos veiksnių vaidmenį. Tyrimas patvirtina prielaidą, jog slaugytojų darbo atlikimas gali būti susijęs ne vien su darbo sąlygomis, bet ir su suvokiama darbo prasme.

Birutė Ramoškienė, Kristina Kovalčikienė.*

Konfliktai sveikatos priežiūros įstaigose: mąstymo stilių reikšmė konfliktų sprendimo strategijų taikymui.

Conflicts in health care institutions: how thinking styles affects conflict management strategies

*birute.ramoskiene@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Konfliktai – kasdienybė dirbant žmonių kolektyve. Kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas šiomis dienomis reikalauja specialistų komandos narių bendradarbiavimo, o kolegialumo skatinimui ir produktyviausios aplinkos sukūrimui yra labai svarbu suvaldyti komandose išskylančius konfliktus (Almost et al., 2016). Kokiais būdais darbuotojai stengiasi spręsti konfliktines situacijas priklauso nuo jų gana stabilių asmenybės charakteristikų (Ahmed et al., 2010; Vokic, Sontor, 2010). Viena tokių charakteristikų yra darbuotojo mąstymo stilius, lemiantis asmens individualų elgesį bei apibūdinantis jo mąstymą priimančias sprendimus (Sadler-Smith, 1998; Brigham et al., 2006). Tyrimo tikslas – išanalizuoti sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojų konfliktų valdymo strategijų ir mąstymo stilių sąsajas. Tyrimo imtis – 134 tiriamieji. Mąstymo stiliams įvertinti naudotas Sternberg (1991) Mąstymo stiliaus inventorių (trumpoji versija). Būdingoms konfliktų valdymo strategijoms nustatyti pasirinktas Thomas ir Kilmann (2001) Konfliktų valdymo strategijų klausimynas. Į tyrimo klausimyną taip pat įtraukti ir sociodemografiniai klausimai. Rezultatai atskleidė, kad visos konfliktų valdymo strategijos gali būti statistiškai reikšmingai prognozuojamos atitinkamų mąstymo stilių. Rungtyniavimo strategiją statistiškai reikšmingai prognozuoja anarchinis ir vidinis mąstymo stiliai, o vykdančias stilius šią strategiją prognozuoja neigiamai. Išorinis mąstymo stilius prognozuoja bendradarbiavimo strategiją bei neigiamai prognozuoja vengimo ir prisitaikymo strategijas. Vidinis mąstymo stilius neigiamai prognozuoja vengimo strategiją, o teigiamai šią strategiją

numato vykdamasis stilius. Pristatymo strategiją prognozuoja oligarchinis mąstymo stilius. Konservatyvus mąstymo stilius turi prognostinę vertę numatant kompromiso strategiją, o neigiamai šią strategiją prognozuoja anarchinis stilius. Tyrimo rezultatai neabejotinai prisideda prie panašių tyrimų konfliktų psichologijos srityje, analizuojančių asmens individualių charakteristikų reikšmę konfliktų valdymui. Praktinė šio tyrimo rezultatų reikšmė siejama su personalo valdymo procesų tobulinimu (atranka, komandų formavimu), kadangi, žinant konkrečius darbuotojų mąstymo stilius, galima numatyti, kaip darbuotojas elgsis konfliktinėse situacijose, o tai svarbu paslaugas teikiančiose ir su žmonėmis dirbančiose organizacijose.

Kristina Kovalčikienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė.*

Dirbančių ir nedirbančių už universiteto ribų doktorantų profesinio identiteto raiška.

Professional identity expression of doctoral students who are employed and unemployed outside the university

*kristina.kovalcikiene@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Šiomis dienomis vis labiau kalbama apie būtinus pokyčius trečiosios pakopos studijų srityje. Remdamiesi tarptautine praktika ir situacija Lietuvoje, akademinės bendruomenės ir valdžios institucijų atstovai akcentuoja doktorantūros studijų modernizavimą. Vienas iš pagrindinių laukiančių pokyčių – numatoma įsteigti profesinę doktorantūrą. Taip siekiama padidinti doktorantų ir mokslininkų, dirbančių verslo įmonėse, skaičių. Partneryste paremta (profesinė) doktorantūra yra svarbus įrankis žinių taikymo ir inovacijų kūrimo įgalinimui Lietuvoje (Paliokaitė, 2016). Be to, tyrimai (Kovalčikienė, 2014) rodo, kad 69,4% doktorantų Lietuvoje norėtų tapti profesionaliais savo srities praktikais. Šio pranešimo tikslas – atskleisti veiksnius, turinčius reikšmę dirbančių ir nedirbančių už universiteto ribų doktorantų praktiko profesinio vaidmens identitetui. Tyrime dalyvavo 494 doktorantai (66% moterų ir 34% vyrų) iš 22 Lietuvos aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų. Duomenims rinkti naudota internetinė apklausa. Tyrime naudoti instrumentai: Doktoranto profesinio identiteto klausimyno (Kovalčikienė, Bukšnytė-Marmienė, 2012) praktiko profesinio vaidmens identiteto skalė, Mąstymo stilių inventorių (Sternberg, Wagner, 1992), Didžiojo penketo inventorių (Benet-Martinez, John, 1998; John et al., 1991, 2008), Doktorantų socialinio palaikymo klausimynas (Kovalčikienė, Bukšnytė-Marmienė, 2012). Rezultatai atskleidė, kad stipriau išreikštą praktiko profesinio vaidmens identitetą dirbančiųjų grupėje numato labiau jaučiamas šeimos ir draugų palaikymas, labiau išreikštas sąmoningumas bei mažiau išreikštas neurotizmas. Pastarasis veikia tarpininkaujamai ryšyje tarp jaučiamo palaikymo iš darbdavio ir praktiko profesinio vaidmens identiteto. Tai rodo, kad kuo labiau doktorantas, kuriam būdinga patirti neigiamas emocijas (liūdesį, pyktį, kaltę), jaučia didesnį darbdavio palaikymą, tuo labiau yra linkęs priimti ir internalizuoti praktiko profesinį vaidmenį. N nedirbančių už universiteto ribų doktorantų praktiko profesinio vaidmens identitetą numato labiau išreikšti išorinis ir kuriantis mąstymo stiliai bei sąmoningumo bruožas. Tuo tarpu didesnis suvokiamas šeimos ir draugų palaikymas, labiau išreikštas hierarchinis mąstymo stilius bei mažiau išreikštas neurotizmas netiesiogiai turi reikšmę praktiko profesinio vaidmens identitetui. Šis tyrimas savo naujumu prisideda prie doktorantų profesinio identiteto srities tyrimų. Be to, šis tyrimas turi praktinę vertę doktorantūros programų organizatoriams bei darbdaviams, kurie savo komandoje turi trečiosios studijų pakopos studentų.

Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Kristina Kovalčikienė.*

Pedagogo asmenybė ir darbo motyvacija: profesijos pedagogų tyrimo Lietuvoje rezultatai.

Personality and work motivation of vocational teacher: results of survey in Lithuania

*g.geneviciutejanoniene@gmail.com Aleksandro Stulginskio universitetas

Pastaruoju metu darbo rinka stokoja aukštos kvalifikacijos darbo jėgos ir, tikėdamasi patenkinti paklausą, atsigręžia į profesinio mokymo institucijas, todėl profesijos pedagogo vaidmuo ir jo profesionalumas, siejamas ne vien su dalyko žinojimu, bet ir asmenybės ypatumais, vis dažniau tampa tyrimo objektu. Teigiama, kad pedagogo asmenybės bruožai turi svarią reikšmę įvairiems profesinės veiklos rezultatams (Fatemi et al., 2015), taip pat ir pedagogo darbo motyvacijai (Yahaya et al., 2012), kuri lemia tiek ugdomosios sąveikos kokybę, tiek sėkmingą pedagogo įsitraukimą į darbinę veiklą (Ngai et al., 2016). Kadangi stokojama tyrimų, atskleidžiančių, kokios motyvacijos rūšys yra veiksmingos skirtingiems pedagogams, tyrimu siekiama nustatyti, kaip profesijos pedagogo asmenybės bruožai yra susiję su darbo motyvacija. Tyrime dalyvavo 346 pedagogai (243 moterys ir 93 vyrai), dirbantys įvairiose Lietuvos profesinėse mokyklose. Jų asmenybės bruožams įvertinti naudotas Didžiojo penketo inventorių (angl. Big Five Inventory; John et al., 1991, 2008) (skalių patikimumas svyruoja nuo 0,62 iki 0,82). Darbo motyvacijai matuoti pasirinktas Daugiadimensinis darbo motyvacijos klausimynas (angl. Multidimensional Work Motivation Scale; Gagne et al., 2015), kurį sudaro 6 skalės (patikimumo rodikliai - nuo 0,82 iki 0,91). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad išorinė-materialinė motyvacija ir motyvacijos nebuvimas yra būdingas pedagogams, kurių neurotizmas yra išreikštas stipriau, o ekstraversijos, sutariamumo, atvirumo patyrimui ir sąmoningumo bruožai yra silpniau išreikšti. Priešingai, kuo pastarieji bruožai yra stipriau išreikšti, o neurotizmas išreikštas mažiau, tuo labiau šiuos pedagogus motyvuoja jaučiamas malonumas atliekant veiklą arba veikla atliekama taip, kaip reikalauja aplinka, bet dėl asmeniškai svarbių priežasčių. O kuo stipriau išreikštas neurotizmas, tuo labiau pedagogai yra motyvuojami sau sukuriama spaudimo atlikti veiklą ir aiškios socialinės naudos. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad skirtingais asmenybės bruožais pasižymintiems profesijos pedagogams svarbios skirtingos motyvacijos formos. Šiuos rezultatus pritaikius profesinio konsultavimo ar orientavimo procese, galima tikėtis labiau motyvuotų, profesinei veiklai atsidavusių pedagogų. Be to, rezultatai yra svarbūs parenkant tinkamas motyvavimo priemones skirtingais asmenybės bruožais pasižymintiems jau dirbantiems pedagogams.

Greta Budginaitė, Loreta Bukšnytė-Marmienė.*

Jei siekiame darbuotojų organizacinio pilietiškumo: svarbiau organizacijos parama ar asmens - organizacijos suderinamumas?

If we seek employees organizational citizenship: more important is perceived organizational support or person - organization fit?

*gbudginaite@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Moksliniai tyrimai rodo, kad asmens – organizacijos suderinamumas ir suvokiama organizacinė parama teigiamai veikia organizacinį pilietiškumą (Chung, 2015). Tačiau literatūroje trūksta tyrimų, patvirtinančių minėtų reiškinių ryšius. Trūksta ir tokių tyrimų,

kurie atsakytų į klausimą: kuris reiškinyš labiau siejasi su organizaciniu pilietiškumu? Šio tyrimo tikslas buvo nustatyti asmens - organizacijos suderinamumo, suvokiamos organizacinės paramos ir organizacinio pilietiškumo sąsajas. Tyrime dalyvavo 222 darbuotojai iš įvairių Lietuvos įmonių. Asmens – organizacijos suderinamumo reiškiniai matuoti buvo naudojamas A. M. Saks ir B. E. Ashforth (1997) suvokto suderinamumo klausimynas, suvokiamai organizacinei paramai matuoti buvo naudojama R. Eisenberger ir kt. (1986) sukurta organizacijos paramos skalė, o organizaciniam pilietiškumui matuoti buvo naudojama K. Lee ir N. J. Allen (2002) organizacinio pilietiškumo skalė. Tyrimo rezultatams apdoroti buvo taikyta daugialypė tiesinė regresija. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad asmens – organizacijos suderinamumas ir suvokiama organizacinė parama yra teigiamai susiję su organizaciniu pilietiškumu. Taip pat buvo nustatyta, kad suvokiama organizacinė parama yra šiek tiek labiau susijusi su organizaciniu pilietiškumu nei asmens – organizacijos suderinamumas. Tyrimo rezultatai yra reikšmingi organizacijų vadovams, personalo specialistams, psichologams. Norint padidinti organizacinį darbuotojų pilietiškumą, reikėtų atkreipti dėmesį į tokius reiškinius kaip asmens – organizacijos suderinamumas ir suvokiama organizacinė parama. Mokslininkai teigia, kad asmens – organizacijos suderinamumui daugiausiai dėmesio gali būti skiriama atrankų metu, kuomet tikrinamas asmens ir organizacijos atitikimas (Sekiguchi, 2004). Suvokiama organizacinė parama gali būti inicijuojama kasdieninėje organizacijos veikloje.

Daiva Račelytė, Violeta Rapuano.*

Dirbti savivaldybėje? Asmens – organizacijos vertybių atitikimas, ketinimai išeiti iš darbo ir pilietiškas darbuotojų elgesys Vilniaus miesto savivaldybės administracijoje.

Working at Municipality? Person-organization fit, turnover intentions and organizational citizenship behavior at Vilnius city Municipality Administration

*daivaracelyte@yahoo.com Mykolo Romerio universitetas

Organizacijos, siekdamos didinti veiklos veiksmingumą, susiduria su iššūkiu atrinkti tinkamus darbuotojus bei juos išlaikyti organizacijoje. Asmens ir organizacijos vertybių atitikimas gali būti naudingas veiksnys, siejamas su darbuotojų teigiamomis nuostatomis į darbą, pilietišku darbuotojų elgesiu bei sumažėjusiu darbuotojų ketinimu keisti darbovietę, geresniais organizacijos veiklos rezultatais (Amos, Weathington, 2008; Edvards, Cable, 2009; Kristof-Brown et al. 2005; Ostroff et al., 2005; Suar, Khunta, 2010; Wei, 2013). Atsižvelgiama į organizacijos kultūrą, veiklą (McCulloch, 2007; Moynihan, Pandey, 2008). Šiuo tyrimu buvo siekta nustatyti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojų vertybių bei subjektyvaus asmens-organizacijos vertybių atitikimo ryšį su pilietišku darbuotojų elgesiu ir ketinimu išeiti iš darbo. Metodika. Tyrime dalyvavo 113 Vilniaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojų. Tyrime taikyti Kultūros vertybių klausimynas (Ostroff, Schin ir Kinicki, 2005), Suvokiamo atitikimo organizacijai skalė (Cable, DeRue, 2002). Organizacinio pilietiško elgesio klausimynas (Fox, Spector, 2011, 20 teiginių versija) bei teiginys apie paskutinį pusmetį svarstyta galimybę išeiti iš darbo. Rezultatai ir diskusija. Tyrimo rezultatai atskleidė ryšį tarp darbuotojų individualių vertybių bei pilietiško organizacinio elgesio: kuo labiau darbuotojai vertina žmogiškųjų santykių, atvirų sistemų, racionalių tikslų bei vidinių procesų vertybes, tuo stipriau išreikštas pilietiškas darbuotojų elgesys. Tačiau tyrimo rezultatai nepatvirtina kitų autorių (Hoffman, Woehr, 2006; Cable, De Rue, 2002; Farzaneh et al., 2014) tyrimų rezultatų, atskleidžiančių

asmens – organizacijos vertybių atitikimo ir pilietiško darbuotojų elgesio ryšius. Nebuvo nustatytos statistiškai reikšmingos sąsajos tarp darbuotojų suvokiamo asmens – organizacijos vertybių atitikimo ir darbuotojų pilietiško organizacinio elgesio. Tyrimo rezultatai rodo, kad didesnis suvokiamas asmens – organizacijos vertybių atitikimas siejasi su mažesniu darbuotojų ketinimu išeiti iš darbo. Kuo labiau darbuotojai pripažįsta organizaciją kaip vertinančią žmogiškųjų santykių, atvirų sistemų, racionalių tikslų bei vidinių procesų vertybes, tuo silpnesnis darbuotojų ketinimas išeiti iš darbo. Tyrimas patvirtina nevienareikšmiškus ryšius tarp asmens bei organizacijos vertybių ir pilietiško darbuotojų elgesio, tad svarbu tęsti tyrimus skirtingose organizacijose, taikant metodus, leidžiančius atskleisti įvairius sąsajų aspektus.

Kristina Paradnikė, Rita Bandzevičienė.*

Karjeros resursų sąsajos su studentų gerove ir akademineis rezultatais.

Career-related resources and their links with students' well-being and academic performance

*kristina.paradnike@gmail.com Mykolo Romerio universitetas

XXI amžiaus pokyčiai - globalizacija, didėjantys darbo rinkos reikalavimai, naujos darbo formos ir skaitmenizacija - neišvengiamai palietė ir studentus. Dabartinė darbo rinka reikalauja pradėti planuoti ir valdyti karjerą dar studijuojų laikotarpiu: šalia profesinių įgūdžių įgijimo, studentai turi įgyti pasirengimo darbui įgūdžių, tyrinėti galimus karjeros kelius, formuoti profesinius tikslus, imtis veiksmų jų įgyvendinimui (Lent & Brown, 2013). Akivaizdu, kad jauni suaugusieji norėdami sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje turi imtis proaktyvaus savo karjeros valdymo dar studijų laikotarpiu (Koen et al., 2012). To įgyvendinimui studentams reikia tam tikrų resursų, kurie padėtų sėkmingai valdyti karjerą, stiprintų gerovę ir prisidėtų prie akademinio pasiekimo. Tokiais resursais gali būti įvairūs konstruktyvai, tokie kaip karjeros kompetencijos, karjeros adaptyvumas ir planuoto atsitiktinumo karjeroje įgūdžiai. Šio tyrimo tikslas buvo ištirti sąsajas tarp šių karjeros resursų bei studentų mokymosi rezultatų, pasitenkinimo gyvenimu ir įsitraukimo į studijas. Tyrimo duomenys rinkti pateikiant klausimynus 1-4 kursų kolegijų ir universitetų studentams iš 10 mokymo įstaigų, galutinę imtį sudarė 899 studentai. Rezultatai atskleidė, kad karjeros kompetencijos ir planuoto atsitiktinumo karjeroje įgūdžiai buvo tiesiogiai teigiamai susiję su studentų pasitenkinimu gyvenimu. Įsitraukimas į studijas buvo statistiškai reikšmingas mediatorius tarp karjeros kompetencijų bei planuoto atsitiktinumo karjeroje įgūdžių ir pažymių vidurkio bei pasitenkinimo gyvenimu. Tačiau karjeros adaptyvumas neturėjo reikšmingų sąsajų su mokymosi rezultatais bei pasitenkinimu gyvenimu. Nors tyrimas buvo koreliacinis, galima daryti tam tikras teorines ir praktines išvagas. Pirmiausia, rezultatai atskleidžia, kad karjeros kompetencijos ir planuoto atsitiktinumo karjeroje įgūdžiai yra reikšmingi resursai studentų gerovei ir pasiekimams, o įsitraukimas į studijas yra svarbus šių resursų ir mokymosi rezultatų bei gerovės sąveikos elementas. Mokymo įstaigos, siekdamos stiprinti studentų gerovę ir pasiekimus, galėtų tai daryti įtraukdamos į ugdymo procesą įvairias intervencijas ir konsultavimo strategijas, skirtas didinti studentų karjeros resursus. Galiausiai, įsitraukimas į studijas irgi gali būti stiprinamas įvairiomis intervencijomis, o stiprinant įsitraukimą į studijas didėja studentų šansai sėkmingai pabaigti studijas (Bakker et al., 2015).

Edukacinė psichologija

Dalia Antinienė.

Akademinio jaunimo tautinių autostereotipų tyrimas 2008 ir 2015 metais.

A study on national autostereotypes among academic youth in 2008 and 2015

dalia.antiniene@gmail.com Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvadas. Pastaruoju laikotarpiu vykstanti sparti politinės situacijos ir tarptautinių santykių kaita pasaulyje ir Lietuvoje skatina domėtis šalies gyventojų tautiškumu, požiūriu į kitas, o kartu ir į savąją, tautą. Pristatomo tyrimo tikslas – surinkti duomenų apie tautinius autostereotipus bei įvertinti stereotipinių vaizdinių poslinkius 2008 ir 2015 metais. Metodika. Tyrime naudota Lietuvių autostereotipų skalė, kurioje tiriamųjų prašoma pažymėti tautiečiams būdingus teigiamus ir neigiamus bruožus, ir anketa, skirta tiriamųjų socialinėms-demografinėms charakteristikoms, atskleisti. Tyrimo rezultatai buvo gauti Lietuvos akademinio jaunimo populiacijoje. Apklausti aštuonių universitetų ir šešių kolegijų studentai, anketoje nurodę esantys lietuviais. 2008 m. apklausta 515 (M=21,4, SD=4,93), 2015 m. 445 (M=22,8, SD=5,0) tiriamieji. Duomenų analizei naudota aprašomoji statistika, autostereotipų reitingai, tikrinti pagal Mann-Whitney modelį. Rezultatai. Abiejų tyrimų metu nustatytas teigiamo (darbštumas) ir neigiamo (pavydas) ryškus vyravimas kitų bruožų atžvilgiu. Teigiamoje autostereotipizacijoje išryškėjo pokytis, susijęs su įsivaizduojamu sumažėjusiu lietuvių socialiniu aktyvumu: statistiškai reikšmingai krito pasirinkimo procentai pasitikėjimui savimi, veiklumui ($p<0,01$), drąsumui ($p<0,01$), pareigingumui ($p<0,01$), tačiau išaugo pritarimas santūrumo ir meilės gamtai ($p<0,01$) bruožams, tarsi patvirtinantiems „ramesnio“, labiau atsipalaidavusio lietuvių autoportretą. Analizuojant neigiamo autostereotipizuoto paveikslo pokyčius matyti, kad buvęs gana negatyvus 2008 m. lietuvių autoportretas po septynerių metų tapo nuosaikesnis, daugelis neigiamų bruožų per pastarąjį laikotarpį susilpnėjo, tačiau bendras neigiamas autoportretas statistiškai reikšmingai nepakito. Diskusija. Darbštumo ir pavydo – autostereotipų stabilumas ir ryškus „pirmavimas“ kitų bruožų atžvilgiu yra ypač įsitvirtinę lietuvių sąmonėje, ir tai patvirtina kitų mokslininkų tyrimai. Dabartiniu metu autostereotipizuotas lietuvių vaizdas jaunuolio sąmonėje yra toks: tai darbštus, vaišingas, santūrus, mylintis gamtą žmogus, tačiau jam nesvetimas pavydas, abejingumas ir pyktis. Išvada. 2008 ir 2015 m. atlikti tyrimai atskleidė lietuvių autostereotipų kaitą: stereotipizuotame tautiniame autoportrete išryškėjo kritusį socialinį aktyvumą nusakantys bruožai. Kita vertus, tautinis autoportretas netapo labiau pozityvus, t.y., vienus bruožus pakeitė kiti, tačiau kiekybiškai stipriau išreikštų pozityvių bruožų sumažėjo.

Klinikinė psichologija

*Radvilė Ražauskaitė, *Gina Levickienė.*

Paauglių suicidiškumo ir atleidimo sąsajos.

Links between forgiveness and suicidality among adolescents

*radvilerazauskaite@gmail.com LCC tarptautinis universitetas

Įvadas. Lietuva pirmą kartą savižudybių skaičiumi pasaulyje nuo 1996 m. (Strukcinskienė, Andersson, Janson, 2011). Dabartiniai tyrimai kreipia daug dėmesio paauglių savižudybėms tirti (Strukcinskiene ir kt., 2011). Siekiant nustatyti didelės suicidinės rizikos asmenis anksčiau buvo tyrinėjami rizikos veiksniai. Tačiau naujausi tyrimai rodo, jog norint sumažinti savižudybių skaičių tikslinga tirti apsauginius veiksnius (Krug, 2002). Kol kas dar nėra daug tyrimų, tiriančių sąsajas tarp atleidimo ir suicidiškumo, tačiau nustatytas netiesioginis ryšys tarp suicidiškumo ir pykčio, depresiškumo bei vilties leidžia spėti, kad atleidimas ir suicidiškumas gali būti susiję (Webb ir kt., 2012). Suaugusiųjų imtyje nustatyta, jog atleidimas sau neigiamai susijęs su suicidiškumu (Cheavens ir kt., 2015). Šio tyrimo tikslas buvo ištirti dar netyrinėtas sąsajas tarp atleidimo (atleidimo sau (angl., forgiveness of self), kitiems (angl., forgiveness of others) bei situacijoms (angl., forgiveness of uncontrollable situations)) ir polinkio į savižudybę paauglių imtyje. Taip pat siekta išsiaiškinti atleidimo įverčių skirtumus pagal lytį. Metodika. Tyrime dalyvavo šimtas šeši 16-18 metų (M = 16,6; SN = 0,63) Klaipėdos apskrities (Vydmantų, Palangos bei Klaipėdos) mokyklų moksleiviai. Atleidimui matuoti buvo naudota Heartland atleidimo skalė (ang. Heartland Forgiveness Scale) (Thompson, Synder, 2003), polinkis į savižudybę matuotas Suicidinio elgesio klausimynu (ang. The Suicidal Behavior Questionnaire - Revised Scale) (Osman, 2002). Rezultatai. Nustatyta, kad 35 (33%) paaugliai iš 106 priklauso padidintos suicidinės rizikos grupei. Taip pat nustatyta, kad merginų atleidimo kitiems ir bendri atleidimo įverčiai aukštesni nei vaikinių. Siekiant nustatyti, kiek atleidimas svarbus prognozuojant paauglių suicidiškumą, atlikta tiesinė regresinė analizė. Gautas statistiškai reikšmingas regresijos modelis paaiškinantis 16% duomenų skaidos. Diskusija. Tyrimo rezultatai rodo, kad atleidimas bei atleidimas situacijoms yra statistiškai reikšmingai susiję su mažesne savižudybės rizika. Taigi, atleidimas kaip psichologinis konstruktas yra reikšmingas ir galbūt verta tyrinėti, ar mokymasis atleisti mokinių tarpe turėtų įtakos paauglių savižudybės rizikai. Išvados. Tyrimas atskleidė, kad merginos labiau linkusios atleisti bei patvirtino, jog atleidimas kaip psichologinis konstruktas prognozuoja paauglių suicidiškumą.

Neuropsichologija

Vytautas Jurkuvėnas, Albinas Bagdonas, Olga Zamalijeva.*

Informacijos apdorojimo greičio, atminties ir vykdomųjų funkcijų sąsajos su subjektyvia sveikata.

Relationship between information processing speed, memory, executive functions and subjective health

*vytautas.jurkuvenas@fsf.vu.lt Vilniaus Universitetas

Šiuolaikiniai tyrimai rodo, kad objektyvūs sveikatos rodikliai yra glaudžiai susiję su tuo kaip asmuo subjektyviai vertina savo sveikatą. Manoma, kad subjektyvus sveikatos vertinimas yra bendras įvertis apibūdinantis sąveiką tarp biologinės ir kūno disfunkcijos, emocinių pokyčių, fizinės bei socialinės aplinkos, kasdienės asmens veiklos. Šiame tyrime keliamas klausimas kaip asmens subjektyvus savo fizinės ir psichinės sveikatos vertinimas susijęs su kita, ypač svarbia žmogaus sveikatingumo ypatybių sfera – pažintiniu funkcionavimu. Tyrimo imtį sudarė 556 tiriamieji (amžius: 18-65 m.; vid = 33,6; SD = 12,9; 63,8 proc. moterų) atrinkti patogiosios atrankos būdu. Daugumos tiriamųjų gimtoji kalba buvo lietuvių (85,3 proc.), 50,2 proc. buvo dirbantys; 41,4 proc. buvo nesusituokę. Dalis imties tirta Vilniaus miesto psichikos sveikatos centre, asmenys sirgo psichikos sveikatos sutrikimais (N = 101). Neuropsichologinį vertinimą sudarė vienuolika pažintinių funkcijų tyrimui skirtų užduočių pateikiamų kompiuteriu, automatizuotai surenkant duomenis. Šios užduotys suskirstytos į matuojančias informacijos apdorojimo greitį, atminties bei vykdomuosius gebėjimus. Subjektyvi sveikata vertinta dviem klausimais apie psichinę ir fizinę sveikatą, Likerto skale. Nustatyta, kad subjektyvi fizinė sveikata silpnai, tačiau reikšmingai siejasi su rotoriaus persekiojimo, mygtuko spaudymo, dviejų pasirinkimų atsako greičio, Corsi kubelių, Londono bokšto ir skaičių serijos atsiminimo užduotimis. Subjektyvi fizinė sveikata stipriausiai siejosi su mygtuko spaudymo užduotimi. Nors silpna, ši sąsaja išliko atsižvelgus į amžiaus ir psichikos sveikatos sutrikimų paaiškinamą variacijos dalį. Subjektyvi psichinė sveikata silpnai, tačiau reikšmingai siejasi su rotoriaus persekiojimo, mygtuko spaudymo, leksinio sprendimo, Corsi kubelių, Londono bokšto, Berg „Viskonsino“ kortelių ir skaičių serijos atsiminimo užduotimis. Stipriausias ryšys buvo su Corsi kubelių užduotimi. Vis dėlto, ši sąsają nėra reikšminga atsižvelgus į psichinės sveikatos sutrikimus ir amžių. Apibendrinant, tyrimas rodo paprastų greičio gebėjimų svarbą subjektyviam fizinės sveikatos suvokimui. Tolimesni tyrimai turėtų išsamiau vertinti subjektyvaus sveikatos vertinimo sąsajas su pažintiniais gebėjimais, atsižvelgti į šalutinius kintamuosius, o taip pat analizuoti daugialypes šių kintamųjų sąsajas.

Prevencinės ir intervencinės psichologinės / psychosocialinės / psichoterapinės programos

Jovita Žibūdaite, Aidas Perminas.*

**Žinių ir įsitikinimų apie krūties vėžio grėsmę bei jos mažinimo galimybes
reikšmė moterų įsitraukimui į krūtų savitikrą.**

*The Impact of the Knowledge, Beliefs and Management of Breast Cancer Threat on Women's
Breast Self-Examination*

*jovita.zibudaite@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Viena iš didžiausių krūties vėžio prevencijos problemų – nepakankamas moterų įsitraukimas į krūtų savitikrą. Krūtų savitikrą lemia įsitikinimai apie šį elgesį ir krūties vėžį (Orji, Vassileva, 2012). Manoma, kad žemesnis žinių apie krūties vėžį lygis lemia mažesnį moterų įsitraukimą į krūtų savitikrą (Nde, Assob, 2015), tačiau nėra išsamiai iširta žinių įtaka įsitikinimų veikiamam krūtų savitikros elgesiui. Tyrimo tikslas - atskleisti sveikatos įsitikinimų modelio kintamųjų ir žinių apie krūties vėžį reikšmę moterų reguliariam įsitraukimui į krūtų savitikrą. Metodika. Tyrime dalyvavo 536 sveikos moterys nuo 18 iki 85 metų (45,48±12,881). Klausimyną sudarė įsitikinimų apie krūties vėžį ir savitikrą (Health Belief Model of BSE, Champion, 1987), žinių apie krūties vėžio rizikos veiksnius ir epidemiologiją (Stager, 1993) ir įsitraukimo į savitikrą pagal Transteorinį modelį (The Transtheoretical Model of BSE Change, Prochaska, DiClemente, 1992) skalės. Skalių vidinis patikimumas 0,717-0,900. Statistinė duomenų analizė atlikta taikant sąlyginės regresijos metodą (Hayes, 2011). Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad didesnis žinių apie krūties vėžį lygis moderuoja (sustiprina) ryšius tarp įsitikinimų, kad krūtų savitikra yra naudinga, o ją atlikti nėra daug kliūčių ir moterų įpročio užsiimti krūtų savitikra stadijos. Tyrime nepasitvirtino įsitikinimo apie asmeninį imlumą susirgti krūties vėžiu ir moterų įsitraukimo į krūtų savitikrą ryšys jokioje elgesio stadijoje. Diskusija. Gauti rezultatai parodo, kaip žinios apie krūties vėžį prisideda prie palankių profilaktikai įsitikinimų formavimo ir tuo pačiu leidžia veiksmingiau planuoti ir įgyvendinti krūties vėžio prevencines programas – didinant įsitikinimą, kad krūties vėžys yra sunki liga bei suteikiant teisingas žinias apie krūties vėžio rizikos veiksnius ir epidemiologiją, galima padėti moterims matyti didesnę krūtų savitikros naudą ir mažesnes kliūtis, taip vystant įprotį užsiimti krūties vėžio profilaktika. Išvados. Didesnis įsitikinimas, kad krūties vėžys yra sunki liga skatina didesnį moterų įsitraukimą į krūtų savitikrą. Didesnis žinių apie krūties vėžį lygis sustiprina įsitikinimus, kad krūtų savitikra yra naudinga, o ją atlikti nėra daug kliūčių ir tuo pačiu skatina reguliariai užsiimti savitikra.

Vaida Adomaitienė,^{*1} Kristina Paradnikė.²

Dailės terapijos poveikis moterų savižinos aiškumui ir savigarbai.

The effectiveness of art therapy in Increasing self-concept clarity and self-esteem

*va.adomaitiene@gmail.com

¹Vilniaus dailės akademija, ²Mykolo Romerio

universitetas

Dailės terapija remiasi psichoterapijos bei vizualinės raiškos principais. Literatūroje teigiama, kad dailės terapija padeda suvokti psichikos turinius bei juos įsisąmoninti, nes klientas turi galimybę su jais išbūti, vizualizuoti, o tik tuomet, jei yra poreikis, verbalizuoti. Patvirtintas dailės terapijos poveikis įvairių klinikinių grupių nerimui ir depresijai, saviveiksmingumui, savigarbai ir savižinai (Reynolds ir kt., 2000). Tačiau iki šiol nėra aišku, ar dailės terapija gali būti efektyvi stiprinant sveikų asmenų savigarbą, padėti atsiskleisti, „iškelti“ iš sąsąmonės ir perdirbti tam tikrą turinį bei suprasti save – t.y., didinti savižinos aiškumą. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti savižinos aiškumo ir savigarbos pokytį taikant dailės terapiją asmenims be diagnozuotų psichologinių sutrikimų bei ištirti vizualinės raiškos kitimą piešiniuose remiantis ikonografiniu metodu. Galutinę tyrimo imtį sudarė 9 moterys (32-53 m.), dalyvavusios grupinėje dailės terapijoje (10 kasavaitinių užsiėmimų po 90 min.). Dalyvės prieš ir po dailės terapijos pildė Savigarbos skalę (angl. Rosenberg Self-Esteem Scale; Rosenberg ir kt., 1995), Savižinos aiškumo skalę (angl. Self-Concept Clarity Scale; Campbell ir kt., 1996) ir demografinių duomenų anketą. Tiriamųjų piešiniai analizuoti remiantis ikonografiniu metodu, kurio tikslas yra remiantis tam tikrais principais bei dailės terapijos dalyvių refleksijomis analizuoti kūrinių įvaizdžius ir atskleisti jų prasmę (Pächt, 2003). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad savigarbos įverčiai reikšmingai nepasikeitė, bet po dailės terapijos statistiškai reikšmingai padidėjo savižinos aiškumas. Analizuojant kūrinius ikonografiniu metodu pastebėta, kad didžiosios dalies tiriamųjų kūriniuose vaizdiniai tapo pilnesni, gausesni simboliais, turtingesni spalvomis. Vaizdiniuose dažniausiai pasikartojantys motyvai buvo susiję su augimu, savęs pažinimu. Taigi rezultatai iš dalies patvirtino kelias prielaidas: po dailės terapijos padidėjo didžiosios dalies tiriamųjų savižinos aiškumas, kito dalyvių vizualinė raiška: tapo pilnesnė, vaizdiniuose atsiskleidė savęs pažinimo motyvai. Tačiau nors dailės terapijos metu vyko tam tikri pasikeitimai, tyrimo ribotumai neleidžia tvirtai teigti, kad pokyčiai įvyko dėl dailės terapijos. Tačiau remiantis šio žvalgomojo tyrimo rezultatais vertėtų ateityje atlikti panašius tyrimus su įvairesnėmis ir didesnėmis intimis bei su kontroline grupe.

Specialioji psichologija

Vaida Jakubauskaitė, Liuda Šinkariova.

Skirtingų informacijos šaltinių reikšmė sąsajai tarp mokytojų turimų faktinių ir suvokiamų žinių apie autizmo spektro sutrikimą (ASS).

The impact of different information sources on the correlation between teachers' factual and perceived knowledge of autism spectrum disorder (ASD)

*vaida.jakubauskaite1@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Dažnai autizmo spektro sutrikimą (ASS) turintys vaikai lanko bendrojo lavinimo ugdymo įstaigą. Yra svarbu žinoti, ar mokytojai turi pakankamai faktinių žinių apie ASS bei ar jos sutampa su tuo, kaip mokytojai subjektyviai vertina savo turimas žinias apie ASS. Supratus, kaip su galimu neatitikimu (t. y. aukštesniais suvokiamų, o ne faktinių, turimų žinių rodikliais) – „žinojimo iliuzija“ – yra susiję informacijos apie ASS šaltiniai bei jų pobūdis, būtų galima daryti išvadas apie tikslingus mokytojų informuotumo ASS klausimais būdus bendrojo lavinimo mokyklose. Tokiu atveju, apie autizmo spektro sutrikimą objektyviai informuoti mokytojai turėtų geresnes galimybes naudoti atitinkamus darbo su autistiškais vaikais metodus. Tikslas – išanalizuoti literatūroje pateikiamus tyrimų rezultatus apie informacijos šaltinių reikšmę sąsajai tarp faktinių ir suvokiamų turimų žinių apie autizmo spektro sutrikimus mokytojų grupėje. Metodika. Duomenų bazių EBSCOhost, SAGE journals, ScienceDirect, Taylor & Francis ir kt. literatūros šaltinių apžvalga ir analizė. Rezultatai: 1. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai pasižymi aukštesniais suvokiamų turimų žinių apie autizmo spektro sutrikimą rodikliais nei faktinių turimų žinių rodikliais, t. y. stebima „žinojimo iliuzija“. 2. Dažniausias informacijos apie autizmo spektro sutrikimą šaltinis mokytojų grupėje yra žiniasklaida. 3. Mokytojai, informaciją apie autizmo spektro sutrikimą gaunantys iš akademinių šaltinių, pasižymi aukštesniais faktinių turimų žinių apie autizmo spektro sutrikimą rodikliais, lyginant su mokytojais, informaciją gaunančiais iš žiniasklaidos šaltinių. Diskusija. Galima daryti prielaidą, jog bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys mokytojai informaciją apie ASS gauna iš žiniasklaidos ir tai turi reikšmę „žinojimo iliuzijos“ atsiradimui. Taip pat galima teigti, jog, mokytojams pateikus akademinius informacijos apie minėtą sutrikimą šaltinius, „žinojimo iliuzijos“ tikimybė mažėtų. Tokiu būdu galima siekti geresnio objektyvaus mokytojų informuotumo autizmo spektro sutrikimo tema bei mokytojų taikomų tikslingesnių ugdymo metodų dirbant su autistiškais vaikais – tai galimai gerintų šių vaikų adaptaciją mokykloje. Gauti praktiškai reikšmingi rezultatai rodo, jog yra būtina tęsti tyrimus faktinių ir suvokiamų turimų žinių apie ASS tema – Lietuvoje tokie tyrimai atlikti dar nebuvo, o pirmieji užsienio autoriai žvalgomąjį tyrimą atliko Amerikoje 2011 metais (Williams, Schroender, Carvalho, Cervantes, 2011).

Sveikatos psichologija

Neringa Bagdonaitė, Rasa Pilkauskaitė-Valickienė.*

Depresijos, impulsyvumo ir aštrių pojūčių simptomų sąsajos su priklausomu elgesiu.

The relationship between various addictive behaviours and symptoms of anxiety and depression, impulsiveness, and sensation seeking

*nbagdonaite@yahoo.com Mykolo Romerio Universitetas

Pathological gambling and nicotine addiction has been clearly recognized as addictions in the DSM-IV and International Classification of Disease. Internet addiction has been proposed as an impulse control disorder for the DSM-V text revised. Previous research has demonstrated strong associations between the establishment of various addictive behaviours, comorbid psychopathology and impulsive personality traits. In the present study, total of 91 adults, 3 experimental groups with 21 smokers, 21 gamblers, 25 frequent Internet users, and 25 normal controls participated in a self-report survey assessing if symptoms of anxiety and depression with personality traits such as impulsiveness and sensation seeking is associated with various addictive behaviours: Internet social networking (i.e., compulsive and excessive use associated with negative outcomes), pathological gambling and smoking. Trait impulsivity, sensation seeking and depression were measured by self-report questionnaires: Barratt Impulsiveness Scale-11, Sensation Seeking Score, Hospital anxiety and depression scale. To assess addictive behaviours Young's Internet Addiction Test, the South Oaks Gambling Screen were used respectively. Severity of nicotine dependence was assessed using the Fragerstrom questionnaire. Findings of this study revealed that target group participants were significantly higher burdened with depressive symptoms, impulsiveness and sensation seeking traits than the healthy controls. These results state that personality traits such as impulsiveness, sensation seeking and depressive symptoms are the markers for vulnerability to substance and non-substance use addictions. The results are in accordance with previously published findings in other fields of addiction disorders. Therefore, co-occurrence of depression and impulsive personality traits should be noted and considered in psychiatric treatment of addictions. The implications drawn from these results extends our understanding of mental health symptoms and specific personality traits and their role in addictive behaviours, and provide a good basis for future research.

Viktorija Baranauskaitė, Liuda Šinkariova.*

Suaugusiųjų asmenų psichologinė gerovė euro valiutos įvedimo proceso metu.

Psychological well-being among adults during the transition to European monetary union

*viktorija.baranauskaite@gmail.com Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Eudemoniniu požiūriu paremta psichologinės gerovės samprata – tai sąlyginai naujas tyrimų objektas, apie kurio dinamiškumą vis dar diskutuojama. Atliktu tyrimu buvo siekiama prisidėti prie žinių apie psichologinės gerovės dinamiką plėtimo ir atskleisti psichologinės gerovės dinamikos ypatumus monetariniu pokyčio - lito pakeitimo euro valiuta - proceso metu. Atsižvelgiant į tai, jog gerovės pokytis gali būti susijęs ne tiek

su pokyčiu pačiu savaime, kiek su subjektyviu jo vertinimu (Adams ir kt., 2011), į tyrimą buvo įtrauktas nuostatų euro valiutos atžvilgiu komponentas. Metodika. Tyrimui atlikti taikytas longitudinalinis tyrimo dizainas: klausimynai buvo pateikti du kartus tiems patiems respondentams prieš įvedant euro valiutą (2014 m. gruodžio mėn.) ir po įvedimo (2015 m. vasario-kovo mėnesiais). Tyrime sutiko dalyvauti 220 asmenų, iš kurių klausimyną pirmojo matavimo metu tinkamai užpildė 174 asmenys (79%; 20-76 m.; $M=41,02$; $SD=14,98$; 68,5% moterys), antro matavimo metu – 153 asmenys (69,54%). Klausimyną sudarė sociodemografiniai klausimai, Psichologinės gerovės klausimynas (Cronbach alpha pirmo ir antro matavimo metu atitinkamai 0,916; 0,922) (Kazlauskas, Želviene, 2013) ir Nuostatų euro valiutos atžvilgiu skalė (Cronbach alpha pirmo ir antro matavimo metu atitinkamai 0,857; 0,872) (Muller-Peters ir kt., 2001). Prieš įvertinant psichologinės gerovės dinamiką, pirmiausiai respondantai buvo išskirti į keturias grupes pagal nuostatų euro valiutos atžvilgiu kaitą: stabilios teigiamos nuostatos, stabilios neigiamos nuostatos, teigiamesnėmis tapusios nuostatos, neigiamesnėmis tapusios nuostatos. Toliau psichologinės gerovės dinamika buvo atskirai įvertinama šiose grupėse. Rezultatai. Psichologinė gerovė ir nuostatos euro valiutos atžvilgiu teigiamai siejosi abiejų matavimų metu (atitinkamai $r_1=0,311$; $r_2=0,502$; $p<0,001$). Nuostatos euro valiutos atžvilgiu euro valiutos įvedimo metu tapo teigiamesnės ($p<0,05$), neigiamesnės ($p<0,05$) arba nesikeitė ($p>0,05$). Psichologinė gerovė euro valiutos įvedimo proceso metu išliko stabili visose nuostatų dinamikos grupėse ($p>0,05$). Išvados. Nuostatos euro valiutos atžvilgiu ir psichologinė gerovė buvo teigiamai susijusios. Nuostatos euro valiutos atžvilgiu tapo teigiamesnės, neigiamesnės arba išliko stabilios. Psichologinė gerovė skirtingose nuostatų euro valiutos atžvilgiu grupėse nesikeitė.

Rūta Pukinskaitė, Jurgita Skiparienė.*

Arterine hipertenzija sergančiųjų įsitikinimai apie sveikatą: gydymo nurodymų laikymosi bei klinikinių rodiklių sąsajos.

Health believes of patients' with arterial hypertension: The medical adherence and clinical factors relationships.

*rmpukinskaite@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Arterinė hipertenzija (AH) yra viena iš labiausiai paplitusių lėtinių ligų, jos nepakankama kontrolė išlieka viena iš pagrindinių sveikatos priežiūros problemų. Tyrimų duomenimis, nepakankamas gydymo nurodymų laikymasis neigiamai veikia gydymo ir sveikimo procesą. Tačiau, netinkamos paciento nuostatos į ligą ir gydymą bei įsitikinimai savo sveikatos atžvilgiu neleidžia kontroliuoti ligos (Morisky et al., 2008; Anthony et al., 2012). Šiuo metu nėra išsamiai ištirta, kas lemia AH sergančiųjų įsitikinimus apie ligos keliamus pavojus sveikatai ir su sveikata susijusio elgesio veiksmingumą. Platesnės šios srities žinios leistų sveikatos priežiūros specialistams geriau numatyti gydymosi rekomendacijų laikymąsi ir tinkamai pacientus motyvuoti. Šio tyrimo tikslasyra atskleisti AH sergančių asmenų sveikatos įsitikinimų ir gydymosi nurodymų laikymosi sąsajas, atsižvelgiant į kai kuriuos klinikinius rodiklius. Metodika. Tyrime dalyvavo 208 arterine hipertenzija sergantys tiriamieji: 135 (64,8 proc.) moterys ir 73 (35,2 proc.) vyrai. Amžiaus vidurkis- 56,27 ($SD=6,59$) m. Įsitikinimams apie sveikatą vertinti naudotas HBM (Weissfeld et al., 1990) klausimynas, kurį sudaro 6 skalės, tai bendro rūpesčio dėl sveikatos, bendros grėsmės sveikatai, pažeidžiamumo, sunkumo, medicinos teikiamos naudos ir savipagalbos naudos skalės. Antihipertenzinių vaistų vartojimo režimolaikymosi vertinimui

taikyta MMAS-8 skalė (Morisky et al., 2008). Buvo fiksuojami sociodemografiniai rodikliai, surinkta klinikinė informacija, tokia kaip AH trukmė, kokio amžiaus tiriamasis susirgo AH, gretutinės ligos, kraujospūdžio matavimo dažnumas bei subjektyvus savo sveikatos vertinimas. Rezultatai. Vertinant klinikinių rodiklių bei įsitikinimų apie sveikatą sąsajas nustatyta, kad ilgesnė AH trukmė, kitų gretutinių ligų buvimas (jų skaičius) bei blogiau subjektyviai vertinama bendroji sveikata prognozavo stipresnius įsitikinimus apie pažeidžiamumą, t.y. įsitikinimus, kad AH yra pavojinga liga ir dėl jos pacientas ateityje galimai patirs neigiamus padarinius. Gretutinių ligų skaičius ir blogesnis savo sveikatos vertinimas prognozavo AH grėsmės suvokimą. Ilgesnė ligos trukmė ir gretutinių ligų buvimas buvo reikšmingai susiję su pacientų įsitikinimais, kad sergant AH sau teikiama pagalba yra svarbi. Tik įsitikinimai apie AH pažeidžiamumą patikimai prognozavo gydymo nurodymų laikymąsi, t.y. tikslesnį vaistų vartojimą bei savo arterinio kraujospūdžio sekimą. Išvados. Blogesnė subjektyviai vertinama sveikata, AH trukmė bei gretutinių ligų buvimas sustiprino sergančiųjų įsitikinimus apie ligos keliamus pavojus sveikatai, tačiau tik įsitikinimai apie AH pažeidžiamumą reikšmingai prognozavo geresnį gydymo nurodymų laikymąsi.

Teisės psichologija

Laura Ustinavičiūtė,¹ Alfredas Laurinavičius,^{*2} Ilona Čėsniėnė.²

TriPM psichopatijos klausimyno psichometrinės charakteristikos laisvės atėmimo bausmę už smurtinius teisės pažeidimus atliekančių vyrų ir moterų imtyse.

Examination of psychometric characteristics of the TriPM measure in samples of incarcerated male and female violent offenders

*alfredas.laurinavicius@fsf.vu.lt ¹Mykolo Romerio universitetas, ²Vilniaus universitetas

Klinikinis psichopatijos konstruktas yra apibrėžiamas nuolatiniu deviantiniu elgesiu, lydimu emocinių išgyvenimų stygiumi bei manipuliaciniu tarpasmeninių santykių pobūdžiu. R. Hare modelyje (2003) nusikalstamas elgesys yra vienas psichopatijos faktorių. Tai leido šiuo modeliu paremtus vertinimo instrumentus plačiai naudoti pataisos sistemoje. Visgi alternatyvūs psichopatijos modeliai neįtraukia kriminalinio elgesio kaip esminio psichopatijos komponento. Pastaruoju metu vienas dažniausiai tikrinamų alternatyvių modelių yra Triarchinės psichopatijos modelis (Patrick, Fowles, & Krueger 2009), kurį sudaro trys fenotipiniai konstruktai: Įžūlumas (angl. Boldness), Piktybiškumas (angl. Meanness) ir Neslopinimas (angl. Disinhibition). Šios konceptualizacijos pagrindu buvo sukurtas Triarchinės psichopatijos vertinimo klausimynas TriPM (angl. Triarchic Psychopathy Measure) (Patrick, 2010), kurio psichometrinių charakteristikų bei ryšių su kriminaliniu elgesiu nustatymui ir buvo skirtas šis tyrimas. Tyrime dalyvavo patogios atrankos būdu pasirinkti 99 vyrai ir 50 moterų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę dvejose Lietuvos pataisos įstaigose ir kurių paskutinis padarytas teisės pažeidimas buvo smurtinio pobūdžio. Tyrimo dalyvių buvo prašoma užpildyti TriPM klausimyną ir sociodemografinių duomenų anketą. Su nusikaltimais susijusi informacija buvo atskirai koduojama remiantis oficialia pataisos įstaigų dokumentacija. Gauti rezultatai parodė, jog tiek vyrų, tiek ir moterų imtyje TriPM bendras skalės teiginių ir atskirų skalių teiginių suderinamumas yra pakankamas ($\alpha > .70$, išskyrus įžūlumo skalę vyrų imtyje $\alpha = .58$).

Nustatyti reikšmingi ir teoriškai prognozuoti TriPM skalių įverčių ryšiai su dokumentuotais kriminalinio elgesio ypatumais (teistumų skaičiumi, nusikaltimų padarymu apsvaigus ir kt.). Abejose imtyse daugiausia ryšių buvo nustatyta su Neslopavimo skale, o mažiausiai - su Įžūlumo skale. Vyrų imtyje didesniais Įžūlumo įverčiais pasižymėjo tie tyrimo dalyviai, kurie buvo teisti būdami nepilnamečiai. Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidas apie tai, kad TriPM dimensijos yra susijusios su kriminaliniu elgesiu, o TriPM klausimynas gali suteikti papildomos naudingos informacijos vertinant už smurtinius nusikaltimus nuteistus teisės pažeidėjus. Šis pranešimas yra parengtas kaip sudėtinė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo mokslininkų grupių projekto "Laisvės atėmimo bausmę atliekančių smurtautojų asmenybės bruožų ir kriminalinės rizikos veiksnių sąsajos" (MIP-004/2015) dalis.

Verslo psichologija

Jurga Gužauskienė,¹ Rasa Pilkauskaitė Valickienė.²

Darbuotojų asmeninių charakteristikų vaidmuo pilietiško elgesio raiškai organizacijoje: tyrimų apžvalga.

The role of personal characteristics on organizational citizenship behavior: research review

*jurga.guzauskiene@gmail.com ¹Lietuvos psichoanalizės draugija, ²Mykolo Romerio Universitetas

Asmeninių charakteristikų vaidmens pilietiskam darbuotojų elgesiui organizacijoje nagrinėjimo ištakos siekia ankstyvus 1938 metus (Borman, Penner, Allen & Motowidlo, 2001), tačiau tik pastarieji keli dešimtmečiai pasižymi kryptingesne ir gilesne šio reiškinio analize (Gore, Kiefner & Combs, 2012; Aiqin, Xiuqin, Youngfu, Yonggang & Xiaoyang, 2012). Nagrinėjant žmogiškojo kapitalo svarbą organizacijoje paprastai dėmesys kreipiamas į jo įgūdžių, kompetencijų, asmeninių charakteristikų, gebėjimų ir t.t. vaidmenį darbo efektyvumui, tačiau yra veiklų, kurios nepatenka į jokių darbo aprašus, tačiau taip pat kuria teigiamą vertę organizacijai. Pilietiškas darbuotojo elgesys, apibrėžiamas kaip savanoriškai atliekama organizacijai palanki veikla, nors nėra priskiriama tiesioginėms darbuotojo pareigoms, už ją nėra formaliai atlyginama, tačiau kuri prisideda prie efektyvaus organizacijos funkcionavimo. Tai veikla, kuri nukreipta ne į techninius veiklos aspektus, o į platesnės socialinės, psichologinės organizacinės aplinkos palaikymą (Lazauskaitė, Urbanavičiūtė & Bagdžiūnienė, 2013; Bowling, Wang & Li, 2012). Šio darbo tikslas - apžvelgti pastarųjų dešimties metų Lietuvos ir užsienio autorių darbus, kuriuose analizuojamas asmeninių charakteristikų vaidmuo (pvz., asmenybės bruožų, savivertės, saviveiksmingumo ir kt.) pilietiskam darbuotojų elgesiui ir jo raiškai naudojant sisteminės analizės metodą. Šiuo darbu yra siekiama apibendrinti pagrindinius tyrimus ir jų radinius atliktus Lietuvoje, ir užsienyje, bei numatyti tolimesnes galimas tyrimų kryptis.

Apie MRU

Mykolo Romerio universitetas – didžiausias Lietuvoje profilinis socialinių mokslų universitetas, kurio ryškiausi komponentai yra teisė, visuomenės saugumas ir viešasis valdymas. Didžiausią potencialą išvystęs savo profilio srityse MRU turi pajėgius ir svarbų vaidmenį universiteto misijoje vaidinančius edukologijos, ekonomikos, humanitarinių mokslų, komunikacijos, politikos, psichologijos, sociologijos, vadybos branduolius. Savo tikslus Universitetas įgyvendina kartu su visuomeniniais, verslo partneriais bei alumnais.

MRU misija – kurti demokratinės visuomenės kultūrą ir valstybę, ugdyti mokslia visuomenę, skatinti tvarią organizacijų ir bendruomenių pažangą, kiekvienam MRU bendruomenės nariui atverti kelius į asmeninę ir profesinę sėkmę. Vizija – darni, atvira, aukščiausius akademinis standartus pasiekusi, Lietuvoje ir tarptautinėje erdvėje pripažinta visuomenės ir valstybės mokslų aukštoji mokykla, gebanti išlaisvinti, ugdyti ir telkti žmonių kūrybinę galią tvarios pažangos tikslams.

Nacionalinės karjeros valdymo informacinės sistemos objektyvios stebėsenos duomenys rodo itin aukštą Universiteto absolventų įsidarbinamumą ir vieną aukščiausių šalyje, lyginant su kitų aukštųjų mokyklų duomenimis, jų vidutinį darbo užmokestį po studijų baigimo praėjus metams ir net mažiau.

Psichologijos institutas – tai Mykolo Romerio universiteto padalinys, vykdamas psichologijos krypties studijų programas bei mokslinę veiklą, orientuotas į visuomenės poreikius ir naujausius psichologijos mokslo pasiekimus. Institutas įgyvendina psichologijos bakalauro programą (lietuvių ir anglų kalbomis) ir tris specializuotas magistro studijų programas, kuriose studijuoja per 400 studentų. Psichologijos institute dirba per 50 dėstytojų, profesorių, docentų, lektorių ir asistentų, nuolat tobulinančių savo kompetencijas, atvirų naujovėms ir vertinančių nuoširdų bendravimą bei darbą su studentais.

Psichologijos institute veikia moderniai įrengta Psichologijos laboratorija, sukurianti palankias sąlygas studentams atlikti praktines užduotis ir laboratorinius darbus, o mokslininkams – mokslo tyrimus, ir Psichologinė tarnyba, teikianti Universiteto bendruomenei psichologines paslaugas.

Psichologijos institutas siekia:

- Parengti kvalifikuotus ir gebančius įsitvirtinti konkurencingoje darbo aplinkoje psichologus;
- Užtikrinti modernią, pažangią ir draugišką studijų aplinką studentams;
- Kurti ir plėtoti tolerantišką individualiems skirtumams, pagarba ir tarpusavio pagalba grįstą darbo aplinką Instituto darbuotojams bei sudaryti patrauklias bendradarbiavimo sąlygas socialiniams partneriams;
- Užmegzti tikslingus ir produktyvius santykius su užsienio mokslo institucijomis siekiant aukštos studijų kokybės ir ilgalaikio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų srityje.